

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

GÖÇ HAREKETLERİNİN HANE HALKI ÜZERİNDEKİ EKONOMİK
ETKİLERİ:
MUĞLA İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
FİLİZ ÇALIŞ

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. NURSEN VATANSEVER DEVİREN

AĞUSTOS-2009
MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

GÖÇ HAREKETLERİNİN HANE HALKI ÜZERİNDEKİ EKONOMİK
ETKİLERİ:
MUĞLA İLİ ÖRNEĞİ

Hazırlayan: Filiz ÇALIŞ

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 07/09/2009

Tezin Sözlü Savuna Tarihi : 13/08/2009

Tezin Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nursen VATANSEVER DEVİREN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Cem Mehmet BAYDUR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Aydın SARI

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Nurgün OKTİK

AĞUSTOS-2009

MUĞLA

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Göç Hareketlerinin Hane Halkı Üzerindeki Ekonomik Etkileri: Muğla İli Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13/08/2009

Filiz ÇALIŞ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : ÇALIŞ

Adı : Filiz

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Göç Hareketlerinin Hane Halkı Üzerindeki Ekonomik Etkileri: Muğla İli
Örneği

Y. Dil : Economic Effects of Migration on Households: Case of Mugla Province

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

Ø

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih : 13/08/2009

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : DEVİREN VATANSEVER Nursen

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 91

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Kırdan Kente Göç
2. Göçün Hane Halkına Ekonomik Etkileri
3. Kırdan Kente Göç Üzerine Muğla Merkez Örneği

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Göç
2. Kır-Kent
3. Hane Halkı
4. Ekonomik Etkiler
5. Muğla İli Örneği

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER:

1. Immigration
2. Rural-Urban
3. Household
4. Economic Effects
5. Case of Mugla Province

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☐
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	☐

Yazarın İmzası :

Tarih : 07/09/2009

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Filiz ÇALIŞ

Doğum Yeri : Almanya

Doğum Yılı : 1982

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise : 1996-1999 Denizli Lisesi

Lisans : 2000-2006 Muğla Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

2007-..... Muğla Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümünde Araştırma Görevlisi

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 27.05.2009 tarih ve 452/9 Sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 25/4 maddesine göre, İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Filiz ÇALIŞ'ın "Göç Hareketlerinin Hane Halkı Üzerindeki Ekonomik Etkileri: Muğla İli Örneği" adlı tezini incelemiş ve aday 13/08/2009 tarihinde saat: 11:00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul olduğuna oybirliği ile karar verildi.

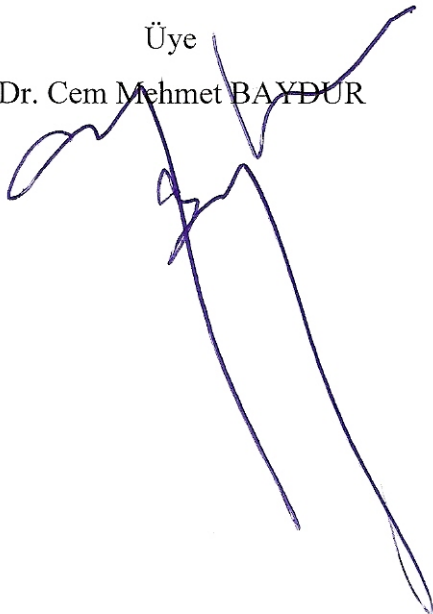
Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Nursen VATANSEVER DEVİREN

Üye

Doç. Dr. Cem Mehmet BAYDUR

Üye

Yrd. Doç. Dr. Aydın SARI

ÖNSÖZ

Bireylerin göç etmesinin temelinde genellikle ekonomik sebepler yer almaktadır. Göçü etkileyen başlıca ekonomik sebepler gelir, istihdam, beklentiler veya refah etkisi olabilir. Ancak bunların en başında cari ve beklenen gelir gelmektedir. Göç kararının alınmasında göç sonucu elde edilen gelirlerin bugüne indirgenmiş değeri ön planda bulunmaktadır. Bu değer göçün alternatif maliyetlerinden büyük olduğu sürece göç meydana gelecektir.

Göç hareketi ortaya çıkarken, ekonomik bakımdan geride kalmış olan bölgelerden, kalkınmasını tamamlamış olan bölgelere doğru yol almaktadır. Kırsal kesimdeki eğitim, sağlık, altyapı ve sosyal güvenlik imkanlarının eksikliğine karşın kentte bunların bulunması kırsaldan kente göçü cazip kılmaktadır. Bu faktörler yanında kentteki barınma, beslenme maliyetleri veya göç sonrası işsiz geçirilen sürede yaşamı devam ettirme maliyetleri de göç kararını olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışmada kırdan kente doğru yapılan göçlerin hane halkı üzerindeki ekonomik etkilerini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Tez çalışmam boyunca bana tavsiye ve yardımlarda bulunan danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Nursen VATANSEVER DEVİREN ve Doç. Dr. Cem Mehmet BAYDUR'a, ayrıca manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen anneme ve babama teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Göç olgusu, temelinde sosyal bir hareket olmasına karşın ekonomik yaşamdan kültüre kadar hayatın her yönünü etkilemektedir. Göç, bireylerin coğrafi olarak bulunduğu yerden ayrılarak başka bir yerde yaşaması olarak tanımlanabilir. Göç hareketleri siyasi, ekonomik veya sosyal nedenlerden dolayı ortaya çıkar. Bu nedenlerin hepsinin hane halkı üzerinde meydana getirdiği farklı sonuçları vardır ama bizim için bu çalışmada önemli olan ekonomik nedenlerdir.

Göç 2 şekilde meydana gelebilir: Dış göç ve iç göç. Dış göç genellikle az gelişmiş ülkelere doğru olurken iç göç ise çoğunlukla kırdan kente doğru meydana gelmektedir. Bunun dışında iç göç kırdan kıra, kentten kente ve kentten kıra şeklinde de gerçekleşebilir. Bu çalışmada ele alınacak iç göç hareketi kırdan kente doğru olmaktadır.

Kent ile kır arasında çok büyük farklılıklar vardır. Kırsal alanda geleneksel aile yapısı değişmekte ve geleneksel ailenin yerini kentte çekirdek aile yapısı almaktadır. Kırdan geleneksel olan ilişkiler kentte bireysel ilişkilere dönüşmüştür. Eğitim düzeyi, kırsal kesimdeki eğitim düzeyinden çok daha yüksektir. Bunun yanında kentsel alandaki sağlık kuruluşları ve altyapı da yine kırsaldan daha iyi düzeyde bulunmaktadır. Kırsal kesimdeki yaşam, kentsel kesime göre daha zordur. Sosyal güvence ve iş alanlarının olmaması, bu zorluğa temel teşkil eden en önemli problemler arasında yer almaktadır.

Göç kararı, büyük ölçüde ekonomik bir karardır. İktisadî faktörlerden emek, özellikle marjinal hale geldiği alanlarda göç etmek zorunda kalmaktadır. Göçün en temel nedeni, yerleşim yerleri arasındaki getiri farklılıkları olmaktadır. Bu getiri farklılığı hem cari hem de gelecek açısından değerlendirilebilir. Ama sonuç değişmemektedir. İki alanda da yani kır ve kent arasında getiri farklılığı olduğunda göç etme olasılığı ortaya çıkacaktır. Ancak göç kararının ekonomik boyutu, çalışmanın temel inceleme konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmada, kırdan kente göç olgusunu ortaya çıkaran faktörler ve getirdiği dezavantajlar ile Türkiye ekonomisinde tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün milli gelir, istihdam ve yatırım üzerindeki etkileri Muğla'daki kırsal kesimin ekonomik durumu ve sorunları da ele alınarak irdelenmeye çalışılacaktır.

ABSTRACT

In nature, fact of migration is a social movement having wide range of affects on our lives from economic life to culture. Migration can be defined as moving of people from one geographic location to another and start living at some other place. Migration occurs because of political, economic and social reasons. These reasons have different affects on households. In our work, the important aspect taken is economic affects.

Migration can occur in two ways: external and internal migration. External migration in general takes place from less developed countries to the developed ones. Internal migration in general takes place from rural to urban areas. Also, internal migration may take place from urban to urban and rural to rural areas. In this work we take rural to urban migration as a case.

There are major differences between urban and rural. The traditional family structure changes in the urban. It transforms to nuclear family. The traditional relations of rural areas transforms to individual relations in urban areas. Education level is lower in rural than urban areas. Also, health and infrastructural facilities are more developed in urban areas. In rural, life conditions are tougher. Lack of social security and unemployment are the main reasons of these tough conditions.

Decision of migration is basically an economic decision. People are forced to migrate especially when labor, an economic factor, is marginalized. The main reason of migration is the income differences between the places. These income differences can be evaluated for current and future times. But the result does not change. When income differences occur between urban and rural, the possibility of migration occurs. However, at this work, basic aim is economic dimension of immigration.

This work aims to examine the causing factors, advantages and disadvantages of migration from rural to urban by concerning the affects of agriculture, industry and service sectors in Turkey on national income, employment and investments. The work also concerns the economic conditions and problems at the rural areas of Mugla.

İÇİNDEKİLER

TABLolar ve ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
KIRDAN KENTE GÖÇE İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE.....	3
1.1 GÖÇÜN TANIMI	3
1.2 GÖÇ OLGUSUNUN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	6
1.3 GÖÇ ÇEŞİTLERİ	7
1.3.1 Mevsimlik Göç.....	7
1.3.2 Daimi ya da Kalıcı Göç.....	7
1.3.3 İradî Göç	7
1.3.4 Zorunlu Göç	8
1.3.5 Beyin Göçü	8
1.4 GÖÇ MODELLERİ	8
1.5 KIRDAN KENTE GÖÇ OLGUSU	9
1.5.1 Göçün Ekonomik Çerçevesi.....	9
1.6 KIRDAN KENTE GÖÇÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	12
1.6.1 Eğitim.....	12
1.6.2 Aile.....	14
1.6.3 Devletin Getirdiği Kurumsal Düzenlemeler	14
1.6.4 Kır ve Kent Arasında Getiri Farkını Arttıran Siyasi ve Ekonomik Politikalar	15
1.7 TODARO’NUN KIRSAL-KENTSEL GÖÇ MODELİ	17
1.8 LEE’NİN İTİŞ VE ÇEKİŞ FAKTÖRLERİ YAKLAŞIMI	20
1.9 KALKINMA POLİTİKALARI VE GÖÇ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	21
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
TÜRKİYE’DE VE MUĞLA’DA KIRSAL KESİMİN EKONOMİK DURUMU VE SORUNLARI.....	24
2.1 TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TARIM SEKTÖRÜNÜN YERİ	25
2.1.1. Milli Gelirdeki Yeri	26
2.1.2 İstihdamdaki Yeri.....	28
2.1.3 Yatırımdaki Yeri	31
2.2 TÜRKİYE’DE TARIMSAL ÜRETİMİN YAPISI.....	31
2.3 TÜRKİYE’DE TARIMIN BAŞLICA PROBLEMLERİ	33
2.3.1 Teknik Bilgi Yetersizliği.....	34
2.3.2 Arazi Yetersizliği	34
2.3.3 Sermaye Yetersizliği	35
2.3.4. Sulama Yetersizliği.....	35
2.4 MUĞLA MERKEZ KÖYLERİNDEN BAZILARININ EKONOMİK DURUMLARI İLE İLGİLİ MÜLAKAT SONUÇLARI VE POLİTİK BEKLENTİLER.....	36
2.4.1 Devletten Beklentiler	36

2.4.2 Tarımsal Faaliyetler	38
2.4.3 Köylerin Finansal Durumu.....	42
2.4.4 Arazi Yapısı	43
2.4.5 Köylerin Temel Sorunları:	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
KIRDAN KENTE GÖÇÜN HANEHALKI ÜZERİNDEKİ EKONOMİK ETKİLERİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI	50
3.1 ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ	50
3.2 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	51
3.3 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	51
3.3.1. Anket Formunun Hazırlanması	52
3.3.2. Pilot Uygulama	53
3.3.3 Veri Toplama	53
3.3.4. Örneklem Büyüklüğünün Seçimi	53
3.4 VERİLERİN ANALİZİ	54
3.4.1 Frekans Dağılımları.....	55
3.4.1.1 Cinsiyet	55
3.4.1.2 Yaş	55
3.4.1.3 Medeni Durum	56
3.4.1.4 Köylere Göre Anket Sayıları.....	56
3.4.1.5 Eğitim Düzeyi	57
3.4.1.6 Meslek	58
3.4.1.7 Göç Etmeden Önceki Meslek.....	59
3.4.1.8 Sosyal Güvenlik Kurumu	59
3.4.1.9 İkamet Süresi.....	60
3.4.1.10 Tarımsal Desteklemeler	60
3.4.1.11 Beklentiler	61
3.4.2 Ki-Kare Testi İle Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi	61
3.4.2.1 Göç Edilen Köy ile Gelir Düzeyinin Ki-Kare Testi.....	62
3.4.2.2 Göç Edilen Köy ile Yaşam Standartlarının Ki-Kare Testi.....	63
3.4.2.3 Göç Edilen Köy ile Eğitim ve Sağlığın Ki-Kare Testi.....	64
3.4.2.4 Göç Edilen Köy ile İş İmkanlarının Ki-Kare Testi	65
3.4.2.5 Göç Edilen Köy ile Kırdan Sürekli Gelire Sahip Olamamanın Ki-Kare Testi.....	67
3.4.2.6 Göç Edilen Köy ile Akrabaların Muğla Merkezde Olmasının Ki-Kare Testi.....	68
3.4.2.7 Göç Edilen Köy ile Tarımsal Desteklerin Yetersiz Olmasının Ki-Kare Testi.....	69
3.4.2.8 Göç Edilen Köy ile Diğer Nedenlerin Ki-Kare Testi.....	70
3.4.2.9 Muğla'da İkamet Süresi ile Hane Halkı Gelirinin Ki-Kare Testi.....	72
3.4.2.10 Hane Halkı Geliri ile Göçten Sonra Çalışılan İşin Ki-Kare Testi.....	73
3.4.2.11 Harcamaların Dağılımının Ki-Kare Testi.....	73
3.4.2.12 Cinsiyete Göre Köye Geri Dönüş Düşüncesinin Ki-Kare Testi.....	74
3.4.2.13 Göçten Önceki Meslek ile Sosyal Güvenlik Kurumunun Ki-Kare Testi.....	75
SONUÇ	77

KAYNAKÇA.....	81
EK	86

TABLolar ve ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1 : Diğer Bilimler ve Güç İlişkisi	5
Şekil 1.1 : G Olasılığı ve Eğitim	12
Şekil 1.2 : G Olasılığı ve Eğitim	13
Tablo 2.1 : Türkiye’de Milli Gelirin Sektörel Dağılımındaki Gelişmeler	27
Tablo 2.2 : Tarım ve Sanayinin Göreceli Fiyatlarındaki Gelişme	27
Tablo 2.3 : Türkiye’de Tarım ve İstihdam	28
Tablo 2.4 : Türkiye’de İŞsizlik	30
Tablo 2.5 : Tarımda Yatırımların Payı	31
Tablo 2.6 : Tarımsal Bitki retimi	32
Tablo 2.7 : Hayvansal retim	33
Tablo 3.1 : Cinsiyet	55
Tablo 3.2 : Yaş	56
Tablo 3.3 : Medeni Durum	56
Tablo 3.4 : Ankete Katılanların Köylere Göre Dağılımı	57
Tablo 3.5 : Eğitim Düzeyi	58
Tablo 3.6 : Meslek	58
Tablo 3.7 : G Etmeden nceki Meslek	59
Tablo 3.8 : Sosyal Sigortalar Kurumu	59
Tablo 3.9 : Muğla’da İkamet Süresi	60
Tablo 3.10 : Tarımsal Desteklemeler	60
Tablo 3.11 : Beklentiler	61
Tablo 3.12 : G Edilen Köy ile Gelir Düzeyinin Ki-Kare Testi	62
Tablo 3.13 : G Edilen Köy ile Yaşam Standartlarının Ki-Kare Testi	63
Tablo 3.14 : G Edilen Köy ile Eğitim ve Sağlığın Ki-Kare Testi	64
Tablo 3.15 : G Edilen Köy ile İŞ İmkanlarının Ki-Kare Testi	65
Tablo 3.16 : G Edilen Köy ile Kırdaki Sürekli Gelire Sahip Olamamanın Ki-Kare Testi	67
Tablo 3.17 : G Edilen Köy ile Akrabaların Muğla Merkezde Olmasının Ki-Kare Testi	68
Tablo 3.18 : G Edilen Köy ile Tarımsal Desteklerin Yetersiz Olmasının Ki-Kare Testi	69

Tablo 3.19 : Göç Edilen Köy ile Diğer Nedenlerin Ki-Kare Testi	70
Tablo 3.20 : Muğla'da İkamet Süresi ile Hane Halkı Gelirinin Ki-Kare Testi	72
Tablo 3.21 : Hane Halkı Geliri ile Göçten Sonra Çalışılan İşin Ki-Kare Testi	73
Tablo 3.22 : Harcamaların Dağılımının Ki-Kare Testi	73
Tablo 3.23 : Cinsiyete Göre Köye Geri Dönüş Düşüncesinin Ki-Kare Testi	74
Tablo 3.24 : Göçten Önceki Meslek ile Sosyal Güvenlik Kurumunun Ki-Kare Testi	75

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
SPSS	: Sosyal Bilimler İstatistik Paketi
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
WB	: Dünya Bankası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Göç olgusu, temelinde sosyal bir hareket olmasına karşın ekonomik yaşamdan kültüre kadar hayatın her yönünü etkilemektedir. Göç, bireylerin coğrafi olarak bulunduğu yerden ayrılarak başka bir yerde yaşaması olarak tanımlanabilir. Göç hareketleri siyasi, ekonomik veya sosyal nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerin hepsinin hanehalkı üzerinde meydana getirdiği farklı sonuçları vardır ancak bu çalışmanın konusunu ekonomik nedenler oluşturmaktadır.

Göç, iki şekilde meydana gelebilir: Dış göç ve iç göç. Dış göç, genellikle azgelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru olurken iç göç ise çoğunlukla kırdan kente doğru meydana gelir. Bunun dışında iç göç kırdan kıra, kentten kente ve kentten kıra şeklinde de gerçekleşebilir. Bu çalışmada ele alınacak iç göç hareketi, kırdan kente doğru olmaktadır.

Çalışmamızın konusuyla ilişkilendirecek olursak bireylerin göç etmesinin temelinde genellikle ekonomik nedenler yer almaktadır. Göçü etkileyen başlıca ekonomik nedenler gelir, istihdam, beklentiler veya refah düzeyini artırma olabilir. Göç hareketi ortaya çıkarken ekonomik yönden geride kalmış olan bölgelerden kalkınmasını tamamlamış olan bölgelere doğru yol alır. Bu da bizim çalışmamızın konusunda yer alan kırdan kente göçü oluşturmaktadır.

Kent ile kır arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Kırsal alandaki geleneksel aile yapısının yönünü kentte çekirdek aile yapısı almıştır. Kırdan geleneksel olan ilişkiler kentte bireysel ilişkilere dönüşmüştür. Eğitim düzeyi kırsal kesimdeki eğitim düzeyinden çok daha yüksektir. Bunun yanında sağlık kuruluşları ve altyapı da yine kentsel alanda kırsaldan daha iyi düzeyde bulunmaktadır. Kırsal kesimde yaşam, kentsel kesime göre daha zor. Sosyal güvence ve iş alanlarının olmaması, bu zorluğa temel teşkil eden en önemli problemler arasında yer almaktadır.

Göç kararı, büyük ölçüde ekonomik bir karar olmaktadır. İktisadî faktörlerden emek, marjinal hale geldiği alanlarda göç etmek zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla göçün karakteristiğini belirleyen öğeler arasında bölgenin gelişim derecesi ve

olasılığı, bireyin kendi kişisel özellikleri ve göçülecek bölgenin cari ve gelecekteki olası gelirler yer almaktadır. Bu karakteristikler içinde en baskın olanı, gelirle ilgili olandır¹.

Göçün en temel nedeni, yerleşim yerleri arasındaki getiri farklılıklarıdır. Bu getiri farklılığı, hem cari hem de gelecek açısından değerlendirilebilir. Ama sonuç değişmemektedir. İki alanda da yani kırsal ve kent arasında getiri farklılığı oluştuğunda göç etme olasılığı ortaya çıkacaktır. Ancak çalışmada temel inceleme konusu, göç kararının ekonomik boyutu yanında diğer faktörleri de dikkate alarak göç olasılığını hesaplamaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde göç kavramının tanımı, çeşitleri, kırsaldan kente göç olgusunu ortaya çıkaran faktörler ve getirdiği dezavantajlar ile Todaro ve Lee'nin yaklaşımları üzerinde durularak kalkınma politikaları ve göç üzerindeki etkilerine değinilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye'deki kırsal kesimin ekonomik durumu ve sorunları üzerinde durulmaktadır. Türkiye ekonomisinde tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün milli gelir, istihdam, dış ticaret ve yatırım üzerindeki etkileri ele alınmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise anket uygulamasına yer verilmiştir. Anket çalışması, Muğla ilinin köylerinden merkezine doğru gerçekleşen göç hareketini kapsamaktadır. Bu bağlamda Muğla'da kırsaldan kente göçün demografik özellikleri ile Muğla kırsalının ekonomik ve sosyal özellikleri ele alınıp son olarak da anket uygulamasının sonuçlarına yer verilmektedir. Anket çalışmasının hipotezi, kırsal-kentsel göçün beklenen gelir farklılığına bağlı olup-olmadığı, eğer bağlı değilse bu göç hareketinin hangi faktörlerden etkilendiği şeklindedir. Ayrıca Muğla yöresinde göçün gelir artışı yaratıp-yaratmadığı da bu anket sonucunda saptanmaya çalışılacaktır. Bu hipotez, 100 aileye sorulmuş olan 33 soruluk bir anketle test edilmiş olup çıkan sonuçlar son bölümde yorumlanmıştır.

---

¹ Ian Gordon, "Multi-Stream Migration Modelling", Edited by John Stillwell and Peter Congdon, *Migration Models: Macro and Micro Approach*, First Edition, London: Belhaven Press, 1991, p.73.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRDAN KENTE GÖÇE İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

Göç, çok boyutlu bir kavramdır. Ekonomi, demografi, hukuk, psikoloji ve sosyoloji gibi birçok bilimsel disiplin tarafından incelenmektedir. Her bilim dalının farklı birçok inceleme konusu bulunmaktadır. Bütün bu zengin konular iktisat açısından da ilgi alanı oluşturmaktadır. Dolayısıyla karmaşık bir konunun nedenlerini doğru olarak sınırlandırabilmek için öncelikle göçün farklı tanımları ele alınmıştır. Bu tanımlarla bağlantılı olmak üzere ekonomik nedenler üzerinde yoğun bir şekilde durulmuştur. Temelde göç hem cari hemde beklenen gelirle bağlantılı olduğu için ekonomik faktörlerin yanında devletin izlediği makroekonomik istikrar ve kalkınma politikalarından etkilenen çok boyutlu yapısı da bu bölümde ele alınmıştır. Örneğin bu çok boyutlu yapıda göç edilen yerdeki barınma imkanları, aile yapısı ve eğitim gibi faktörler göç kararını etkilemektedir. Bütün bu faktörler, sistematik olarak incelenmektedir. Aynı zamanda bu inceleme yapılırken göçü açıklayan klasikleşmiş Todaro ve Lee'nin de çalışmalarına da yer verilmiştir.

1.1 GÖÇÜN TANIMI

Göç, belirli bir yerde yaşayan nüfusun belli bir kesiminin çeşitli nedenlerle bulunduğu yerden ayrılarak başka bir yere, yerleşmek üzere ya da sürekli olarak gitmesi anlamına gelir. Göç olgusu, statik ve dinamik boyutu olan karmaşık bir süreçtir. Dinamik açıdan bakıldığında her insanın bir yaşam döngüsü bulunmaktadır. Bu döngü, sadece insan için geçerli olmayıp ekonomi için de geçerlidir. Ekonomi içinde bu döngüye iş çevrimi denir. Dolayısıyla göç kararını alan bir bireyin hem kendi yaşamında hangi aşamada olduğu (yaşlı veya genç) hem de ekonominin canlanma ve resesyon döneminde olup-olmadığı göç kararını yakından etkilemektedir. Her iki yaşam döngüsü, göçün faydasını belirleyecek olan bireysel ücret beklentilerini saptamaktadır. Bireyin kendi iç dünyasıyla ekonominin makro ortamı beraberce göçün faydasını veya alternatif maliyetini belirlemektedir².

² Gunther Marier and Peter Weiss, "The Discrete Choice Approach to Migration Modelling", Edited by John Stillwell and Peter Congdon, *Migration Models: Macro and Micro Approaches*, First Edition, London: Belhaven Press, 1991, p.17.

Göç, çok geniş bir inceleme alanına sahip olduğundan farklı tanımlamalar yapılabilir. Bu farklı yaklaşımlar, Tablo 1.1’de özetlenmektedir. Her yaklaşımın kendi model analizi ve kapsamına göre farklı göç teorileri dolayısıyla farklı göç tanımları bulunmaktadır. Örneğin ekonomi göçü itiş ve çekiş faktörleri ile tanımlamaktadır. Temel olarak göçü motive eden faktörlerin başında da beşeri sermaye gelmektedir. Bu tür tanımlar daha da arttırılabilir. Örneğin hukuk açısından göç olgusu, kurumsal ve bireysel yasal düzenlemeleri inceleme konusu yapmakta, göçü teşvik eden veya azaltan yasal ve kurumsal düzenlemeler incelenmektedir. Sosyoloji ise göç olgusuna ya sınıf ya da sosyal gruplar açısından bakmakta ve göç tanımını bu ayrıma göre yapmaktadır.

Tablo 1.1: Diğer Bilimler ve Göç İlişkisi

DİSİPLİNLER	ARAŞTIRMA SORULARI	ANALİZ SEVİYELERİ	BASKIN TEORİLER	BASİT HİPOTEZLER
ANTROPOLOJİ	Kültürel değişiklik ve etnik kimliğin etkileri göçü nasıl etkiler?	Daha mikro/bireyler, ev sahipleri, gruplar	İlişkili olarak veya yapısal ve uluslararası transfer	Sosyal ağlar temel kültürel farklılığa yardım eder.
DEMOGRAFI	Nüfus değişimi, göçü nasıl etkiler?	Daha makro/nüfuslar	Rasyonalist (Ekonomilerden fazla olarak ödünç alma)	Göç, doğum oranlarını artırır.
EKONOMİ	Göçe eğilim ve bunun etkilerini açıklayan nedir?	Daha makro/bireyler	Rasyonalist: Maliyet yardımı ve itiş-çekiş	Kuruluşlar göçün beşeri sermayesine bağlıdır.
TARİH	Göç tecrübelerini nasıl anlarız?	Daha mikro/bireyler ve gruplar	Kaçınılan teoriler ve hipotez testleri	Uygulanabilir değil.
HUKUK	Hukukun göç etkileri nasıldır?	Makro ve mikro/politik yasal sistem	Kurumsal ve rasyonalist (Sosyal bilimlerin hepsinden ödünç alma)	Haklar göçmenler için teşvik edici yapılar yaratır.
POLİTİK BİLİMLER	Niçin devlet göçü zor bir biçimde kontrol eder?	Daha makro/politik ve uluslararası sistemler	Kurumsal ve rasyonalist	Devletler göçmenlerin kazançlarını ele geçirir
SOSYOLOJİ	Göçmen kuruluşlarını açıklayan nedir?	Daha makro/etnik gruplar ve sosyal sınıf	Yapısal ve/veya fonksiyonalist	Göçmen kuruluşları sosyal sermayeye bağlıdır.

Kaynak: Caroline B. Brettell and James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, Edited by Caroline B. Brettell and James F. Hollifield, New York: Routledge a Member of Taylor and Francis Group, 2000, pp.19-20.

Göç olgusuna coğrafi yönden bakılarak iç ve dış göç tanımı yapmak mümkündür. İç göç, ülke içinde meydana gelen ve çeşitli nedenlerden dolayı hanehalkının bir yerleşim yerinden ayrılarak başka bir yere yerleşmesi şeklinde gerçekleşen göç çeşididir. İç göçleri genellikle kırsal kesimden kentlere doğru yapılan göçler oluşturur. Kırsal alanlarda iş imkanlarının yetersizliği, tarımda makineleşme, elde edilecek gelirin yeterli olmayışı, tarım alanlarının miras nedeniyle parçalanması ve kentlerin çekiciliği gibi çeşitli sebepler iç göçü hızlandıran faktörlere örnek olarak verilebilir.

Dış göç ise bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçlere denir. Dış göç, bir bireyin kendi ülkesinden başka ülkelere doğru olabileceği gibi başka ülkelere o bireyin kendi ülkesine doğru da gerçekleşebilir. İç göçlerde olduğu gibi dış göçlerin de birçok sebebi bulunmaktadır. Bunun nedenlerden bir tanesi kişilerin ülkesinde geçimini rahat bir şekilde sağlayamamasıdır. Yaşanan ülkenin refah seviyesinin düşük olması bireyleri göç etmeye zorlayabilir. Bir diğeri de ülkede terörizm gibi nedenden dolayı can güvenliğinin olmamasıdır³. Farklı göç bakışlarının, farklı tanımları verdiği anlaşılmaktadır. Şimdi biraz daha bu çerçevenin genişletilmesi faydalı olacaktır.

1.2 GÖÇ OLGUSUNUN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Çok önemli bir sosyolojik olgu olan göçler, insanların topluluk halinde yaşamaya başlamalarından sonra değişik adlar ve görünüm altında ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreçte göçler genel olarak açlık, savaş, şiddet, kıtlık, iklim koşulları, siyasi ve dini sebepler, eğitim, makineleşme, sanayileşme, ekonomik gereksinim vb. nedenlerden kaynaklanmıştır. Fakat 21. yüzyılda bilgi ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmelerden dolayı artık göç türleri de değişime uğramıştır. Bu değişimin en önemli nedeni, beyin göçüdür. Ekonomik açıdan ele alındığında, dünya en yüksek refah dönemini yaşamaktaysa da bir yandan uluslararası finans kuruluşlarının sözde iyileştirme önerileri, göç olgusunu ortadan kaldırmak bir yana her geçen gün daha da derinleştirmektedir⁴.

³ Christophe Guilmoto and Frederic Sandron, "The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries", *An English Selection*, Volume:13, No:2, 2001, pp.135-164.

⁴ Yusuf Akan ve İbrahim Arslan, *Göç Ekonomisi (Türkiye Üzerine Bir Uygulama)*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2008, ss.6-7.

1.3 GÖÇ ÇEŞİTLERİ

Göçlerin meydana gelmesinde belirli faktörler rol oynamaktadır. Göç eden kişilerin kararlarını etkileyen etmenler arasında itici ve çekici faktörler yer almaktadır. İtici faktörler arasında toprağın düşük verimi, düşük ücret, sınırlı iş olanakları, eğitim, sağlık gibi olanaklardan yoksunluk, kıtlık, toplumsal çatışma ve terör sıralanabilir. Çekici faktörler arasında ise gidilmesi düşünülen yerdeki yeni iş olanakları, yüksek ücret, ucuz ya da verimli toprak, gıda maddelerinin bolluk ve çeşitliliği, yükselme olanakları, sağlık, eğitim, altyapı vb. imkanların mevcut oluşu ve konut imkanı gösterilebilir.

Bu faktörlere bir de iletici faktörler eklenebilir. İletici faktörle kastedilen göçün gerçekleşmesine olanak sağlayan etkilere dir. Bu etkiler, belli başlı olarak karayollarının yapılması, toprak mülkiyeti konusundaki yasal düzenlemeler, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, taşıt sayısının artması ve politik özendirmeler olarak sıralanabilir. Bu göçler, başlıca beş grupta sınıflandırılabilir.

1.3.1 Mevsimlik Göç

Bireylerin yılın belirli mevsimlerinde özellikle yaz dönemlerinde birkaç aylığına daha çok turistik amaçlı olarak ya da ekonomik sebeplerden dolayı ikamet ettikleri yerlerden genelde deniz kıyısı olan yerlere göç etmesidir. Mevsimlik göçler, nüfusun üzerinde önemli bir artma veya azalmaya sebep olmamaktadır. Türkiye’de Ege ve Akdeniz bölgesine bahar ve yaz aylarında gelen turist sayısındaki artış nedeniyle bireylerin çalışmak için bu bölgelere gelmesi mevsimlik göçe örnek olarak gösterilebilir.

1.3.2 Daimi ya da Kalıcı Göç

Bu tip göçte birey sürekli olarak bulunduğu bölgeden diğer bölgeye doğru hareket etmekte ve bundan sonra geri dönmek amacı gütmemektedir.

1.3.3 İradi Göç

İradi göç, bireylerin hiçbir baskı unsuru olmadan tamamen kendi istekleri doğrultusunda göç etmeleridir. Bireyin kendi ihtiyaçlarının gerektirdiği doğrultuda ortaya çıkan iradi göç tipine bizim çalışmamızla birebir ilgili olan kırdan kente göçü örnek verebiliriz.

1.3.4 Zorunlu Göç

Bu göç tipinde bireyler hükümetin ya da herhangi bir otoritenin emri doğrultusunda baskı veya zorlama ile göç ederler. Bunun temelinde ekonomik, güvenlik gibi konular yer almaktadır. Örnek olarak, Keban barajının inşası sırasında bu bölgede yaşayanların göçe zorunlu tutulması verilebilir.

1.3.5 Beyin Göçü

Beyin göçü, yurt içinde veya yurt dışında eğitim görmüş ve alanlarında uzmanlaşmış nitelikli kişilerin, genellikle bu sürenin sonunda veya daha sonra, daha iyi çalışma koşullarına, daha uygun bir statüye ve daha yüksek bir gelir düzeyine sahip olmak amacıyla göç etmeleridir.

1.4 GÖÇ MODELLERİ

Literatürde göç modelleri dört ana başlık altında incelenmektedir. İşgücü akım görüşü, göç veren ve alan bölgelerdeki gelir ve istihdam olanaklarının karşılaştırılması sonucu göç kararı verildiğini öne sürerken insan sermayesi yaklaşımı ise göç kararını uzun dönemli bir yatırım kararı olarak görmektedir. Bölgesel donanım yaklaşımı, eğitim ve sağlık gibi bölgesel donanımların önemini vurgularken hanehalkı üretim yaklaşımında göç kararı bireyden aileye kaydırılmıştır⁵.

İşgücü akım modelinde ekonomik faktörler üzerinde durulmuştur. Bölgelerarası gelişmişlik düzeyleri, işgücünün verimliliği, kadının iş bulma olasılığı, ücretlerin düşük veya yüksek oluşu gibi faktörler göz önünde tutulur. Haris-Todaro modeli, göçü bu model çerçevesinde açıklamaktadır. Göç tamamen ekonomik nedenlerle açıklanmıştır. Haris-Todaro'nun modelinde göç, sadece yüksek ücrete değil beklenen yüksek ücretlere ve bu ücretin kazanılma fırsatına verilen bir tepki niteliğindedir.

İnsan sermayesi modelinde aileler fayda-maliyet analizi yaparak bunun sonucunda göç kararını vermektedirler. Yani uzun dönemdeki getiriler ve maliyetler dikkate alınmaktadır.

---

⁵ Timur Han Gür ve E. Ural, "Türkiye'de Kentlere Göçün Nedenleri", *Hacettepe Üniv. İkt. ve İdari Bil. Fak. Dergisi*, 2004, http://www.iibfdergi.hacettepe.edu.tr/2004_1.htm - 141k, (12.01.2008), ss.23-38.

Hanehalkı üretim modelinde kadının da istihdamı dikkate alınmaktadır. Kadının işinin ve kazancının, aile göç kararında oldukça etkili olduğu savunulur. Göç edilecek yerdeki kadının kazancı göz önünde tutulmaktadır.

Bölgesel donanım modelinde ise bireyler ve aileler eğitim ve sağlık gibi önem arz eden faktörleri göz önünde bulundurarak göç edip etmeyeceklerine karar verirler.

1.5 KIRDAN KENTE GÖÇ OLGUSU

Ekonomik teori, bireylerin emeğini, ona daha yüksek ücreti verebilecek piyasaya satmayı teşebbüs edeceğini iddia eder. Ann P. Bartel, ABD içindeki iç göç analizinde belli bir model kullanmıştır⁶. Bu tezde de aynı yazarın modeli kullanılmıştır. Bu modelin ekonomik çerçevesi aşağıda incelenmektedir.

1.5.1 Göçün Ekonomik Çerçevesi

Burada öncelikle harflerin neyi temsil ettiği ardından da modelin çerçevesi açıklanacaktır. Bu bağlamda Ann. P. Bartel'in modeline göre T gibi bir zamanda göç eden bireye, net kazancının hesaplanmasıyla yol gösterilir. Eğer net kazanç pozitif ise, birey göç edecektir. Diğer bir deyişle, P olasılığı, M göçü ve PM de göç olasılığını temsil etmektedir.

$$P(M_1) : f(G_1) \quad (1)$$

PM göç olasılığını göstermektedir. Göç olasılığı, G_1 yani göçten beklenen net getiriye bağlıdır. G_1 daha açık bir şekilde aşağıdaki gibi yazılarak, göçten beklenen net kazanç aşağıdaki gibi hesaplanabilir:

$$G_1 : Y_1^* - Y_1 - C_1 \quad (2)$$

Eğer birey herhangi bir t zamanında göç ederse, beklenen reel gelir akımının değerini Y_1^* dir. Bu değer, t döneminde göç edenin beklediği kazançtır. Göç eden kişi göç kararını alırken göçün alternatif maliyetini hesaplar. Cari gelir Y_1 , t zamanında bulunulan bölgedeki hesaplanmış beklenen reel gelir akımıdır ve göç esnasında katlanılacak maliyetler olan C_1 ise göçün alternatif maliyetidir. Örneğin kişinin işini göç dolayısıyla kaybetmesi, okul yaşı gelmiş çocuğun maliyeti, göç edilen yerde iş ararken zaman maliyeti ve göç edilen yerdeki ikamet sorunu C_1 'i

⁶ Ann P. Bartel, "The Migration Decision: What Role Does Job Mobility Play?", *American Economic Review*, Vol:69, 1979, pp.775-786.

oluşturan maliyetlerdir. Bu tür bir bakış açısı ile eğer $G_t > 0$ ise birey göçe karar verir. Kısacası göç ekonomik bir olgudur. Burada teorik olarak vurgulanan model Michael Todaro'nun iç göç modelidir.

Todaro'nun temel modeli, kırsal-kentsel göçün beklenen gelir farklılığına bağlı olduğunu varsayar. Bu modeli, 2 kavram tanımlar. Birinci kavram olan, beklenen kırsal-kentsel gelir farklılığı kesin gelir farklılığı, yerine kullanılır. Bunun anlamı, potansiyel göçmenler beklenen ücret oranını dikkate alır ve elde edilebilir istihdam olanaklarını ve olasılığını hesaba katabilir. Burada beklenen gelire, Y^* denilmiştir. Todaro'ya göre eğer kentte işsizlik riskini ücretlerin yüksek oluşu alt ediyorsa, kentte yüksek işsizlik olsa bile göç devam edecektir.

İkinci kavram, belirli sürede şuan ki geliri yerine beklenen gelir itibariyle ileride çalışmak için iş arayan ve motive edilmiş göçmenler oluşturur. Bunun anlamı göçten sonraki dönem için kentsel reel gelir kırsal reel gelirden az olduğu zaman bile göç meydana gelir. Göçmenler uzun dönemde yüksek ücret seviyesine kavuşacaklarını düşündüklerinden kısa dönemde düşük ücret seviyelerine razı olurlar. Bunun yanında kır ve kent arasında göçü sadece cari gelir ile açıklamak doğru değildir. Kır ve kent arasında sermaye dağılımındaki fiziksel ve beşeri dengesizlikler göçü motive eden bir başka öğedir. Aynı niteliklere sahip olan daha fazla sermaye ile bir araya geldiğinde verimi artacağından elde edeceği ücret yükselir. Bu çerçevede köyde işçi olarak çalışan birisinin eline geçecek ücretin şehirde bir şirkette aynı işi yapanla kıyaslandığında daha düşük olacağı söylenebilir. Dolayısıyla kent ve kır arasındaki ücret farklılığı sermaye ve birikim farklılığından kaynaklanmaktadır. Bu farklılık olduğu sürece kır ve kent ücretleri arasında da ücret farklılığı olacaktır. Ücret farklılığı da göçü teşvik edecektir⁷.

Göçü herhangi başka bir faktöre bağlamadan hesaplanan olasılığına olasılık teorisinde koşulsuz veya şartsız olasılık denir. PM_t ye göçün meydana gelebilme olasılığı denir. Çünkü beklenen getiri sürecinde bireylere olasılıklar açısından yaklaşıldığında koşulsuz göç olasılığı, farklı pozisyondaki insanların göç olasılıklarının toplamı olarak da ifade edilebilir. İş olmayanların, mevcut bir işte çalışsa da geçici olarak çalışanların göç etmeye niyeti ve son olarak işleri gereği

⁷Cu Chi Loi, "Rural To Urban Migration In Vietnam", 2005, http://www.ide.go.jp/English/Publish/Asedp/pdf/071_cap5.pdf -, (12.02.2008), pp.115-143.

firmalarından ayrılamasalar da göç etmek niyetinde olanların göç olasılıklarının toplamı, göç olasılığını verecektir. Diğer bir deyişle, PM üç olasılığın birleştirilmesinin toplamıdır.

$$PM = P(QnM) + P(LnM) + P(NSnM) \quad (3)$$

$P(QnM)$ = İşsiz olanların göç etme olasılığı

$P(LnM)$ = Mevcut bir işte geçici çalışanların göç etme olasılığı

$P(NSnM)$ = Firmadan ayrılmamakla beraber işsiz olmasa bile göçü düşünenlerin göç olasılığı

Bu üç farklı grup insanın havuzundan göç etmeyi planlayanlar olacaktır. Bu üç insanın durumunun toplamına X denilirse;

X = İşsizler (Q) + Geçici Çalışanlar(L) + Bir işte çalışsalar da göçü düşünenler (NS) in toplamından oluşacaktır. Bu üç tipin göç olasılığı;

$$P(XnM) = P(X) \cdot P(M/X) \quad (4)$$

denklemindeki gibidir. Değişik kesimlerin (işsiz, geçici veya çalışanların kümesinin) göç etme olasılığı $P(XnM)$, bu kümeyi oluşturan bireylerin sayısı ile yani bu kümede olma olasılıkları $P(X)$ ile göç etme olasılıklarının $P(M/X)$ çarpımına eşittir.

4. eşitlik göç kararının nasıl alındığını bir işten ayrılma olasılığı ile bağlamaktadır. Bu tür bir yaklaşım, göç etme olasılığı ile bir işten ayrılıp yeni bir iş arama olasılığını da birbirini tamamlayan iki süreç olarak ele alınmaktadır.

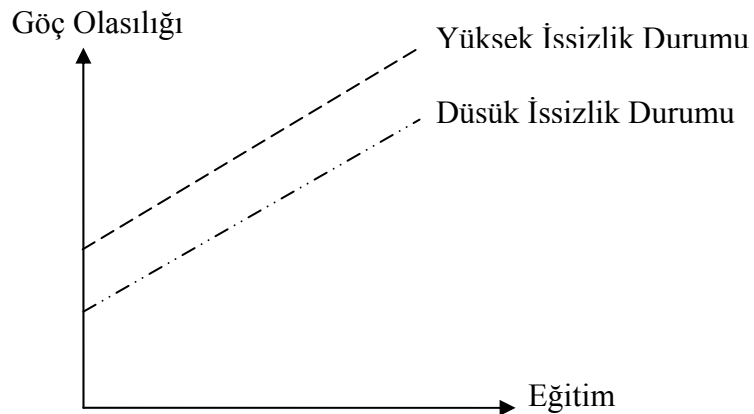
Bu çalışmada göç olasılığı tanımlanmaya çalışılmaktadır. Bu değişkenin ölçülebilmesi için göçün iskonto edilmiş gelirinden hareket edilmek zorundadır. Çünkü göç kararı, iş değişikliği kararına bağlıdır. Analizimizin bu bölümünde iş değişikliğinden elde edilecek net kazanç ölçülmektedir. Bunun içinde geçici işsiz veya hala çalışanlardan göç edebileceklerin olasılığı yani $P(X) \cdot P(X/M)$ 'nin belirlenmesi gerekmektedir. Bunun yanında daha da önemlisi aslında bazı değişkenler göçten elde edilmiş net kazancı etkilediğinden göçe bir bütün olarak değişik koşulların bir birleşik olasılığı olarak bakmak faydalı olacaktır. Net getirideki değişiklikler birleşik göç olasılığını ve göç kararını etkiler. Bu da koşulsuz göç

olasılığı yerine birleşik göç olasılığını incelemenin önemini vurgular. Temelde göçü belirleyen değişkenlerin ölçülmesinde mesleğini değiştirme ve işten ayrılma olasılığının etkisi de önemli olmaktadır.

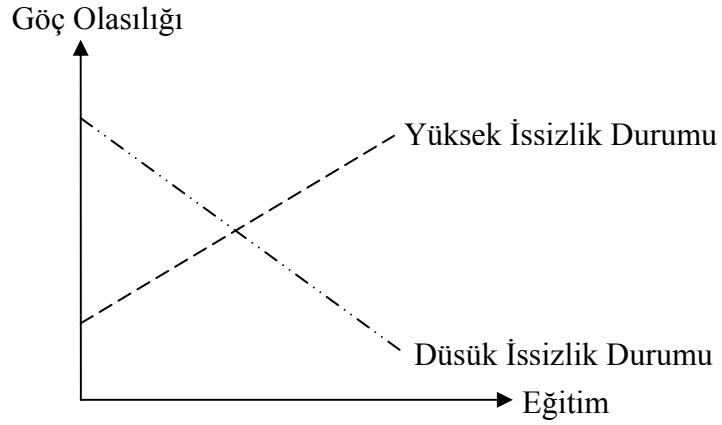
1.6 KIRDAN KENTE GÖÇÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.6.1 Eğitim

Eğitim, bireylerin kazandığı ücrete etki etmektedir. Spesifik eğitim teorisine göre, ücret işten ayrılma üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Kazanılan ücret ne kadar yüksekse insanlar işlerine o kadar bağlı olmaktadır. Eğer ücret koşullu göç olasılığı üzerinde etkiliyse sadece marjinal olarak bir kişi işini bıraktığında ücretin göç üzerindeki negatif etkisi gözlemlenebilir. Ücret göçü kolayca etkiliyorsa, göç ve işten ayrılma olasılığı bir biri yerine kullanılabilir. Göç olasılığını etkileme açısından yerel emek piyasaları arasındaki ücret farklılıklarına bakılmalıdır. Yüksek eğitimli işçilerle geçici çalışanları ve bunların göç üzerinde ücret etkilerini birbirinden ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. Diğer değişkenler ile eğitim farklılıkları, göç hareketinin hesaplanmış net kazancına olan etkilerine dahil edilmelidir. Eğitim, göç üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Çünkü daha yüksek eğitimli bireyler yerel olmayan iş fırsatları hakkında daha iyi bilgiye sahiptir. Değişikliklere daha çabuk adapte olurlar. Yerel olandan yerel olmayan yere göçün üzerinde eğitimin güçlü etkisi tahmin edilebilir. Eğitim göçün koşulsuz olasılığı üzerinde etkiye sahiptir ama bu zor anlaşılır, karışıktır. Örneğin daha eğitimli bireyler önemli ölçüde muhtemelen daha çok işsiz kalacaklardır. Ancak eğitim tek başına göçü açıklamamaktadır. Eğitim ve diğer göç nedenlerinin birleşik olasılığı göç kararını belirler. Eğitim ve göç arasındaki ilişkiyi tahmin etmek için teorik ve ampirik çalışmalar yapılabilir. Bu açıdan, Muğla ve civardaki köylülerin eğitim meslek durumları göç kararının alınmasında ekonomik getiri farklılığı kadar önemli olmaktadır.

Şekil 1.1: Göç Olasılığı ve Eğitim (a)

Şekil 1.2: Göç Olasılığı ve Eğitim (b)

Kaynak: John Stillwell and Peter Congdon, "Migration Modelling: Concept and Contents", *Migration Models: Macro and Micro Approaches*, First Edition, London: Belhaven Press, 1991, pp.24-25.

Bireysel davranışları etkileyen durumlar birbiriyle etkileşen ve birbirine müdahale eden yukarıdaki 2 modeli temsil eder. (a) grafiği müdahaleci, (b) grafiği ise etkileşen modeli göstermektedir. Müdahaleci modelde eğitim ve göç arasındaki ilişki, iki doğruda da aynı eğime sahiptir. Ancak yüksek işsizlik seviyesinde eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin göç etme olasılığı daha fazladır. Toplumun içinde bulunduğu durum, göç etme riski bulunan daha fazla bireyi içermektedir. Eğitimli bireyler arasında göçün olasılığı değişmemektedir. Ama düşük işsizlik durumundaki göç olasılığı, yüksek işsizlik durumundakine göre daha düşüktür. İkinci grafikte ise eğitimli bireyler arasındaki etkileşim göç olasılığını değiştirir. İkinci grafikteki bu model, interaktif yani birbiriyle etkileşim halindedir. Eğitim seviyesi ile ilgili bu göç modeli, iki durum için aynı değildir. Düşük işsizlik seviyesinde toplum içindeki eğitimli bireylerle göç arasında ters bir ilişki vardır. Yüksek işsizlik seviyesinde olan toplum içindeki eğitimli bireylerle pozitif bir ilişki mevcuttur. Bu iki modelden interaktif olan modele göre, ekonominin yüksek ve düşük işsizlik durumunda göç olasılıkları, eğitim düzeyine bağlı olarak değişmektedir ve eğitimsiz bireylerin minimum göç olasılıkları da farklıdır. Bu farklılık önemlidir. Bu durum göç ve eğitim arasındaki ilişkiyi değiştirir. (a) grafiği hatalıdır. (b) grafiği eğitimle göç arasındaki ilişkiyi daha gerçekçi olarak betimlemektedir. Eğitim düzeyi ve ekonomik

duruma göre göç olasılığı değişir. Yüksek eğitilmiş bireyler ekonominin yüksek işsizlik yarattığı durumlarda daha rahat göç kararı alırlar. Grafik (b), bu durumu göstermektedir⁸.

1.6.2 Aile

Göçten elde edilecek net kazancın en önemli belirleyicilerinden bir diğeri, bireylerin ailelerinin özellikleridir. Eşleri çalışan erkekler göç ettiklerinde göçün daha büyük maliyetlerine katlanırlar. Benzer şekilde okul çağında çocukları olan bireyler göçten daha düşük net kazanç sağlarlar. Örneğin bayan eşlerin çalışırken göç nedeni ile işten ayrılması ve göç edilen yerde belli bir süre veya süresiz işsiz kalmasının, hanehalkı üzerine etkisi çok büyüktür.

Genellikle aileler gelirlerini maximize etmeye çalışırlar. Çok çocuklu düşük gelir düzeyine sahip bir ailede yaşayan genç erkek ve kadınlar, gelirlerini maximize etmek istediklerinden göç olasılıkları da yüksek olacaktır. Göç eden bireyler, aile destekleri ile uzun süre şehirde işsiz kalmanın maliyetlerini kaldırmaktadır. Bunun yanında ailenin baskıcı olması, gençleri kısıtlaması veya kuşak çatışması gibi olgular göç kararını kolaylaştırmaktadır. Boşanan veya yeniden evlenen insanlar, hem toplumsal baskıdan kaçmak hem de daha iyi bir ekonomik gelir sağlamak için daha rahat bir şekilde göç kararını alabilmektedirler⁹.

1.6.3 Devletin Getirdiği Kurumsal Düzenlemeler

Göç olasılığına etki eden kurumsal faktörlerden devletin getirdiği düzenlemelerle kıdem tazminatı, çalışma süresi, sigorta primi gibi faktörler kır ve kente göre önemli ölçüde değişmektedir. Bu farklılık, göç olasılığını etkiler. Kır ve kent arasındaki işlerde kurumsal farklılık yaklaşımı, işle ilişkili özelliklerin göçten elde edilen net kazancı etkilediğini gösterir¹⁰. Örneğin şu anki iş yaşamında daha düşük bir kıdem tazminatına sahip olanlar sürekli iş değiştirenler olmaktadır. Birey

⁸ Stillwell and Congdon, pp.21-23.

⁹ Jacob Mincer, "Family Migration Decision", 1978, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=260390, (15.02.2008), pp.749-773.

¹⁰ Michael Seeborg, Zhenhu Jin and Yiping Zhu, "The New Rural-Urban Labor Mobility in China: Causes and Implications", 2000, http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6W5H-40NNM0H-3&_user=736709&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000040918&_version=1&_urlVersion=0&_userid=736709&md5=71100638cb43d2cde475ef38715e14b2, (05.03.2008).

önemli bir kıdem tazminatı veya sosyal hakka sahip değilse göçe daha rahat karar vermektedir. Özellikle kırsal kesimde sosyal güvenliğin yaygın olmaması, kente göç etmede önemli bir göç motivasyonu olmaktadır. Ücreti düşük ama sosyal güvenliği olan bir iş, göçe neden olabilmektedir.

1.6.4 Kır ve Kent Arasında Getiri Farkını Arttıran Siyasi ve Ekonomik Politikalar

Siyasal iktidarlar, kır gibi dağınmık bir alana ekonomik yatırım yapmaktansa yoğun nüfusa sahip kentlere yatırım yapmaktadırlar. Kentlerin sermaye stoku kıra göre hızla arttığından kentler zamanla cazibe merkezi haline gelmektedir. Ulaşım, altyapı, sağlık ve eğitim gibi temel yatırımlar kentsel sermaye gelirinin daha hızlı bir şekilde artmasına neden olarak getiri farklılığını arttırmaktadır. Bunun yanında tarım sektöründe giderek daha yoğun sermaye mallarının kullanılması, yedek bir işsiz ordusu yaratmaktadır ki bu da göçü teşvik eden faktörlerden biri olarak önemli olmaktadır. Kentsel alanda yoğunlaşan ekonomik ve politik tedbirler yanında, kırsal kesimdeki tarımın zamanla makineleşmesi ve artan verim işçiye olan gereksinimi azaltmıştır. Dolayısıyla kırsal kesimde emekçiler için ücretlerin hızla düşmesiyle birlikte kırın yaşam standardı önemli ölçüde gerilemiştir. Bunun yanında tarım piyasasının liberal hale getirilmesi, kır getirilerini de önemli ölçüde azaltmıştır. Bütün bu öğeler, göçü teşvik eden bir gelişme olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

1.6.5 Göçün Alternatif Maliyetini Arttıran ve Azaltan Öğeler: İkametgah

Göç üzerindeki önceki çalışmalar göç kararının en önemli belirleyicilerinden birinin şu anki yerleşim yerindeki ikamet süresi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Uzun süreden beri aynı yerleşim yerinde yaşayan bireyler, daha az göç hareketine eğilim gösterirler. Çünkü onlar bu yerleşim yeri için özel olan sermaye stoku oluşturmuşlardır. Fazla mesai, güçlü topluluk bağları göçün maliyetlerinin yükselmesini arttırır. İkamet süresinin negatif etkisi, ikamet ve iş ayrıcalığı arasındaki ilişkiden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bireyler o yerleşim yerinde kaldıkları süre boyunca işlerini değiştirmemektedirler. İkamet süresi ve iş ayrıcalığı güçlü bir şekilde birbirlerine uygundur. Ayrıca iş ayrıcalığı, işten ayrılma olasılığını iş-özel eğitim ve ayrıcalık arasındaki pozitif korelasyondan dolayı azaltır. Göç ve işten

ayrılma arasındaki ilişki çoktan ortaya konmuştur. Göç üzerindeki ikamet süresinin ölçülmüş negatif etkisi, işten ayrılmalar üzerindeki ayrıcalığın negatif etkisinden dolaydır. Eğer göç üzerinde ikametın bağımsız etkisi var ise fark gözetilmemektedir.

Göçen bir insanın hemen iş ve kalacak bir yer bulması kolay değildir. En temel barınma imkanları kiralık evler, pansiyon veya apartlardır. Bunun yanında günlük iaşenin ucuz olması da önemlidir. Örneğin girilen yeni işte lojman yardımı yapılıyorsa, kiralar düşük ise göç kararı daha kolay alınabilir. Göçen kişinin işsiz kalacağını varsayarsak göç edilecek yerde geçim ne kadar kolay ise dayanmak veya göçe karar vermek o kadar kolay olacaktır. Bu tür ekonomik durum ve işle ilgili yardımcı düzenlemeler, göçün beklenen getiri üzerinde ciddi etkilerinin bulunduğunu gösterir.

Yukarıdaki teorik analiz, göç ve iş hareketliliği arasındaki ilişkiyi doğrusal olasılık denklemleri ile açıklamaya çalışmaktadır:

$$PM_1 = a (Z_i, F_i, J_i, T) \quad (5)$$

$$P (QnM)_i = b (Z_i, F_i, J_i, T) \quad (6)$$

$$P (LnM)_i = c (Z_i, F_i, J_i, T)$$

$$P (NSnM)_i = d (Z_i, F_i, J_i, T)$$

$$P (QnNM)_i = e (Z_i, F_i, J_i, T) \quad (7)$$

$$P (LnNM)_i = f (Z_i, F_i, J_i, T)$$

Z_i , bireysel özellikler ve F_i de aile özellikleri vektörüdür. J_i , işle ilgili özellikler vektörüdür. T de göçü teşvik eden makro ekonomik ortam farklılıkları vektörüdür. BnM 'nin anlamı göç etmeyenlerdir. 5. eşitlikteki katsayılar bütün göç edenler için bağımsız değişkenlerin etkisini doğru olarak tahmin etmemektedir. 6. eşitlik göç hareketinin 3 çeşidinin var olduğunu gösterir. Yani işsizlerin göçü, geçici çalışanların göçü veya mevcut işlerinden ayrılmak isteyenlerin göçünü dikkate almadan bir göç analizi yapılamamaktadır. Ayrıca, 6. ve 7. eşitlikler, göç olasılığının

bağımsız değişkenlere etkisini gösterecek kontrol değişkenleridir. Çünkü bu işten ayrılma olasılığını belirler. Yerel olmayan işten ayrılmalardan yerel olan işten ayrılmaları ayırt etmek faydalıdır. Bu teorik bilgilerden faydalanarak Muğla'nın Merkez ilçesindeki köylerin göç olasılığı incelenebilir.

1.7 TODARO'NUN KIRSAL-KENTSEL GÖÇ MODELİ

Kırdan kente göç olgusu üzerine literatüre bakıldığında Michael Todaro önde gelen araştırmacılardan biri olarak karşımıza çıkar. İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra dünyada ciddi bir sanayileşme çabası ve ticaret artışı başlamıştır. Avrupa'nın ve Japonya'nın yeniden imarı, gelişmiş ülkelerdeki sanayi yatırımlarını ve uluslararası ticareti arttırırken, gelişmekte olan ülkelerde de ithal ikameci sanayileşme çabaları yoğun bir emek talebini oluşturmuştur. Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin emek talebinin artan ücretleri, kırdan kente göçü hızlandırmıştır. 1970'lere gelindiğinde göçün görüntüsü ve nedenleri değişmeye başlamıştır.

Ekonomik kaynakların dengelenmesi açısından göç, pozitif bir olgudur. Kırdan kente göç, kırsal bölgedeki işsiz insan kaynaklarını yeniden birleştirme sürecidir. Kentlerdeki üretim imkanları, ekonomik kalkınmanın daha iyi olması için yeni bir canlılık doğurur. Harris-Todaro modeli, göç ile ticari dönemler arasında bağlantı kurmaktadır. Göç olgusu, tek düzelikten çıkmayı ve muhtemel dalgalanmaları önerir. Todaro'ya göre göç etmek, göçmenlerin yüksek gelir ve daha iyi geçim şartlarına sahip olmaları demektir. Bu yaklaşımda kırsal-kentsel gelir farklılıkları büyük ölçüde pozitifdir. Todaro için, gelişmekte olan ülkelerde kırdan kente göç, bu iki bölge arasındaki ücret farklılıklarını dengeleyici bir süreç değildir. Aksine bugün göç artan bir şekilde seyretmektedir.

Todaro'ya göre göç olgusu, rasyonel birimlerin fayda-maliyet, finansal imkan ve psikolojik durumlarının bir birleşimine dayanmaktadır. Göç kararında kır ve kent arasındaki beklenen ücret farklılığı ve kentte modern sektörlerde iş bulabilme olasılığı ve ayrıca kentteki işsizlik, barınma, iase masrafları da göç kararını etkilemektedir¹¹.

¹¹ M.Koteswara Rao, *Rural-Urban Migration and Economic Development*, New Delphi: Discovery Publishing House, 1996, p.20.

Gelişen ekonomilerde göç, ciddi kentsel işsizlik problemlerine ve bölgeler arasında yapısal dengesizliklere neden olmaktadır. Göçün hızlanması ile artan emek arzı ve zamanla düşen büyüme hızları ve yavaşlayan sanayileşme ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde ithal ikameciliğin sınırlarına ulaşması ve de emek talebini sınırlaması, 1970'lerde kentsel işsizliği arttırmasına rağmen göçün devam etmesi üzerine cari ücret farklılıkları ile göçün açıklanamayacağı görüşüne ağırlık kazandırmıştır. Bu noktada Todaro, göçü açıklamak için kırsal ve kent arasındaki yapısal farklılıkları dikkate alan bir yaklaşım geliştirmiştir. Kırsal alanda yaşam ve iş olanakları, gerek bugün gerekse gelecekte de sınırlıdır. Kırdaki işler; mevsimsel, geçici, getirisi ve sosyal güvenliği düşük, işsizlik sigortası, kıdem tazminatı gibi destek unsurları bulunmayan işlerdir. Kentsel işler ise daha yüksek getiri yanında sosyal güvenlik, kıdem tazminatı gibi işçinin getirisini önemli ölçüde arttıran ek ödemeler ile daha iyi bir geçim imkanı sunmaktadır. Todaro'ya göre kırdan göçenler kentte iş bulamasalar bile daha yüksek bir gelir ve daha kaliteli bir yaşam fırsatını yakalayabilecekleri beklentisi ile göç etmektedirler. Artan göç, işsizlik ve düşen ücretlere rağmen kentin gelecek vaat etmesi, yani her zaman yeni iş fırsatlarının olması, sağlık ve altyapı yatırımlarının daha da iyileşmesi kısacası kentsel beklenen kazançların kırsal göre büyüklüğü kırdan kente göçün temel nedeni olmaktadır. Ülkeler çeşitli kriterlere göre gelişmiş, az gelişmiş, orta derecede gelişmişler gibi gruplara ayrılmaktadır. Bu tanımlar yapılırken genellikle fert başına milli gelir esas alınmaktadır. Ülkeler sanayileşmiş, orta derecede sanayileşmiş, sanayileşmemiş ülkeler olarak da sınıflandırılmaktadır. Bu iki sınıflandırma karşılaştırıldığında gelişmişlerle sanayileşmişler, az gelişmişlerle de sanayileşmemişler çakışmaktadır. İkinci sınıflandırmada sanayinin milli hâsıladaki payı esas alınmaktadır. Bu karşılaştırmadan sanayileşme ile fert başına milli gelir arasında yüksek bir ilişkinin varlığı anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki ilişkiye benzer bir ilişki, gelir seviyesi ile şehirleşme arasında da görülmektedir. Ülkeler, fert başına milli gelir ve şehirleşme oranı bakımından sıralandıklarında sıralamadaki yerleri pek az değişmektedir. Gelir seviyesi arttıkça nüfusun daha büyük kısmı şehirlerde yaşar hale gelmektedir. Kırsal doğal nüfus artış hızının şehirdekinden daha yüksek olması nedeniyle şehir nüfus oranı artmasa bile kırdan şehre doğru bir nüfus hareketi olacaktır. Şehir nüfus oranının artması, bu

hareketin daha da hızlanmasına sebep olmaktadır. Kırsal tarımsal iktisadi faaliyeti, şehrin de tarım dışı iktisadi faaliyeti temsil ettiği dikkate alınırse şehir nüfus oranının artması, tarım dışı işgücü payının artması anlamına gelir. Değişik tarihlerde aynı fert başına milli gelir seviyesine ulaşmış ülkelerde emeğin sektörel bünyesi önemli farklılıklar gösterdiği halde belirli bir zaman kesitinde aynı fert başına milli gelir seviyesine ulaşmış ülkelerde işgücünün sektörel yapısı birbirine benzemektedir. Az gelişmiş ülkelerde kişi başına milli gelir bugünün gelişmiş ülkelerindeki düzeye ulaştığında işgücünün sektörel yapısının farklı olacağı tahmin edilmektedir. Bu çalışmada, bu farklılığın sebebi üzerinde durulduktan sonra kalkınma açısından Türkiye’de işgücünün sektörel yapısındaki değişme ve kırdan kente doğru yönelen nüfus hareketleri üzerindeki etkisi incelenmektedir.

Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra belirli sosyoekonomik şartlar sonucunda kırsal alanlardan şehirlere doğru gerçekleşen iç göç hareketi, bugün kentlerimizin içinde bulunduğu sorunlar yumağının en büyük sebebidir. İstanbul, Ankara, İzmir ve diğer birçok büyük kentimiz, hızlı ve düzensiz göç hareketi ve yoğun nüfus artışı sebebiyle bugün sayıları milyonları aşan bir nüfus kütesini barındırmak zorunda kalmıştır. Her gün nüfusu daha da artan bu şehirler, sınırlı kaynakları ile vatandaşlara modern bir kente yaşayış bir kamu hizmeti sunma çabası içindedir. Artan nüfustan etkilenen sadece yerel ve merkezi yönetim olmamış, göç edilen yerde daha önce yaşayan halk ve göç eden kişiler de hızlı ve düzensiz göçün getirdiği sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmışlardır.

Göçler, toplumdaki pek çok değer gibi aile yapılarını da etkilemektedir. Göç gerçeği ile yüz yüze gelen aileler, gidilen bölgelerde farklı bir kültürel ortam içine girmektedir. Girilen bu yeni ortama adapte olma süreci aileler üzerinde değişik şekillerde etkilere yol açmaktadır. Geleneksel geniş aile yapısı, gittikçe çekirdek aileye dönüşmektedir. Çekirdek aile yapısı kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleştirilen göçlerden önemli ölçüde etkilenmiştir.

Anket çalışmasının hipotezleri olarak, göçle beraber ailenin tutumları ve kararları üzerinde demokratik eğilimlerin arttığı, gençlerin aile büyüklerinin etkilerinden kurtulmaya başladıkları ve özellikle evlilik gibi çok önemli konularda bile bağımsız kararlar almaya başladıkları, hemşeri ve akraba gruplarının ailelerin

şehire gelişlerinde kendilerine referans oldukları, ailelerde çocuğun daha değerli hale geldiği ve özellikle kız çocuğunun değerinin şehirde daha da arttığı, yaşlıların aile içerisindeki otoritesinin zaafiyete uğradığı ve çalışan kesimin ailede otoriteyi ele geçirdiği, şehirde kalınan süreçle beraber adaptasyon sürecinin hızlandığı ve şehire karşı olumlu tutumların beslendiği yönündedir.

Todaro'nun modeli oldukça tutarlı olmasına rağmen Todaro'nun tanımladığı potansiyel göçmenlerin hepsi rasyonel, yetenek ve davranış bakımından birbirine benzeyen ve bilgiyi etkin kullanan insanlardır. Todaro'nun modelinde ekonomik olmayan faktörler hesaba katılmamaktadır ki bunlar özellikle göçenlerin bilgilenme kaynakları ile bağlantılı düşünüldüğünde çok önemli olan faktörlerdir. Örneğin ekonomik olmayan bir faktör kırdan yaşayan bireye şehirdeki iş imkanları hakkında bilgi verir. Ancak Todaro'nun modeli bu tür faktörleri dikkate almamıştır.

Todaro'nun yaklaşımı Lee tarafından geliştirilmiştir. Lee, fiziğe benzer bir yaklaşımla göçü, itiş ve çekiş kuvvetleri ile açıklamıştır. Göç bölgesindeki negatif itiş faktörleri insanları göçe zorlayan faktörlerdir. Bunlar işsizlik, toprak, sermaye yetersizliği gibi insanları kırdan ayrılmaya zorlayan faktörlerdir. Pozitif çekiş faktörleri de, göçün cazibesini arttıran faktörlerdir. Kentteki iş imkanları, kır ve kent arasındaki cari ve gelecekteki ücret farklılıkları, kentin çekiciliğini arttıran faktörlerdir. Lee'ye göre, bu iki faktör bir araya gelerek göçü meydana getirmektedir.

1.8 LEE'NİN İTİŞ VE ÇEKİŞ FAKTÖRLERİ YAKLAŞIMI

Lee'nin itiş ve çekiş faktörleri, Todaro'nun kır ve kent arasındaki gelir farklılığı yaklaşımına benzemektedir. Lee'ye göre itiş faktörleri ile çekiş faktörleri ne kadar büyük ise, Todaro'nun kır ve kent arasındaki geçim farklılığı da o kadar büyük olmaktadır. Dolayısıyla günümüzde kır ve kent arasında beklenen gelir farklılığı devam etmektedir. Kırsal bölgelerdeki nüfus planlamasının yapılmaması, yeterli altyapının olmaması, toprakların parçalanması ve tarım ürünlerindeki getiri azlığı kırdan kente itiş faktörlerini kuvvetlendirmiştir. Şehirlerde daha fazla iş olanakları olmasına rağmen potansiyel iş imkanlarının fazla olması, iş bulunabilirse sosyal güvenliğinin de olması kentin çekişini kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla nüfusun %32'den fazlasının kırdan istihdam edilmesine neden olan birçok gelişmekte olan ülkede kırdan kente göç daha da sürecek gibi gözükmektedir.

Bireylerin göç etmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenleri sıralayacak olursak; eğitim, gelir, istihdam, bölgelerarası gelişmişlik düzeyi, refah düzeyini arttırmak, ulaşımın kolay olması, akrabalarla aynı yerde olmak vb. sıralanabilir.

Eğitim, göçün alternatif maliyetleri (barınma, iş, işsiz kalma), bireysel veya ailevi özellikler ve bölgeyi etkileyen makro politikalar göç kararını etkisi altına alarak göç etme olasılığını genel ve farklı kesimler için tanımlamaya yardım edecektir. Buradaki farklı kesimlerden kasıt işsizlerin göç olasılığı, geçici çalışanların göç olasılığı ve mevcut işi olanların göç olasılığıdır. Bir de bunların hepsinin göç etme olasılığı ile olmayanların birleşik durumu vardır ki bu da bir kontrol değişkeni olarak analize alınacaktır.

Bu tezde ortaya konulan model, Muğla'nın Merkez ilçesinin köylerinden merkeze göç edenlere uygulanarak göçe etki eden faktörlerin ağırlıklı ortalamaları anket yardımıyla tahmin edilmeye çalışılmıştır.

1.9 KALKINMA POLİTİKALARI VE GÖÇ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Göçe birçok farklı açıdan bakılacak olursa temelde kırsal ve kent arasındaki getiri farklılığına dayanmaktadır. Göçün uluslararası boyutu da dikkate alındığında ülkeler arasındaki getiri farklılığı, göçe neden olmaktadır. Dolayısıyla göçe engel olmak, kırsal ve kent veya ülkeler arasındaki gelişmişlik farkını kapatmayı gerektirir. Bu açıdan kalkınma ve kırsal kalkınma politikalarının incelenmesi ve değerlendirilmesi de göçü anlamak için gereklidir.

Gelir dağılımındaki dengesizliğin boyutu, bir ülkenin aynı zamanda kalkınma derecesi hakkında ipuçları verir. Bir ülkenin yoksulluğu ya da azgelişmişliği oranında gelir dağılımındaki adaletsizliği de artmaktadır. Günümüz gelişmiş ülkelerinde ise gelir dağılımındaki dengesizlik giderek azalma eğilimi göstermektedir. Ekonominin iki temel kesiminden tarımsal kesimde kişi başına düşen gelir, tarım dışı kesime göre daha düşüktür. Ayrıca tarımsal kesimin kendi içinde de dengesizliği oldukça belirgindir¹².

---

¹² Ergül Han ve Ayten Ayşen Kaya, *Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006, s.14.

Tarımdaki yapısal değişim sonucu kente göç eden kesimler eğitim seviyelerinin düşük olması ve niteliksiz işgücü olmaları nedeniyle düzenli bir gelirden yoksun kalmakta ve topluma uyum sorunları yaşamaktadır. Bununla birlikte bu kesim genellikle hizmetler sektöründe yevmiyeli olarak istihdam edilmektedir. İştaki bu durum itibariyle yevmiyeli olarak çalışanların yoksulluk oranı, 2002 yılında yüzde 45 iken 2004 yılında yüzde 37,5'e düşmüştür. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürlüler ve kente göç edenler başta olmak üzere yoksulluk riskiyle karşı karşıya olanlara yönelik eğitim, kültür ve sağlık gibi hizmetlerin artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Kadınlarda istihdam oranı, yüzde 22,3 iken erkeklerde bu oran yüzde 64,8'dir. Kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınlar, kente göç sonucunda kentsel alandaki işlere göre niteliklerinin yetersiz kalması ve farklı bir ortamın getirdiği sosyal baskılardan dolayı işgücünden çıkmakta ve ekonomik yaşamın dışında kalarak yoksulluk ve sosyal dışlanma risklerine açık hale gelmektedir. Nitekim kentte yaşayan kadınlarda işgücüne katılma oranı yüzde 19,3 iken, bu oran kırsal alanda yüzde 33,7'dir.¹³

Türkiye'de sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç; göç, kentleşme, aile yapısında meydana gelen değişim, nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenlerle artarak devam etmektedir. Yoğun göç ve kentleşmede yaşanan sorunlar sonucunda kültürel hayata katılımda sorunlar artmıştır. Giderek hızlanan değişim süreci, aile ve toplum içi kültürel ve sosyal ilişkileri de olumsuz etkilemiştir.

Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, aile içi iletişimde geleneksel yöntemlerin dışına çıkılamaması ve eğitim sisteminin aşılamaayan sorunları gençlerin aileden kopma, toplumsal sorunlara duyarsızlaşma, ümitsizlik ve özgüvensizlik gibi sorunlarını ve bunun sonucunda şiddete eğilimini artırmıştır. Yoğun göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu uyum sorunları, terör ve asayiş başta olmak üzere toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar hazırlamaktadır. Türkiye'de, gerek kırsal ve kentsel yerleşim birimleri, gerekse bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik yapı ve gelir düzeyi dengesizlikleri önemini korumaktadır.

Mevcut fiziki ve sosyal altyapı ile kentlerin sunduğu istihdam olanakları yoğun göç hareketlerinin yarattığı nüfus baskısını karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

¹³ DPT, "Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)" <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, (26.08.2008).

Bu yapı, bölgelerin sorunlarına ve potansiyellerine göre farklılaştırılmış tedbirleri içeren bütüncül bir bölgesel gelişme politikasını gerekli kılmaktadır. Toplumsal ve kültürel alanlarda yaşanan hızlı değişim ve ekonomik dalgalanmalar ile iç göç ve buna bağlı olarak ortaya çıkan istihdam ve kentsel uyum sorunlarının yaşandığı bir ortamda suç örgütlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerinden de yararlanarak uluslararası ve organize şekilde faaliyette bulunmaları başta terör olmak üzere örgütlü suçlarda bir artış eğiliminin ortaya çıkmasına neden olmuş ve iç güvenlik konusu VIII. Plan döneminde de önemini korumaya devam etmiştir.

Tarımdaki yapısal değişim sonucu kente göç eden vasıfsız ve yoksul insanların işsizlik riskini azaltmak için aktif istihdam politikaları geliştirilecektir. Yoğun göç ve çarpık kentleşme sonucunda ortaya çıkan sosyo-kültürel uyum sorunlarını azaltıcı önlemler alınacaktır. Yoğun göç baskısı altında olan kentlerin göçten kaynaklanan temel sorunları tespit edilerek en çok etkilenen alanlarda sosyal uyuma yönelik çalışmalarla birlikte fiziki ve sosyal altyapı iyileştirilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE VE MUĞLA’DA KIRSAL KESİMİN EKONOMİK DURUMU VE SORUNLARI

Bu bölümde, Türkiye’de ve Muğla’da kırsal kesimin ekonomik durumu ve sorunları ayrıntılı şekilde incelenmektedir.

Türkiye, 78 milyon hektar yüzölçümü ile Akdeniz’in doğu kesimi ve Asya’nın güney-batı bölgesinde yer almaktadır. Bu alanın %26’sını ormanlar, %16’sını çayır ve mera alanları, %35’ini de tarım alanları oluşturmaktadır. Türkiye; yazları sıcak ve kurak, kışları uzun ve soğuk ve her mevsim sürekli yağış alan nemli bölgelere bununla birlikte Akdeniz’in yarı tropik ılıman iklimine sahiptir. Bu coğrafik yapı ve uygun ekolojik koşullar nedeniyle tarımsal üretimde miktar ve ürün çeşitliliği yönünden büyük ve seçenekli bir potansiyeli vardır¹⁴. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’de tarım sektörü, büyük bir potansiyele sahip olup ülke kalkınmasına çeşitli katkılarda bulunmaktadır. Türkiye’de tarım kesimi zorunlu gıda maddelerini, sektörlerin kullandığı ara girdiyi ve ihraç edilebilir ürünleri üreterek ekonomiye önemli ölçüde katkı yapmaktadır. Örneğin; Türkiye’de imalât sanayinde tarıma dayalı sanayiler oldukça önemli yer tutmaktadır. Çünkü tarıma dayalı sanayide işletmelerin hammadde ihtiyaçlarının büyük çoğunluğu yurt içi kaynaklardan karşılanmaktadır. Nitekim imalât sanayi işyeri sayısı içinde tarıma dayalı sanayinin payı %50 civarındadır. Bu sektörde, en fazla işyeri ise sırasıyla dokuma- giyim ve gıda sanayine aittir¹⁵. Bununla beraber ihracat ürünlerinin önemli kısmı tekstilden oluşur ancak bunun yanında diğer tarımsal ürün ihracatı olan gıda, içki, kağıt, orman, deri gibi tarımsal kökenli ürünler dikkate alındığında tarımın ihracat açısından da önemli bir sektör olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Bu kadar önemli olan sektörün gelişimi analiz edilmek istendiğinde sektörlerin karşılıklı

¹⁴ TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. “Türkiye’de Tarım Sektörü”, http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=tarim_sektor/index.htm&curdir=\sanal_kutuphane\tarim_sektor&fl=giris.htm, (23 Eylül 2008).

¹⁵ Nevin Demirbaş ve Duygu Tosun, “Türkiye’de Tarımın Sanayi ile Entegrasyonu, Ortaya Çıkan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 2005, *AÜD Ziraat Fakültesi Dergisi*, <http://www.dergi.adu.edu.tr/ziraatdergi/sayi04/ndemirbas.pdf>, (17.09.2008).

olarak gelir, istihdam, ihracat gibi ağırlıklarını ortaya koymak faydalı olacaktır. Bunun için öncelikle sektörel analizi açıklamak gerekmektedir.

2.1 TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TARIM SEKTÖRÜNÜN YERİ

Ekonomik gelişim, büyüme veya kalkınma açısından sektörlerin gelişimine bakılarak yapılabilir. Temel olarak bir ekonomi, üç sektöre ayrılmaktadır. Tarım, sanayi ve hizmetler. Bu üç sektörün milli gelir, istihdam, ihracat ve yatırımdan aldıkların payların zaman içindeki seyri ekonomik gelişim veya kalkınmanın da iyi bir göstergesidir. Bu açıdan piyasa ekonomilerine bakıldığında öncelikle milli gelirden, istihdamda, yatırımda ve ihracatta tarımın payı en büyük iken, zamanla sanayi daha sonrada hizmetler sektörü, sektörel dağılımda en ağırlıklı paya sahip olmuşlardır. Bu açıdan bakıldığında sektörel analiz bir ekonominin nerede ve hangi tür sorunlarla karşı karşıya olduğunun iyi bir göstergesidir. Örneğin sektörlerin gelişiminin piyasa ekonomisinin tarihsel dinamiği ile uyumsuz olduğu bir ekonomide tarım sektörünün gelişiminin yaşandığı ülkelerde tarımın milli gelirden aldığı pay düşüktür ve istihdamda önemli yer tutmaya devam etmektedir ancak yeterince yatırımın yapılmadığı bir sektör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir ülke yeterli birikim yani beşeri ve fiziksel sermaye de yaratamadığından sektörler dengesiz olarak gelişmektedir. Hizmetler sektörü ve marjinal olarak ifade edilen sektörlerde yığılmalar oluşmaktadır. Dolayısıyla, sektörel analiz basit olmakla beraber önemli bir gösterge ve bilgi kaynağı olmaktadır.

Türkiye'nin Planlı Kalkınma Modelini uygulamaya başladığı zamandan bugüne tarımın, sanayinin ve hizmetler sektörünün gelişimine bakıldığında, kalkınma açısından sağlıklı bir gelişim yaşandığını söylemek zordur. Planlı dönemin başında tarımın gayri safi milli hasıla ve istihdamdaki payı yüksek oranlardayken bugün bu paylar, sanayi ve hizmetler sektörüyle paylaşılarak giderek düşmüştür. Ancak bugün gelinen noktada tarım hala gelişmiş ülkelere göre milli gelirden daha fazla pay almakta, daha fazla istihdam sağlamakta ve yatırımlardan daha az pay almaktadır. Yetersiz yatırımlar ve büyük bir emek deposu birleştiğinde tarımda işçi verimliliği ve ücretler oldukça düşük düzeylere inmektedir. Tarımsal verimliliğin düşüklüğü de göçü hızlandırmaktadır. Böyle olmasının altında tarım sektörünün yaşadığı sorunlar yer almaktadır. Bu sorunları burada vurgulayacak olursak, Türkiye'deki birçok tarım

işletmesi küçüktür, topraklar parçalanmıştır. Birçok tarım işletmesi, aile işletmesidir. Yeterli güçleri yani sermayeleri ve bilgileri bulunmamaktadır. Girdi fiyatlarının sürekli artması tarımsal karlılığı azaltırken, destekleme politikalarının tutarsızlığı da tarımsal üretimi istikrarsız bir yapıya sürüklemektedir. Örnelemek gerekirse Türkiye’de buğday, yağlı tohumlu bitkiler, yem bitkileri, hayvansal ürünler ve pamukta maliyet yüksekliği; şeker pancarı, tütün, fındık, çekirdeksiz kuru üzüm ve çayda üretim fazlalığı yaşanırken destekleme kapsamında olmayan meyve ve sebze alt sektöründe ise daha farklı sorunlar yaşanmaktadır¹⁶. Türkiye’de alt yapı yatırımları yeterince bitirilemediğinden birçok bölgede susuzluk, ulaşım gibi alt yapı problemleri halen devam etmektedir. Türk tarımının sanayi ile bütünleşme problemleri de vardır. İşleme sanayi için üretim yapan, ürettiği ürünün hangi çeşidini, kime, hangi fiyattan, ne miktarda satacağını bilen, kısaca organize olmuş bir üretici ve üretim yapısı ile karşılaşmak zordur. Türk tarım üreticisi kredi kullanımında, girdi alımında, üretim ve ürünün pazarlama aşamasında genelde tek başına hareket etmektedir¹⁷. Türk tarımı, örgütlenemediğinden kredi, ürün ve girdi sürecinde dağınıktır. Bu dağınıklık pazarlama ve alım sürecine de yansımaktadır¹⁸. Bütün bu sorunlarına rağmen tarım sektörü önemli olmaktadır. Öncelikle Türk tarım sektörü hakkında bazı bilgiler verip, tarımın Türkiye ekonomisi içindeki yerini ortaya koymanın ve daha sonra da Muğla’nın ekonomik durumu ile tarımın içinde bulunduğu durumu karşılaştırmanın, Muğla’da göç olgusunu anlamak açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

2.1.1. Milli Gelirdeki Yeri

Türkiye’de gelirin sektörel dağılımı incelendiğinde normal piyasa veya kapitalizm, tarımsal açıdan tarihsel gelişime uygun bir trend izlemektedir. Ancak sanayi ve hizmet sektörü daha farklı gelişmiştir. Türkiye, sanayileşmeden hizmet ağırlıklı bir ekonomi haline gelmiştir.

---

¹⁶ DPT, 2004.

¹⁷ Demirbaş ve Tosun, ss.27-34.

¹⁸ A. Turan, “Tarım Sanayi Entegrasyonunda Kooperatiflerin Rolü ve Önemi”, *Türk Tarım Dergisi*, Sayı: 140, 2001, ss.20-26.

Tablo 2.1: Türkiye’de Milli Gelirin Sektörel Dağılımındaki Gelişmeler

Yıllar	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tarım	17,5	15,3	14,1	12,1	11,6	11,7	11,2	10,3
Sanayi	22,9	23,2	23,3	25,7	25,2	24,7	24,9	25,4
Hizmet	59,6	61,5	62,05	62,6	63,2	63,6	63,9	64,3
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllıkları 1999-2003 ve DPT, Temel Ekonomik Göstergeler Mayıs 2006, s.11.

Milli gelirin sektörel dağılımındaki gelişmeler ele alınırsa, gelişmiş ülkelerde tarımın milli gelirden aldığı pay %3 civarında iken Türkiye’de bu oranın hala %10’larda olması tarım, sanayi ve hizmetler açısından yapısal dönüşüm sürecinin devam ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Tablo 2.1’de görüldüğü üzere 1998’de tarımın payı, %17,5 iken 2005’de bu oran %10’a düşmüştür.

Tablo 2.2: Tarım ve Sanayinin Göreceli Fiyatlarındaki Gelişme

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tarım Sektörü Fiyat Deflatörü	23,7	21,9	18,7	16,4	11,2	4,4	0,5	3,3
İmalat Sanayi Fiyat Deflatörü	31,5	28,1	24,5	16,8	11,8	9,8	9,7	10,8
İç Ticaret Haddi	132,9	128,3	131,0	102,4	105,4	222,7	1940,0	327,3

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr>

İki sektörlü kalkınma modelleri çerçevesinde yapılan analizler içerisinde, sektörler arasındaki mal ve hizmet alışverişini irdeleyen “İç Ticaret Hadleri Yaklaşımı”, ekonomi içi tarım ve sanayi sektörleri arasındaki mal ve hizmet alışverişlerinin durumunu ayrıntılı biçimde yansıtmaktadır. Tarımsal mallar fiyatları endeksi ve endüstriyel mallar fiyatları endeksi olmak üzere iki temel endeks vardır.

Bunların birbirleriyle oranlanmasından elde edilen üçüncü endeks vardır ki buna da iç ticaret hadleri denir. Eğer sanayi mallar fiyat endeksi (deflatörü) tarıminkinden daha hızlı artıyorsa tarımın gelirden aldığı pay olumsuz yönde gelişir¹⁹. Tablo 2.2’de de görüldüğü üzere iç ticaret hadleri tarım aleyhine gelişmiştir. Özellikle 2001 yılından sonra sanayi ürünleri göreceli olarak daha hızlı arttığından tarım sektörü sürekli gelir kaybına uğramış ve gelir dağılımı tarım aleyhine ve sanayi lehine gelişme göstermiştir. İç ticaret haddinin sanayi ürünleri lehine gelişmesi de tarımsal girdilerin maliyetlerinin artması anlamına gelir ki bu durum tarımdaki kârlılığı azalttığından yatırımları da azaltmaktadır.

2.1.2 İstihdamdaki Yeri

Türkiye’de sektörlerin istihdamdaki payı, yıllar itibariyle giderek değişmektedir. Dolayısıyla, tarım kesimi giderek geri planda kalmaktadır. Bu bağlamda tarım kesiminde işsizliğin yüksek oluşu ciddi bir göç nedeni niteliğindedir.

Tablo 2.3: Türkiye’de Tarım ve İstihdam

YILLAR	TARIM	SANAYİ	HİZMET
1996	45,6	16	38,4
1999	41,5	16,7	41,8
2001	37,2	17,6	45,1
2004	34	18,3	47,7
2005	29,5	19,4	51,1
2006	27,3	19,7	53

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

¹⁹ Süslü ve Yanardağ, “İç Ticaret Haddi”, *Mevzuat Dergisi*, Sayı 56, 2002, ss.1-11.

Tarım, sanayi ve hizmetler sektöründeki istihdam rakamları 1996-2006 yılları için Tablo 2.3'de verilmiştir. 2006 yılında tarım kesiminin istihdamdaki payı %27,3'tür. Bu da tarım kesiminin istihdamdaki yerinin toplam sektörel kesim içinde yaklaşık 1/4'ne denk gelmektedir. 1996 yılında tarım kesiminde istihdam, %45,6 iken 2006 yılına gelindiğinde bu oran %27,3'e inmiştir. Görüldüğü üzere tarım kesiminin istihdamdaki payında büyük bir gerileme söz konusudur. Piyasa ekonomisinin tarihsel gelişimi bakımından bu gerileme, Türkiye ekonomisi açısından olumlu bir gelişme olmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelere bakılacak olursa bu oranın AB'liğinde %5 dolaylarında olması, ülkemizin istihdam yönünden halen tarım ağırlıklı olduğunun bir göstergesidir. Bunun yanında tarımda çalışanların yaklaşık %25'nin ücretsiz aile işçisi olduğu ve tarımsal faaliyetlerin mevsimsel doğası dikkate alındığında kişi başına düşen gelir oldukça azdır.

Sanayi kesimindeki istihdam rakamlarına bakıldığında istihdam rakamlarının artmadığı görülmektedir. Bu durumda tarım kesiminde ortaya çıkan aşırı istihdam, kente göçerek hizmetler sektöründe yoğunlaşmıştır. Hizmet sektöründeki yoğunlaşmada, formel işlerde değil daha çok marjinal, eksik istihdam veya kayıt dışı alanlarda kırdan kente göç edenler iş imkanı bulabilmektedir.

Göçe neden olan faktörlerden biri, tarım kesiminde giderek artan istihdam sorunu iken diğer bir neden de sosyal güvenlik olmaktadır. Sosyal güvenlik, kır ve kent arasındaki ücret makasını açan en önemli unsurlardan biridir. Ayrıca sosyal güvenlik, hem emeklilik hem de sağlık hizmetlerini finanse ettiğinden gelecekteki getiriye yükselten bir faktördür. Bu açıdan Türkiye'de kır ve kent arasındaki gelir farklılığı oldukça büyüktür. Türkiye'de her iki kişiden biri sosyal güvenlikten yoksun bulunmaktadır. Söz konusu rakamın tarımda %89 olduğu dikkate alındığında kırsal kesim açısından enteresan bir sonuç çıkmaktadır²⁰.

---

²⁰ <http://www.tuik.gov.tr>, (05.12.2008).

Tablo 2.4: Türkiye’de İşsizlik

	Türkiye		Kent		Kır	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Kurumsal olmayan sivil nüfus (000)	68 490	69 246	43 000	43 892	25 490	25 353
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	48 812	49 575	31 089	31 856	17 723	17 719
İşgücü (000)	23 203	22 879	14 137	14 157	9 067	8 722
İstihdam (000)	20 758	20 443	12 373	12 431	8 384	8 012
İşsiz (000)	2 446	2 436	1 763	1 726	682	710
İşgücüne katılma oranı (%)	47.5	46.2	45.5	44.4	51.2	49.2
İstihdam oranı (%)	42.5	41.2	39.8	39.0	47.3	45.2
İşsizlik oranı (%)	10.5	10.6	12.5	12.2	7.5	8.1
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	13.3	13.0	12.8	12.4	14.9	15.2
Genç nüfusta işsizlik oranı¹(%)	20.3	20.6	22.3	21.3	16.8	19.3
Eksik istihdam oranı (%)	3.0	2.8	2.7	2.3	3.5	3.6
Genç nüfusta eksik istihdam oranı(%)	3.3	2.7	2.3	2.4	5.2	3.2
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	25 609	26 696	16 952	17 699	8 658	8 997

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

2.1.3 Yatırımdaki Yeri

Hızlı ve ciddi bir şekilde gelir ve yatırımların azalması, iç ticaret haddinin kötüleşmesi yukarıda tablolardan da gördüğümüz istihdam yapısı ile dikkate alındığında tarımda ciddi bir fakirleşmenin yaşandığı ve bunun da göçü tetiklediğini söyleyebiliriz.

Tablo 2.5: Tarımda Yatırımların Payı

	1. Beş Yıllık Kalkınma Planı	2006	2007	2008	2009
Yatırım İçindeki Pay	13.2	4,2	4,7	4,3	4,4

Kaynak: DPT, 2008 ve 2009 Yıllık Programlar

Tablo 2.6'dan görüldüğü üzere ilk beş yıllık kalkınma planında tarıma ayrılan yatırımların payı, %13'lerde iken bu pay sürekli olarak azalmıştır. 2008 ve 2009'daki yıllık programlara göre bu pay kamu özel toplamı için %4'lere kadar düşmüştür. Dolayısıyla tarımdaki yatırımların payı azaldıkça tarımdaki yoğun emek kullanımı dikkate alındığında emeğin verimliliği de önemli ölçüde düşmüştür. Tarımdaki verim düşüklüğü ve düşük getiri tarımdaki birçok problemin sonucu niteliğindedir.

2.2 TÜRKİYE'DE TARIMSAL ÜRETİMİN YAPISI

Tarımsal üretimdeki dalgalanmanın yapısı, aşağıdaki Tablo 2.7 ve 2.8 ile ortaya konulmaktadır. Her iki tabloda gerek bitkisel gerekse hayvansal üretimde dalgalanmaların yaşandığı görülmektedir. Bu dalgalanmalar yukarıda saydığımız birçok problemlerden kaynaklanmaktadır. Gerek üretim gerekse fiyatlardaki dalgalanma, tarımsal üretimi ve geliri olumsuz yönde etkileyerek tarımı fakirleştirmektedir. Bunun yanında gübre ve akaryakıt fiyatlarındaki artış ile tarım ürünlerinin fiyatlarındaki değişim karşılaştırıldığında, iç ticaret hadlerinin tarım aleyhine geliştiği rahatlıkla söylenebilir.

Tablo 2.6: Tarımsal Bitki Üretimi

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
% TAHİLDEĞİŞİM	-13,04	11,68	-8,35	4,28	-0,09	10,76	6,69	-5,15
%END.BİTK. DEĞİŞİM	-22,46	9,58	-31,08	29,21	-22,50	6,47	10,91	-3,92
%YAĞLI TOH.DEĞİŞİM	-4,10	-2,38	-3,64	15,82	-5,04	4,75	-3,20	15,19
%BAKLAGİLLE R DEĞİŞİM	-14,98	-3,24	10,49	13,04	-5,00	1,65	-1,16	2,60
%YUMRU BİTKİLER DEĞİŞİM	12,79	-10,53	-5,23	1,38	-2,36	-3,06	-9,55	-0,26
%YAP.YENEN SEBZ.DEĞİŞİM	2,18	2,26	-0,03	0,83	0,75	-0,61	3,78	1,24
%MEYV.YENEN .SEBZ.DEĞ.	4,80	0,84	-2,09	9,08	0,40	-4,50	5,09	-1,73
%SOĞ.YUMRU VE KÖK SEBZ.DEĞ.	1,26	3,94	-1,33	-0,31	28,61	1,81	-6,43	1,53
%YAŞ ÇAY YAPR.DEĞİŞİM	11,95	-30,80	8,82	-4,03	9,76	27,15	7,87	-5,93
%SERT KAB.MEY.DEĞ.	-4,84	-3,56	13,45	-1,97	-6,40	-24,96	41,04	19,48
%TAŞ ÇEK.MEY.DEĞ.	-6,39	13,98	0,43	-14,78	20,49	-17,06	54,70	-17,68
%ZEYTİN(SOFR ALK)DEĞİŞİM	-44,18	104,16	-52,04	91,48	-22,22	14,28	0	38,93
%ZEYTİN(YAĞ LİK)DEĞİŞİM	-70,49	263,88	-72,13	269,86	-62,96	140	-33,33	51,37
%TURUNÇGİL MEY.DEĞİŞİM	16,46	-1,82	11,51	0,60	-0,21	8,83	7,59	10,55

Kaynak: Tarafımdan hazırlanmıştır.

Tablo 2.7: Hayvansal Üretim

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
%DEĞİŞİM SIĞIR (BİN BAŞ)	0,20	-2,65	-1,97	-7,05	-0,15	2,86	4,53	3,28
%DEĞİŞİM KOYUN (BİN BAŞ)	2,78	-5,83	-5,33	-6,66	1,02	-0,90	0,40	1,23
%DEĞİŞİM KIRMIZI ET (BİN TON)	-4,12	-3,91	-11,20	-3,44	-12,82	21,79	-8,50	7,33
%DEĞİŞİM SÜT ÜRT.(BİN TON)	1,11	-2,85	-3,04	-11,44	26,18	0,64	4,01	7,59
%DEĞİŞİM BEYAZ ET ÜRT.(BİN TON)	25	8,68	-4,97	15,39	24,48	0,99	7,11	-4,49
%DEĞİŞİM YUM.ÜRTA (BİN ADET)	1,45	-4,12	-21,71	9,26	9,62	-12,72	9,01	-2,64

Kaynak: Tarafımdan hazırlanmıştır.

2.3 TÜRKİYE’DE TARIMIN BAŞLICA PROBLEMLERİ

Türkiye’de tarımın sulama, gübreleme, toprak yetersizliği, teknik bilgi, makine yetersizliği, finans ve örgütlenme gibi birçok eksikleri bulunmaktadır.

Tarım, verimi yüksek getiri ve gelir anlamına gelmektedir. Bu açıdan Türkiye bütün tarım arazilerinin %19’nu sulayabilmektedir. Sulamadaki yetersizlik yanında, uygun ve yeterli gübre kullanımı yapılmadığından verim düşmektedir. Sulama yetersizliğinin temel sebebi, Türkiye’nin coğrafi özellikleri ile alt yapı yetersizlikleridir. Birçok toprağın verim açısından düşüklüğü de, tarımdaki verimi engelleyen unsurlardan biridir.²¹

²¹ Aslan Eren, *Türkiye Ekonomisi*, 1. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi, 2006, s.301.

Türkiye, traktör açığını ciddi olarak kapatsa bile halen yeterli düzeyde bulunmamaktadır. Tarımsal üretim için birçok farklı alet ve makine kullanılmaktadır ancak bunlar da yine traktör gibi yetersizdir. Aynı zamanda bu alet ve makinelerin dağılımı da dengesizdir. Bunun yanında tohumculuk ve ilaç kullanımı konusunda da gerek hukuksal gerekse uygulamada ciddi sıkıntılar vardır. Genetik yerli türleri koruyacak bir kanun ve geliştirecek bir tarım politikası bulunmamaktadır.²²

Tarım kredileri ve desteklemeleri gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında yetersizdir. 2001 yılında doğrudan destekleme programına geçilince tarıma yapılan destekler hızla azalmıştır. Tarımsal üretime yapılan desteklerin tarım üretimine oranı AB’de %34, Japonya’da %58 iken bu oranın Türkiye’de %17’lerde olması tarımsal üretimin çekiciliğini azaltmıştır. Bu noktada, WB ve IMF’nin uygulattığı politikalar tarımsal desteğin sınırlanmasını da beraberinde getirmiştir. 2001 standby anlaşmasında tarıma yapılacak destek oranları, %8 ile sınırlandırılmıştır. Gerek piyasa koşulları gerek tarım desteklerinin azalması gerekse tutarlı bir tarım politikasının olmaması, Türkiye’de tarımsal getirileri önemli ölçüde azaltmıştır. Bu olumsuz gelişmeler de kırdan kente göçü teşvik etmiştir. Benzer gelişmeler Muğla ve çevresindeki kırsal kesim için de geçerlidir. Şimdi Muğla merkeze olan göçü anlama açısından Muğla merkeze bağlı köylerin durumunu incelemek faydalı olacaktır.

2.3.1 Teknik Bilgi Yetersizliği

Teknik bilginin yetersiz olması üreticilerin ürün elde etmesinde büyük engel oluşturmaktadır. Bir ürünün nerelerde ve nasıl üretileceğini, nasıl ilaçlanacağını bilmeyen bir çiftçinin verimi de düşük olmaktadır. Örneğin genetik teknolojisindeki gelişmeler, tohum bilgisi, kimyasal ilaçlar ve biyolojik mücadele konusunda çiftçiler, gerekli bilgi ve donanımdan yetersizdir. Bu konuda etkin bir kanuni koruma ve politika henüz uygulanmamaktadır.

2.3.2 Arazi Yetersizliği

Ülkemizde araziler genellikle dağınık ve parçalara bölünmüş olarak bulunmaktadır. Arazilerin böyle oluşu makine ile üretim yapılmasını ve de toprağın verimli işletilmesini engellemektedir. Miras hukukundaki yetersizlikler toprağın sürekli olarak parçalanmasına neden olmaktadır. Bunun yanında coğrafyanın kendi

---

²² Eren, ss.302-303.

özelliğinden kaynaklanan eğim, ormansızlık, çayırsızlık ve yol açtığı erozyon verimli toprakların kaybolmasına, aşırı sulama ve gübreleme de tuzlaşmasına neden olmaktadır. Bu durum verimi ciddi ölçüde düşürmektedir.

Türkiye’de çiftçi başına düşen toprak miktarı, giderek azalmıştır. 2001 tarım sayımı sonuçlarına göre çiftçi başına düşen ortalama toprak miktarı 61 dekadır ki rasyonel işletme büyüklüğü ile karşılaştırıldığında bu rakam oldukça küçüktür. Türkiye için rasyonel işletme büyüklüğü, 100 dekarın üzerinde hesaplanmıştır. Ortalama olarak toprak dağılımının küçük olmasının yanında Türkiye’de çok parçalı ve bölünmüş bir toprak rejimi geçerlidir. Toprakların %64’ü, 50 dekardan küçüktür. Çiftlik ölçeği küçüldükçe de verim azalmaktadır. Toprak rejimini ciddi olarak düzenleyecek hukuksal alt yapıya ciddi bir şekilde ihtiyaç bulunmaktadır.

2.3.3 Sermaye Yetersizliği

Bir ürünün üretilmesinde diğer önemli bir faktör de sermayedir. Sermayenin yetersiz olması birçok işin yapılamamasına neden olmaktadır. Sulama, gübreleme, ilaçlama gibi verimi etkileyen girdiler, sermaye yetersizliği durumunda eksik kalmaktadır. Bu eksiklik de o üründen yeterli verimin alınmasına büyük engel oluşturmaktadır. Tarım kesiminde gerekli olan sermaye miktarı giderek artmıştır. Tarımsal üretimin zaman yapısı dikkate alındığında ciddi bir kredi ve sermaye ihtiyacı doğmaktadır. Ancak tarımda gerek kooperatifçilik gerekse tarım bankacılığının gelişmemiş olması, birikim sürecini ve verim artışını engellemektedir.

2.3.4. Sulama Yetersizliği

Verimi etkileyen en önemli girdi sulama olmaktadır. Sulamanın tarımsal faaliyetlerde yetersiz olması, ürün artışını kısıtlar. Türkiye’deki tarım topraklarının %26’sı sulanabilmekte gerisi nadasa veya kuru tarıma bırakılmaktadır. Bu durum, verimi önemli ölçüde düşürmektedir. Gerekli sulama altyapı yatırımları, tamamlanmamıştır. Sulama bilgisi de yeterli değildir.

2.4 MUĞLA MERKEZ KÖYLERİNDEN BAZILARININ EKONOMİK DURUMLARI İLE İLGİLİ MÜLAKAT SONUÇLARI VE POLİTİK BEKLENTİLER*

Türkiye’de kır kesiminin gelirden aldığı payın ve sermaye birikiminin az olması, çiftçi de değişiklik meydana getirebilme sürecinde devlete önemli bir rol yüklemiştir. Özellikle kırsal kesimdeki sermaye yetersizliği, toprakların dağınıklığı, beşeri sermayenin düşüklüğü ve bilgisizlik döngüsünün kırılabilmesi için devlet müdahalesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu kaçınılmazlık, zihniyet olarak da Türkiye’deki kırsal kesimde yaşayan insanlarda bir ataleti de beraberinde getirmiştir. Bu ataletin Muğla köylerinde olup olmadığını belirlemek için de Muğla’nın çevresindeki fakir köyler özellikle rassal olarak seçilmiş, bu seçilen köylerde yapılan mülakatların sonuçları aşağıda özetlenmiştir. Bu tür bir mülakat sonucu, sadece devletten beklentiler değil aynı zamanda köylerin finansal/borç durumları, beklentileri, tarım politikaları hakkındaki düşünceleri, yetiştirdikleri ürünlerin ne olduğu, arazi yapıları ve köylerin ekonomik durumlarının gelecekte ne olacağı ile ilgili değerlendirmelerin yapılmasının istenmesidir. Bu şekilde bir mülakat yardımı ile şehirde uygulanacak anket sonuçları pekiştirilmek istenmiştir. Ele alınan Muğla merkez köyleri ana kütlelerinden özellikle fakir olan 7 tane dağ köyü tercih edilerek bir örneklem belirlenmiştir. Bu köyler; Çırpı, Denizova, Doğanköy, Kıran, Özlüce, Yenice ve Zeytin’dir

2.4.1 Devletten Beklentiler

Çırpı’da yaşayan bazı köylüler yaşlı olmalarından dolayı devletten herhangi bir beklenti içerisinde olmadıklarını, emekli maaşlarının kendilerine yettiğini; geriye kalan yaşlı olmayan nüfus ise devletten öncelikle köyde var olan su sorununu çözmesini, gençlere iş olanakları sağlamasını ve tarımla uğraşan köylüleri desteklemesini istediklerini belirtmişlerdir. “Hiçbir beklentim yok” diye cevap verenlerin yaş ortalaması: 65’tir. Köylülerin büyük bir kısmı da devletin yerli tarımsal üretime destek vermesini, sulama suyuna duyulan ihtiyacın giderilmesini ve genç-yetişkin nüfusun işsizlik sorununu çözmesi gerektiğini ifade etmiştir. Devletten temel beklentiler, ürettikleri ürünlere değer verilmesi ve uygun fiyatlarda

---

* Muğla Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yrd.Doç.Dr Şinasi Öztürk’ün 106K322 nolu Tübitak Projesinden yararlanılmıştır.

pazarlanmasının ve de gençlere iş güvencesinin sağlanması, kotanın kaldırılıp tekrar tütün üretimine geçilmesi, tarımsal girdi fiyatlarının düşürülmesi gibi alanlardadır.

Doğanköy'de de yine diğer köylerde olduğu gibi yaşlı köylüler devletten hiçbir beklenti içerisinde olmadıklarını bildirmiştir. Gençler de köylerindeki su sorununun giderilmesini, devletin yerli tarımsal üretime destek vermesini ve tarımsal girdi ürünlerinin fiyatlarının aşağı çekilmesini beklediklerini ifade etmişlerdir.

Kıran'daki haneler, ağırlıklı olarak tarıma ve köylüye gereken önemin verilmediğini düşündüklerini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda politik ve ekonomik kararlar söz konusu olduğunda devletten en çok bekledikleri desteğin, köylünün yaşam standartlarının ve yaşam koşullarının göz önünde bulundurulması olduğunu belirtmişlerdir. Tarımsal üretime getirilen kısıtlamalar, tarımsal girdi fiyatlarının yüksekliği ve tarımsal ürünlerin alım fiyatlarının maliyet ve emeği karşılamamasından dolayı sosyo-ekonomik anlamda sıkıntılar yaşadıklarını da ifade etmişlerdir.

Özlüce'de de diğer köylere benzer şekilde genel olarak devletten bir şey beklenilmediği ifade edilse bile bu durum daha çok yaşlılara özgüdür. Diğer haneler ise, devletin yerli tarımsal üretime destek vermesini, üretilen ürünlerin emeklerini karşılayacak kadar bir değer ile satın alınmasını, köylerindeki sulama sorununun giderilmesini ve ulaşım için yolların yapılmasını istediklerini beyan etmişlerdir.

Yenice'de de hane halkları, devletin yerli tarımsal üretime destek vermesini, tarımsal faaliyetler konusunda üreticiye-çiftçiye yönelik olarak bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapmasını ve kota getirilen ürünlerin yerine ekimi yapılabilecek ve pazarlanabilecek alternatif ürünlerin üretimini teşvik etmesini beklediklerini dile getirmişlerdir.

Zeytinlilerden bir kısmı yaşlı olmasından dolayı, devletten hiçbir beklenti içerisinde olmadığını bildirmiştir. Buna karşılık hanelerin bir kısmı ise köylerindeki içme ve sulama suyu ihtiyacının giderilmesini, elektrik tesisatının yenilenmesini, köy ulaşım yollarının açılmasını ve SİT alanı ilan edilen köy çevresine yönelik olarak yeni bir düzenlemenin yapılmasını beklediklerini ifade etmişlerdir.

Genel olarak devletten beklentilere bakıldığında seçilen köylerdeki nüfusun, yaşlı ve sosyal güvenliğe sahip olduğu görüldüğünden devletten fazla bir

beklentilerinin olmaması doğaldır. Ancak köylerdeki genç kesimle görüşüldüğünde temel beklentilerde ortak noktalar, şu şekilde özetlenebilir:

- Tarımsal girdi maliyetlerinin düşürülmesi,
- Ulaşım su gibi alt yapı problemlerinin çözülmesi,
- Üretimin teşvik edilmesi, bu anlamda kotanın kaldırılması ve gençlere iş imkanlarının yaratılması.

2.4.2 Tarımsal Faaliyetler

Çırpı'da ikamet eden köylüler, tarımsal faaliyetlerle uğraşmak için öncelikle köylerinde sulama suyu ihtiyacının giderilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bütün tarımsal faaliyetler için suya ihtiyaç duyuluyor olması, köylülerin sınırlı bir şekilde tarım ile uğraşmalarına yol açmaktadır. Sulama imkânının olması halinde tarım ile yoğun olarak uğraşmak istediklerini ifade etmişlerdir. Çırpı'da üretilen ürünlerin başında antepfıstığı, zeytin ve tahıl ürünlerinden de buğday ve arpa gelmektedir. Fıstık hariç, üretilen bu ürünler sadece hane halkının geçimini karşılamaya yetecek kadar olup ticari amaç için üretilmemektedir. Tahıl üretiminin ise su kaynaklarının az olmasından dolayı hane tüketimine yetecek miktarda yapıldığı ifade edilmiştir. Çırpı'da tarım faaliyetleri bitmek üzere olduğu için hayvancılık faaliyetine daha fazla önem verilmektedir. Küçükbaş hayvanın bakımı zor olduğundan ve bakacak kişiler olmadığından dolayı büyük baş hayvancılığa daha fazla ağırlık verilmektedir. Pazar için hayvan alım-satımı yapılmamaktadır. Ortalama her ailenin iki ineği vardır. Elde edilen süt ve süt ürünleri perşembe pazarında satılmaktadır. Perşembe pazarına gidemeyen köylüler, süt ve süt ürünlerini süt firmalarına satmaktadır.

Denizova köyünün geçim kaynakları arasında tahıl, zeytincilik, arıcılık, hayvancılık ve sebze-meyve üretimi yer almaktadır. Fıstık üretimi az olmakla beraber ekilen ürünler arasında yer almaktadır. Daha önceleri köyün temel geçim kaynağının tütün olduğu ve günümüzde giderek azaldığı belirtilmektedir. Köyün % 65'inin emekli maaşı, % 95'inin ise sağlık güvencesi vardır. Denizova'da son yıllarda zeytincilik ekimi giderek artmış ve tütün ekiminin son bulmasıyla boş kalan arazilere zeytin ağaçları dikilerek değerlendirilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Zeytincilik faaliyetinin şu an pek fazla olmadığı fakat önümüzdeki yıllarda daha da artacağı ifade edilmektedir. Denizova'da hayvancılık, iki aile hariç, hane halkının

tüketim ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde yapılmaktadır. Her hane kendi ihtiyaçlarını karşılamak için bir-iki inek beslemektedir. Hayvandan sağlanan süt, Yerkesik'ten ya da Yeşilyurt'tan gelen özel şirkete satılmaktadır. Köyde pazara yönelik hayvancılık bulunmamaktadır. Köyden 2 tona yakın süt çıkmaktadır. Bunun yanında Denizova'da yaşayan hanelerden bir kısmı imkan olması halinde tekrar tütün üretimi ile uğraşmak istediklerini dile getirmektedir. Hane reislerinden bir kısmı da yaşlılıktan dolayı hiçbir tarımsal faaliyet ile uğraşmak istemediklerini bildirmiştir.

Doğanköy tarım, hayvancılık ve kısmen de pansiyonculuk gibi girişimler ile geçimini sağlayan bir köydür. Doğanköy'de tarımsal faaliyet olarak bahçe tarımı, zeytincilik, mısır, buğday, arpa, hayvancılık ve arıcılık yapılmaktadır. Hayvancılığa devlet tarafından destek verildiği için, Doğanköy'de hayvancılık gelişmiştir. Doğanköylüler hayvancılığın gelişebileceğini düşünmelerine rağmen pazarlama sorununu hayvancılığın önündeki temel engel olarak görmektedirler. Bunun yanında yapılan hayvancılığın, masraflarını karşılayamadığını da belirtmişlerdir. Bir çuval yemin 25 TL, bir kg sütün ise 470 kuruş olduğuna dikkat çekerek kâr elde etmenin imkânsız olduğunu ifade etmişlerdir. Hayvancılık, özellikle süt ürünleri kooperatifinin kapanmasından sonra sadece hane tüketimine yönelik olarak yapılmaya başlanmıştır. Doğanköy'de arıcılık yaygın olarak yapılsa da çiftçiler memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Son yıllarda arıların ölmeye ve iklimlerin bozulmaya başlamasıyla verimin çok düştüğünü ve bu geçim kaynağının da bittiğini belirtmişlerdir. Doğanköy'de yaklaşık beş yıldan beri arıcılık da tütün gibi azalmıştır. Bahçe tarımı pazara yöneliktir. Bugün sebze üretimi başta yer almaktadır. Doğanköy'de köyün, % 40'ı emeklidir. % 30'u emekli sandığı ve % 10'u da isteğe bağlı sigortalı olarak emekli olmuştur. Sosyal güvenlikten dolayı, Doğanköylüler tarım yerine ücretli bir işte çalışmayı daha cazip bulmaktadırlar. Tarıma verdikleri emeğin karşılığını alamadıklarını ifade ederek bu yüzden artık tarımla uğraşmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Buna rağmen Doğanköylüler imkânlarının el vermesi halinde en çok uğraşmak istedikleri faaliyetin, hayvancılık ve tütüncülük olduğunu bunun sebebinin de bu iki faaliyetin getirisinin çok olması olduğunu belirtmişlerdir.

Kıran köyünün geçim kaynaklarının başında zeytincilik, buğday, mısır, yulaf ve arpa ekimi gelmektedir. Zeytinyağı üreticiliği de yapılmaktadır. Mısır, buğday ve

yulaf, hayvanlar için üretilmektedir. Kıran köyünün Kandilli, Turnalı, Söğüt ve Kıran sahili mahallelerinde bahçecilik yapılmaktadır. Pazara yönelik sebze ve meyve üretimi vardır fakat su kaynaklarının yetersizliğinden sebze ve meyve üretiminin maliyeti yükselmektedir. Köy ve çevresindeki alanlar engebeli olup, bahçe tarımının yaygın bir şekilde yapılmasına elverişli değildir. Kıran köyünde yapılan tarımın geçimlik olduğu ve köylünün kendine yetecek kadar ürün ürettiği, ancak fazla ürün olması halinde tüccarlar tarafından alındığı belirtilmektedir. Kıran'da zeytin üretimi genellikle kendi ihtiyaçlarını karşılamakta, ihtiyaç fazlası ise satılmaktadır. Her evde iki-üç büyükbaş hayvan ve kümes hayvanı bulunmaktadır. Hayvanlardan elde edilen süt ve süt ürünleri, toptan veya perakende olarak satılmaktadır. Süt ve süt ürünlerini satabilen bu haneler, yaklaşık olarak yılda 200–500 kg arasında süt satmaktadır. Kıranlılar Türkiye'de tarımın geleceği konusunda olumsuz düşüncelere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bunun da sebebinin tarımsal faaliyetlerle uğraşmanın oldukça emek gerektirmesi ve buna karşılık getirilerinin gittikçe azalmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Özellikle son yıllarda tarım konusunda uygulanan politikaların, bazı tarım ürünleri ihtiyacının ithal edilerek karşılanma yolunun seçilmesinin, yerli tarımın desteklenmemesi gibi konuların tarımsal faaliyetler ile uğraşma konusundaki istek ve motivasyonlarını büyük ölçüde olumsuz etkilediğini ve tarım dışı iş-mesleklere yönelmeye başladıklarını belirtmişlerdir.

Özlüce'de köyün temel geçim kaynakları ücretli iş (ormanda kesimde çalışma), hayvancılık ve emekli maaşıdır. Özlüce'de tahıl ekimi yapılmaktadır. Ancak tahıl üretimi pazar amaçlı değil, tüketim amaçlıdır. Ayrıca küçükbaş hayvancılık ile uğraşan iki-üç aile bulunmaktadır. Bir-iki hanede arıcılıkla uğraşmaktadır. Köyün, %40'ı emeklidir. Bunun yanı sıra köyün % 50'sinin de sağlık güvencesi bulunmaktadır. Buna paralel olarak köyde genç nüfus yok denecek kadar azdır. Köyde daha çok orta yaş üstü ve yaşlı nüfus bulunmaktadır. Genç nüfus, tarımla uğraşmadığı ve sağlık güvencesi istediği için Muğla iline veya ilçelerine ücretli işte çalışmaya gittiğini ifade etmektedirler. Ayrıca yaz aylarında orta ve genç nüfus, turistik yörelere çalışmaya gitmektedir. Gençler Özlüce'de kalmayıp, geçimlerini dışarıda aradıklarını belirtmişlerdir. Tarlası olanların da çocukları, turistik yerde çalışmayı tercih ettiğinden tarımın köydeki önemi giderek azalmaktadır. Tarlaların yarısının boş kaldığını ifade etmişlerdir. Köyün gençlerinin

sigortalı olarak çalışma imkanı bulduğu yerlere yerleştikleri de dile getirilmiştir. Bunun dışında Özlüceliler tarımda bir gelecek göremediklerini, tarımın sadece karınlarını doyurduğunu, daha da fazlasını da vermediğinin altını çizmişlerdir. Tarımdaki istikrarsızlık ve belirsizlik Özlücelileri ücretli ve sosyal güvenliği olan işlere yöneltmektedir. Köylüler, sosyal güvenliğe önem vermektedir. Yatırılan primlerinin az olması nedeniyle köylü tarım bağ-kurunu tercih etmektedir. Özlüce’de yaşayan bir kısım köylü imkân olması halinde ağırlıklı olarak tekrar tütüncülük ile uğraşmak istediklerini dile getirmişlerdir. Tütüncülük ile uğraşılan yıllarda gelirlerinin şimdikine göre daha iyi olduğunu, bu yüzden tütün üretimi yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Hanelerden bir kısmı ise tarımsal üretim ile ilgili olarak yaşanan sorunlardan dolayı tarımla hiçbir şekilde uğraşmak istemediklerini ifade etmişlerdir.

Yenice’de geçim kaynakları; sebze-bahçecilik, tütün, zeytin ve hayvancılıktır. Mermer atölyesi ve gayrimüslimler için yapılan tabut fabrikasında ücretli işçi olarak çalışanlar bulunmaktadır. Köye özgü üretilen ürünlerin başında domates, kavun, karpuz ve elma gelmektedir. Köyde ayrıca tahıl ve mısır üretimi de yapılmaktadır. Yenice’de insanların bir kısmı hem tarımla uğraşıp hem de ücretli işte çalışmakta, bir kısmı hayvancılıkla uğraşmakta bir kısmı da hiçbir işle uğraşmamaktadır. Köyün büyük bir kısmının bağ-kur emeklisi olduğu, beş-altı hanenin hiçbir sosyal güvencesinin olmadığı da belirtilmektedir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma derneğinin sosyal güvencesi olmayan ailelere zaman zaman yardım ettiği de dile getirilmiştir. Yenice köyünde imkanların el vermesi halinde, köylülerin bir kısmı az uğraş istemesinden ve getirisinin çok yüksek olmasından dolayı hayvancılıkla, bir kısmı da getirisinin çok olmasından dolayı sebze-meyve ekimi ile bir kısmı ise çeşitli sebepler yüzünden artık tarımla değil de tarım dışı işlerle uğraşmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Zeytin köyünde en çok üretilen tarım ürünü, zeytindir. Zeytincilik faaliyetini neredeyse bütün köy halkı, ihtiyacı doğrultusunda sürdürmektedir. Zeytin hem pazar için hem de tüketim amaçlı olarak yetiştirilmektedir. Köyün % 65’inin sağlık güvencesi olmakla beraber köyün % 51’lik kesimi de emeklidir. 10-15 kadar kişinin taş ocağında çalıştığı belirtilmiştir. Beş-altı kişi de ormanda ağaç kesim işiyle uğraşmaktadır. Zeytin’de diğer bir geçim kaynağı olan hayvancılık ise son yıllarda

neredeşye tamamen bitmiştir. Hayvanların zeytinleri yemeleri ve sit alanına girilmesinin yasak olması nedeniyle hayvancılığın çok az yapıldığı belirtilmiştir. Hayvan ve hayvansal ürün satımı olmayıp hayvancılığın hane tüketimini karşılayacak lde yapıldığını ifade edilmiştir. Zeytin’de yaşayan haneler tarım ile uğraşıp, tarımdan yeterli gelir sağlayabilmenin koşulunun sulama suyu ihtiyacının karşılanmasından geçtiğini, bunun yanında tarıma elverişli arazilerin belirlenip tespit edilmesi gerektiğini, bunların sağlanması halinde tarımsal faaliyetlerle uğraşmaya devam edeceklerini ifade etmişlerdir.

Muğla köylerinin geleneksel ürünü olan tütünün fiyatının düşmesi ve kota gelmesi sonucu ağırlığını kaybettiğı, bunun yerine hayvancılık ve meyve sebze üretiminin köylerde yaygınlaştığı, ancak getirinin düşük olmasından dolayı hemen hemen bütün köylüler tarım dışı alanlara yöneldiklerini veya yönelmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu tez açısından bu saptama önemli olmaktadır. Gerek cari gerekse gelecek açısından kırsal gelirlerin düşük olduğu veya düşme beklentisinin yüksek olduğu söylenebilir.

2.4.3 Köylerin Finansal Durumu

ırpıdaki hanelerden büyük çoğunluğunun hiçbir Şekilde borcu olmamasına rağmen belirli bir kesimin ise bankaya ve şahıslara borcu olduğu belirtilmiştir. Muğla’nın birçok köyü yabancılar için bir turizm odağı olarak algılandığından emlak piyasası açısından canlı bir talep olduğu söylenebilir. Finansal açıdan sıkışan köylüler zaman zaman gayrimenkullerini elden çıkarabilmektedirler. Bu açıdan ırpı’da arazi satımı bulunmaktadır ama sadece köylüler kendi aralarında alım-satım yapmaktadır. Bu durum, daha çok köylünün borçlanmasından kaynaklanmaktadır. ırpılılar genellikle piyasaya ve eşe dostu borçlu olduklarını dile getirmişlerdir.

Denizovalılar etkin bir kooperatife sahip olmadıklarından genelde yem ve tüketicisi kredisi borçlarına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Köylülerin birbirlerine ciddi derecede borçları bulunmasa bile kooperatifleri olmadığından sadece bankalara borçlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Doğanköy’deki yaklaşık 200 hanenin borçlu olduğu, bu borçların şahıslara, bankalara, tefecilere ve kooperatiflere ait olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Geriye kalan kısmında hiçbir Şekilde borçları olmadığı renilmiştir.

Kıran'da yaşayan köylülerin büyük çoğunluğunun borçlu olduğu ve bu borçlanmaların bir kısmının sigorta kurumlarına, bir kısmının ise şahıs veya bankalara borçlu olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Borçlu olan kişiler, yeterli bir geliri sağlayamadığı için özellikle sigorta primlerini ödemede güçlük çektiklerini ve çoğu zaman primlerini zamanında ödeyebilmek amacıyla bankalardan veya şahıslardan borç almak suretiyle borçlandıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca 1998 yılında meydana gelen devalüasyon, birçok köylünün borçlu kalmasına neden olmuştur.

Özlüce'de belirli bir kısmın borcu bulunmamakla beraber bir kısmının da eşe dosta küçük miktarlarda borcu bulunduğu ifade edilmiştir. Borçların dağılımı ise birbirinden farklıdır.

Yenicelilerin büyük çoğunluğunun borçlu olduğu, bu borçların da şahıslara, banka ve kooperatiflere ait olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Birkaç hanenin ise hiçbir şekilde borcunun bulunmadığı belirtilmiştir. Çiftçiler borçları nedeniyle eskiden tütün parası karşılığında aldıkları tarla ve traktörleri ayrıca arsalarını da sattıklarını ifade etmişlerdir.

Zeytin'de yaşayan az bir kısmın borcu olduğu öğrenilmiştir. Borçlu olan hanelerden bazısının borcunun şahsa, bazısının ise sigorta kurumuna ödemesi gereken borcu olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Köylülerin ekonomik durum ile ilgili yapılan mülakatlardan ortaya çıkan manzara ikili bir yapı sergilemektedir. Köylerin yarısının borcu düşük iken kalan yarısının borcu da yüksektir. Örnekteki Çırpı, Özlüce ve Zeytin köylerinde yaşayanların %10'u borçlu iken Doğan köyü, Yenice ve diğer köylerde ise köylülerin şahıslara, bankalara, tefecilere ve kooperatiflere borçlu olduğu saptanmıştır. Kooperatif yaygın olmamakla beraber Doğan köyü, Denizova ve Yenice de kooperatife olan borçlardan dolayı köylülerin şikayetçi olduğu ifade edilebilir. Genel olarak denilebilir ki örnekteki köylerin yarısında bir finansman ve borç probleminden bahsedilebilir. Bu tür problemler, tarımdaki getiriyi azalttığından tarımı ve köyde kalma olasılığını azaltarak göçü teşvik etmektedir.

2.4.4 Arazi Yapısı

Çırpı'daki araziler kıraç ve de aynı zamanda dağınık bir yapıya sahiptir. Köyde ortalama hane başına 15 dönüm arazi düştüğü bilgisine ulaşılmıştır. Köyde 2-

3 hanenin 100 dönüm arazisi mevcutken, birçok ailenin de ancak 8-10 dönüm arasında arazisi bulunmaktadır. Köyün % 20'sinin hiç arazisi bulunmamaktadır. Ekilebilir arazi miktarı, oldukça sınırlıdır ve sulama imkânının olmamasından dolayı araziler verimsizdir.

Denizova'da 11000 dönüm arazi bulunmaktadır. Köylülerden 3-4 kişinin en fazla 100 dönümü bulunmaktadır. En az ise 1-2 dönüme sahip olanlar mevcuttur. Ortalama ise her ailenin 10-15 dönüm arazisi bulunduğu öğrenilmiştir.

Doğanköy' de toplam 3000 hektar alan bulunmaktadır. Arazilerin % 90'nı tarıma elverişlidir. Doğanköy'de en çok arazisi olanın 30 dönümü bulunmaktadır. Ortalama olarak hane başına 10 dönüm arazi düşmektedir. Rakamın bu kadar az olmasının sebebi, arazilerin mirasla parçalanmış olmasındandır.

Kıran'da ortalama ekim alanı 1'er 2'ser dönüm civarındadır. Araziler kıraç ve dağınık şekildedir. Arazi yapısının dağlık ve ormanlık olması, büyük toprak sahipliğini engellemektedir. Köyün ekim arazisi sit alanının içinde olduğu için tapu sorunu bulunmaktadır. Fakat köylüler tapuları olmamasına rağmen şimdilik araziyi işleyebildiklerini ifade etmişlerdir. Ama bu sit alanları içine herhangi bir inşaat yapamadıklarını da ayrıca belirtmişlerdir. Köyün kurulmuş olduğu alan dağlık ve oldukça engebelidir bundan dolayı tarla ve bahçe arazileri birbirinden kopuk, uzak ve ölçümleri azdır.

Özlüce' deki ekilebilir arazi miktarı az ve araziler kıraçtır. Ekilebilir arazi alanlarının az olmasının nedeni ise köyün yeryüzü şekillerinden dolayıdır. Ayrıca köyün arazi yapısı, dağınık ve parçalıdır. Hane başına düşen ortalama ekilebilir arazi miktarı, 5-6 dönüm civarındadır.

Yenice bir orman köyüdür ve Yenice'nin arazi varlığı şöyledir: Tarla arazisi 124 dekar (hububat ve mısır), kuru arazi 2515 dekar, bağ 18 dekar, meyve 351 dekar, sebze (sulu arazi) 332 dekar, mera 175 dekar, çayır 615 dekar, orman arazisi 6121 dekar koruluk olmak üzere toplam arazi 10251 dekadır. En fazla arazisi olanın 70 dekar tarlasının bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ortalama kişi başına 7 dekar arazi düşmektedir. 3-5 kişinin hiç arazisi bulunmamaktadır. Çiftçi kayıt sistemine kayıtlı 56 dekar alan bulunmaktadır. Yenice köyünde düz araziler daha fazladır.

Zeytin köyünde toplam 6500 dönüm arazi mevcuttur. Zeytin köyünün arazi yapısı, kıraç ve meyillidir. Köyün arazi yapı dağınık, kurak, meyilli ve sulak arazi değildir. Köyün en büyük toprak sahibinin 70 dönüm, 10 ailenin de 30 dönüm kadar arazisi olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ortalama köyde aile başına 7 dönüm arazi düşmektedir. Köyde hiç araziye sahip olmayan ailelerde mevcuttur. Zeytin köyünde arsa satımı bulunmamaktadır.

Türkiye’de tarımın temel problemlerden birisi de, tarımsal arazilerin dağınık ve ölçeğinin çok küçük olmasıdır.²³ Bu durum daha da kötüdür. Türkiye’de ortalama bir tarımsal arazi 50 dönüm iken Muğla köylerinde bu durum 10 dönüm ve altına düşmektedir. Toprağın kalitesinin köyden köye değişmesine rağmen bu kadar kısıtlı olan arazi ile etkin bir tarımsal getiri elde etmek güçtür. Bu kadar az olan ortalama toprak miktarı ile doğrudan gelir desteğinin yeterli bir getiriyi çiftçiye sağlayamadığı da ortadadır. Bu durum önümüzdeki günlerde daha da kötüleşecektir. Küçük tarlaların miras yoluyla parçalanması durdurulmadıkça Muğla’daki arazi ile verim arasındaki ilişki, göçü hızlandıracaktır.

2.4.5 Köylerin Temel Sorunları:

Yukarıda da belirttiğimiz bu 7 köyün en belirgin sorunu, su kaynaklarının yetersiz olmasıdır. Ardından da Kıran, Zeytin ve Özlüce’de sit sorunu gelmektedir. Ayrıca köy halkı, köylerin genelinde arazi yapısının dağınık oluşu, kooperatiflerin iyi çalışmaması, girdi maliyetlerinin yüksek olması ve yetiştirilen ürünlere pazar bulamamaları gibi sorunlarının da olduğunu ifade etmişlerdir.

Buna göre Çırpı’da yaşayan çiftçiler tarım faaliyetinde karşılaşılan en büyük sorunun arazilerinin kurak oluşu olduğunu dile getirmişlerdir. Çiftçiler sulama suyunun, köye 20 km uzaklıktaki Kosan’dan gelmekte olduğunu belirtmişlerdir. Eskiden içme suyunun şimdi ise sulama suyunun olmadığı ifade edilmiştir. Suyun az olmasından dolayı az su gerektiren tahıl ürünlerinin ekildiği bilgisine ulaşılmıştır. Köyde kuraklıktan dolayı son yıllarda sebze üretimi fazla olmamaktadır. Durumu iyi olan haneler tarlalarını sulamak için tankerlerle su getirmektedir. Bundan 30-40 yıl önce ürünlerini işlemek için kara saban kullanıldığı, şimdi ise motor kullanılarak daha kolay mahsul alındığı belirtilmiştir. Kara sabanla mahsulün toplanması zaman

---

²³ Eren, s.299.

kaybı olarak görülmektedir. Çırpı'da domuzların ekilen ürünlere zarar verdiği belirtilmiştir. Av yasağı olduğu için ürünlerini domuzdan koruyamadıkları alınan bilgiler arasındadır. Bu konuda bir çözüm belediklerini, görevlinin av yasağını verirken, köylünün durumunu göz önüne alması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Denizovalılar ise köylerinin termik santrale yakınlığından dolayı kendilerinin bundan olumsuz anlamda etkilendiğini ifade etmişlerdir. Denizova'daki köylüler makine, traktör, gübre, mazot, tohum ve ilaçları kendilerinin aldığını, destek bulunmadığını ve bunların maliyetlerindeki artışlardan da şikayetçi olduklarını belirtmişlerdir. Denizova'da su kaynakları ancak kendi ihtiyaçlarını karşılayacakları kadar bulunmaktadır. Çiftçilerin sulu tarım yapmaları için su kaynaklarının yetersiz olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Köyde 150 tane su kuyusu bulunmaktadır. Köyde ekilen ürünler ticari amaçla satılmadığı için suyun şu an için yeterli olduğu ifade edilmiştir. Denizova köyünde arıcılık faaliyetiyle uğraşan aileler de mevcuttur. Ancak eskisine göre çok azalma olduğu dile getirilmiştir. Eskiden 25–30 kamyon bal çıkarken, bugün bu rakamın 5–6 kamyonu düşüğü bilgisine ulaşılmıştır. Bunun nedeni ormanın, termik santralden gelen dumanın etkisi altında kalmasında görülmektedir. Bu sene çiftçilerin de bilmediği bir nedenden dolayı çok sayıda arı yavrularının öldüğü belirtilmiştir. Bunun yanında maliyetin yüksekliğinden dolayı da arıcılığın gittikçe azaldığı ifade edilmiştir.

Denizova yakınlarında bulunan termik santral köyün üretim kaynaklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Termik santralin, yörede çok fazla sayıda bulunan çam ağaçlarını etkilediği ve bu nedenle de arıcılığın giderek azaldığı belirtilmektedir. Yaşanan bu olumsuzluğun başlangıç tarihi, 90'lı yıllara dayanmaktadır. Termik santralin zararlarıyla ilgili hiçbir çalışmanın yapılmadığı, bu konuda yetkili kişilerin ilgilenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Köyde sit sorunu bulunmazken imar sorunu mevcuttur. Evlerin içi içe geçmiş olduğu belirtilmiştir.

Doğanköy'de tütüncülükten sonra köyde ekonomik sıkıntı yaşandığı öğrenilmiştir. Bundan sonra köy halkı diğer ürünlerin ekimi ile ekonomik gelir elde etmeye çalıştığını dile getirmiştir. Tarım ve hayvancılık alanlarındaki uygulamalardan dolayı köylülerin gelirlerinde düşüşler yaşanmış bundan dolayı tarım ve hayvancılık ile uğraşan nüfusun oldukça azaldığı ifade edilmiştir. Su

kaynakları yetersiz olduğundan, üreticilerin kendi artezyen kuyularını açtığı, bunun da sebze ve meyve üretiminin maliyetini arttırdığı bilgisine ulaşılmıştır. Tarımsal üretiminde Doğanköy’de birçok sorun bulunmaktadır. Tarımda karşılaşılan sorunların başında su sorunu gelmektedir. Kullanılan su miktarı arttıkça sorunun büyümekte olduğu belirtilmiştir. Buna engel olmak için Doğanköylüler, damlama sulamaya geçmeyi planladıklarını ifade etmişlerdir.

Köyün en önemli problemi, tarımsal üretimin pazarlanmasıdır. Bu yüzden herkes kendi pazarını bulmak zorunda, bu durum çiftçiler için büyük bir sorun yaratmaktadır. Diğer bir sorunda girdi maliyetleridir. Su sıkıntısının olması nedeniyle pazara yönelik bahçecilik yapanların zor durumda oldukları öğrenilmiştir. Tarım ile uğraşanların sayısı ve ekilip biçilen tarım arazisi gittikçe azalmaktadır. Son zamanlar da zeytine verilen desteğin zeytinciliği canlandırdığı ifade edilmiştir. Ancak dikilen zeytin fidanının çok fazla olmasına rağmen en erken 3 sene sonra ürün vermeye başlayacağı için çiftçiler, bundan sonra konuşmanın daha doğru olacağını belirtmişlerdir.

Kıran’da sit alanının fazla olması, köyün diğer önemli sorunlarından biridir. Kıran köyü, 1983’de doğal sit alanı olarak kabul edilmiştir. Köyde sit alanlarının kaldırılacağına dair sözler verildiği fakat bu sözlerin tutulmadığı ifade edilmiştir. Sit alanının turistik işlerde uğraşanlar için faydalı olduğu ancak çiftçiler için bir faydasının olmadığı düşünülmektedir. Köylüler evlerini satamadıklarını, çünkü evlerinin sit alanı içerisinde olduğu için değerinin çok düşük olduğu belirtilmiştir. 1988 yılında köye tapu getirilmiş ve çoğu arazi, hazine arazisinin içine dâhil edilmiştir. Köyün ekim arazisi sit alanının içinde olduğu için tapu sorununun mevcut olduğu dile getirilmiştir. Fakat köylüler tapuları olmamasına rağmen şimdilik araziyi işleyebilmektedirler.

Kıran’ın diğer bir sorunu da, köyde sağlık ocağının olmamasıdır. Sağlıkla ilgili bir problem olduğunda Kıran köyüne 13 km uzaklıkta olan Yerkesik’e gidildiği belirtilmektedir.

Kıran’da sitten sonra önemli problemlerden birisi de su sıkıntısıdır. Köylü içme suyunun da azlığından şikâyetçi olduğu dile getirilmiştir. Su sorununun, yaz ve kış mevsimlerinde hiç değişmediğini, yağmur yağdığı zamanlarda bir miktar

çözüldüğünü belirtilmiştir. Hayvanlarını sulamak için ise köyün girişinde küçük ve yetersiz bir göleti kullandıkları bilgisine de ulaşılmıştır.

Özlüce'deki tarımın önündeki en büyük engellerden birisi, su yetersizliğidir. Alternatif ve getirisi yüksek ürün yetiştirmek için su gerekmektedir. Örneğin Özlüceliler, devletin desteklemesi üzerine bir sene önce ekilen cevizlerin 10 sene sulanması gerektiğini, ancak bu şartlarda ürün verebileceğini, cari gelirlerinin dikilen ceviz fidanlarını ancak iki-üç sene sulamaya yettiğini daha sonra ne yapacaklarını bilmediklerini dile getirmişlerdir. Su sorunu çözülmediği sürece bu ve diğer köylerde tarımda ilerleme kaydedebilmenin mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Köyün iklimi zeytin üretimine müsait olmadığından zeytinciliğin de yapılmadığı öğrenilen bilgiler arasındadır.

Yenice köyünün en belirgin sıkıntısı, su kaynaklarındaki kıtlıktır. Yeniceliler var olan su kaynaklarının tarım sulamasına yetecek düzeyin altında ve ancak hane kullanımına yetecek miktarda olduğunu dile getirmişlerdir. Tarım ürünlerinin sulanmaması ise ürünlerden elde edilebilecek verimi büyük ölçüde düşürmekte veya verimi arttırmak amacıyla gübre kullanımına gidilmesini gerektirmektedir. Bu durum ise üretim maliyetini arttırmaktadır. Bazı tarlalarda sulama sorunu mevcutken bazılarında da bu sorun bulunmamaktadır. Damlama sulamaya geçilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Buna devlet destekleme vermemektedir. Bunu köyde 1-2 kişinin yapmaya başladığını ve proje masraflarının yüksek tutmasından dolayı bunu yapan kişi sayısının az olduğunu belirtilmiştir. Genelde arazisi 10 dönüm ve üzerinde olanların bunu yaptırabildiği ifade edilmiştir.

Yeniceliler bunun yanında köyde yaşanan bir diğer sorunun, genç-yetişkin nüfusun köy dışında, tarım dışı alanlarda çalışmaya yönelmesi olduğunu belirtmişlerdir. Genç-yetişkin nüfusun köyde ikamet etmekle birlikte gününbirlik olarak kentsel yerlere gidip çalıştıkları ve iş çıkışında tekrar köydeki evlerine döndükleri ifade edilmiştir. Tarımla uğraşan kişiler ise, tarım dışında başka bir iş yapamayacak kadar yaşlı olanlardır. Bunun da geleneksel bilgi ve yöntemlerle yapılan bilinçsiz bir üretimin oluşmasına yol açtığı ve verimliliği düşürdüğü belirtilmektedir.

Zeytin’de tarımla ilgili başlıca sorunlar arasında damızlık hayvan eksikliği, fidan-tohum desteğinin olmaması, kredi faizlerinin fazla oluşu ve su eksikliği yer almaktadır. Sulama sorununun yanında içme suyunun azlığı da sorunlar arasında yer almaktadır. Çiftçiler bilinçli tarım yapılmamasından şikâyetçi olduklarını dile getiriyorlar.

Bugün Muğla Merkez köylerine bakıldığında tarımın geleneksel ürünlerden tütüne ve tahıldan da meyvecilik, sebzeçilik ve hayvancılığa kaydığı görülmektedir. Yeni alanlar daha emek yoğun daha bilgi yoğun alanlar olduğundan daha fazla beşeri ve fiziki sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin bütün köylerdeki ortak sorun, sulama problemidir. Bu tür bir problem, kuraklık ile birleşince çözüm daha sermaye yoğun hale gelmektedir. Tarım Bakanlığı ve hükümetler mazot, gübre, fidan ve doğrudan gelir desteğinde bulunsa bile artan girdi fiyatları, ürün doğası, bilgisizlik, finansal yapıları zayıf olan kooperatifler, küçük aile işletmeleri v.b. faktörlerden dolayı Muğla Merkez köylerinde tarımsal getiri düşüktür. Tarım politikalarının köylüler nezdinde daha da kötüleşeceği beklentisi, kırsal kesim açısından gelecekteki getirileri de düşürmektedir. Artan eğitim imkanları, kentteki akrabalar, barınma ve iaşe sorunlarının aşılmasına yardım ettiğinden Muğla merkez köylerinde yüksek bir göç veya göç olasılığı bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRDAN KENTE GÖÇÜN HANEHALKI ÜZERİNDEKİ EKONOMİK ETKİLERİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI

Bu bölümde, kırdan kente göçün hane halkı üzerindeki ekonomik etkileri üzerine yapılan alan araştırmasının amacı, önemi, yöntemi ve kapsamı ile ilgili bilgiler yer alacaktır. Araştırmanın kapsamı başlığı altında ise anket formları, pilot uygulama, veri toplama ve örneklem büyüklüğü seçiminin nasıl yapıldığının ayrıntılı açıklaması verilecektir. Daha sonra da anket yöntemi ile elde edilen verilerin istatistiki yöntemler yardımı ile değerlendirilmesi yapılacaktır.

3.1 ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan göç olgusunun temelinde sunduğu fırsatlar yer almaktadır. Özellikle ekonomik faktörler bunların başında yer alır. Aileler bir yandan iş bulma umuduyla köylerini terk ederlerken diğer yandan da hayat standartlarını yükseltmek istemektedirler. Böylece çocuklarına iyi bir gelecek kurlmaları için eğitim şansı doğmaktadır. Ayrıca ekonomik olarak gelir düzeyi yükselen aileler daha iyi sağlık koşullarına daha iyi bir eğitim düzeyine ve dolayısıyla daha iyi bir geleceğe sahip olmaktadır.

Kırsal kesimden göç edenlerin gelirlerinin artması, kente yapılan göçlerin hızlanmasına neden olmaktadır. Bir yerden göç eden kişilerle göç etmeyen kişiler arasında elbette ki hem olumlu hem de olumsuz farklar bulunmaktadır. Göç etme riskini üstlenen kişi ya göçün getirdiklerini avantaja dönüştürmesini bilir ya da olumsuzluklarla baş başa kalır. Fırsatları değerlendirmesini bilenler hayat standartlarını yükselterek daha bilinçli hareket etmeye başlarlar.

“Göç Hareketlerinin Hane Halkı Üzerindeki Ekonomik Etkileri: Muğla İli Örneği” adlı çalışmanın amacı, göçten sonra ailelerin cari gelirlerini ve gelecekteki gelir ve refahını arttırıp arttırmadığını incelemektir. Özellikle GSYİH içinde tarımın payının giderek azaldığı günümüzde kırsal kesimde yaşayanlar daha iyi geçinebilmek için kentlere göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Söz konusu çalışmada, bunun sonucunda meydana gelen ekonomik etkilerin aile üzerine yansması bu çalışmada ortaya konulmaktadır.

3.2 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Muğla'nın Merkez ilçesinde ve bu ilçelere bağlı köylerde yaşayan kişiler işsizlik, sosyal güvenliklerinin bulunmaması, gelir düzeylerinin çok düşük ve sürekli olmaması, sağlık ve eğitim imkanlarının kıt oluşu ve tarımsal desteklerin yetersizliği gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenlerden dolayı köyde yaşayanların kendilerine yakın olan Muğla Merkez ilçeye göç ettiğine ilişkin bir alan araştırması yürütülmüş ve anket yöntemi gerçekleştirilmiştir. Anket 33 sorudan meydana gelmektedir. Alan araştırmasında Muğla Merkez ilçede yaşayan kişiler ana kütle olarak kabul edilmiştir. Yapılan istatistiksel hesaplamalar ile toplam 100 kişinin ana kütle temsil edeceği sonucuna varılmıştır. Değerlendirilmeye alınan anketler SPSS 15.0 ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarının değerlendirilmesi aşamasında ankette sorulan sorularla bağlantılı olarak frekans dağılımı yapılarak Muğla Merkez ilçeye göç edenlerin demografik özellikleri ortaya konulmuş ve daha sonra da aralarında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunan soruların tabloları oluşturularak yorumlanmıştır.

3.3 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Göç; siyasi, iktisadi, sosyal ve diğer sebeplerle bireylerin bir yerden bir başka yere gitmesi olarak tanımlanabilir. Göç olgusu, sosyal bir hareket olmakla beraber ekonomik yaşamdan kültüre kadar hayatın her alanında etkili olan temel bir değişim aracıdır. Göçler genelde kişilerin beklentileri sonucu oluşmaktadır.

Gelir seviyesindeki artışın yüksek olması nedeniyle nüfusun büyük kısmı şehirlerde yaşamaktadır. Şehirlerde kırsal kesime oranla daha çok iş, eğitim ve sağlık imkânları mevcuttur. Bu olanaklar da kırdan kente göçün hızla akışına kaynaklık etmektedir. Ekonomik nedenlerden dolayı köyden şehre göç edenler belirli hayat standartlarını kısa sürede yakalarlarsa, köylerden şehre göçler giderek artacaktır. Göçün en büyük nedenlerinden biri iş bulma isteğidir. Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan tarımsal makineleşme kırsal kesimde işsizliği meydana getirmiştir. Bunun sonucunda da işgücü fazlası göç etmeye başlamıştır. Kırsal kesim tarımsal iktisadi faaliyeti göstermektedir. Kentsel kesim ise tarım dışı iktisadi faaliyeti temsil etmektedir.

Göçe neden olan belli başlı etkenler vardır. Bunları sıralamak gerekirse en başta ekonomik etkenler yer almaktadır. Kırdan kente göç, sanayileşmenin kaçınılmaz bir sonucudur. Sanayi devrimi sonrası tarımsal yapıdaki değişimler, kırsal kesimde yaşayan insanlar üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Özellikle tarımın makineleşmesi, köylerdeki işgücüne bir darbe vurmuştur. Türkiye ekonomisini göz önüne alacak olursak GSMH’da tarım kesiminin payının giderek azalmakta olduğunu görebiliriz. Bunun yanı sıra sanayi ve hizmetler sektörünün payı da giderek artmaktadır. Türkiye’de tarım verimliliği ve özellikle kişi başına düşen tarımsal gelirin düşük olması, köylülerin kentlere göç etmesinde büyük rol oynamaktadır. Bunun yanında toprak mülkiyetinin eşit olmayan dağılımı, bir kişiye ait arazilerin farklı farklı yerlerde olması, ülkemizde ekilebilir toprakların kuraklık nedeniyle giderek azalmaya başlaması ve bilgisizlik nedeniyle artan nüfusa istihdamın yetersiz kalması sonucunda işgücü fazlasının ortaya çıkmasının göç olgusunu meydana getireceğini söyleyebiliriz.

Göçü, kentlerde çekme faktörleri köylerde ise itme faktörleri etkilemektedir. İtici nedenler, kırsal kesimde yaşayanları buldukları yerden ayrılmaya iten nedenlerdir. Düşük verimlilik, yetersiz ve kötü dağıtılmış araziler, toprağın mirasla parçalanması, köylerde artan nüfus baskısı, doğal afetler ve tarımda makineleşme nedenli göçler köyün iticiliğini oluşturmaktadır. Çekici nedenlere gelecek olursak, kırsal kesimdeki insanların buldukları yerin dışında, gitmek istedikleri yerlere yönelten etmenlerdir. Köy-kent gelir farklılıkları, daha iyi ve ileri eğitim, şehrin cazibesi, iş bulma ümidi, daha yüksek hayat standartları, ulaşım imkanları, kentlerdeki sosyal ve kültürel imkanlardan yararlanma isteği gibi faktörler kırsal kesimde yaşayanları kente çeken sebepler olarak sıralanabilir.

Bu projede itiş ve çekiş faktörlerinin kırdan kente göç eden bireyler üzerindeki ekonomik etkileri incelenecek ve sonuçlara varılmaya çalışılacaktır.

3.3.1. Anket Formunun Hazırlanması

Bu konuda Türkiye’de ve yurt dışında yapılan anketler teker teker incelenmiştir. Temelde göç, beklenen gelire bağlı olarak tanımlandığından beklenen gelirle ilgili sorular seçilmiş, ilgili uzmanlarla görüşülerek onayları alınmıştır.

3.3.2. Pilot Uygulama

Göç Hareketlerinin Hanehalkı Üzerindeki Ekonomik Etkileri: Muğla Merkez Örneği adlı tezimde beklenen gelirin göç üzerindeki etkisini ölçmek için kullandığım ankete başlamadan önce 100 kişilik örneklemin %10'nuna pilot anket uygulaması yapılmıştır.

Yapılan pilot uygulamada birkaç sorun ortaya çıkmıştır. Öncelikle pilot uygulama yapılan katılımcıların tamamına yakını 36 tane olan soruları çok fazla bulduklarını beyan etmişlerdir. Bununla beraber önem sırasına göre sıralamasını istediğimiz sorulardan da sıkıldıklarını bunu daha başka şekilde sorulmasının daha iyi olacağını dile getirmişlerdir.

Ayrıca yapılan pilot ankette “Ek işte çalışmayı düşünür müsünüz?” sorusunun farklı şekillerde 2 kez ankete dahil edildiği ortaya çıkmıştır.

Katılımcılara yöneltilen ve karşılığında evet ya da hayır cevapları alınan soruların devamı niteliğinde olan sorularda da verilen cevaba göre diğer cevabın sorusu yanıtlanmadığından SPSS’e girerken sorun yaşanacağı da anlaşılmıştır.

“Göç etmeden önceki toplam geliriniz ne kadardı?” sorusunda da ortaya çıkan sorun bundan 20 yıl önce göç edenlerin o zamanlar şıklarda bulunan parasal ifadeler ile gelirlerini söyleyemedikleridir. Çünkü pilot ankete katılanlar 20 yıl önce ülkenin ekonomik durumuyla şuanın çok farklı olduğunu ve o zamanlar kuruş ile geçindiklerini ve şuan içinde bulunduğumuz koşullardan daha iyi durumda olduklarını ifade ettiler.

3.3.3 Veri Toplama

Muğla kırsalından Merkeze göç edenler, muhtarlıklara gidilerek tespit edilmiş daha sonra hane halklarına sorular yöneltilmiştir. Tamamen rassal bir şekilde (kura çekilerek) hane halkları ziyaret edilerek anket soruları hane halklarına yöneltilmiştir.

3.3.4. Örneklem Büyüklüğünün Seçimi

Muğla Merkez ilçede 52.918 kişi (N) yaşamaktadır. Bu ana kütlede gerekli olan örneklem büyüklüğü basit rassal örnekleme yöntemi ile bulunacaktır. Örneklem sayısı Muğla Merkez için %10'luk sapma ve yaklaşık %50'lik ulaşılabilir olma varsayımı altında aşağıdaki formüle göre hesaplanacaktır.²⁴

²⁴ Paul Newbold, “İşletme ve İktisat İçin İstatistik”, Literatür Yayıncılık, 2001.

$$n = \frac{p(1-p)N}{(N-1)\sigma_{p_x}^2 + p(1-p)} \quad (1)$$

$\sigma_{p_x}^2$ =örneklem varyansını bulabilmek için % 95 güven aralığı için

$$1.96\sigma_{p_x}^2 = 0.10, \text{ buradan}$$

$$\sigma_{p_x}^2 = (0.05)^2 = 0.0025$$

$$n = \frac{p(1-p)N}{(N-1)\sigma_{p_x}^2 + p(1-p)} = \frac{0.50(1-0.50)52918}{(52918-1)0.0025 + 0.50(1-0.50)} = \frac{13229.5}{132.54} = 99.8 = 100$$

Muğla Merkez ilçe için elde edilen örneklem büyüklüğü 99 kişi 100 kişiye yuvarlanmıştır.

3.4 VERİLERİN ANALİZİ

Elde edilen örneklem rassal bir şekilde anket yapıldıktan sonra anket verileri SPSS-15.0 programı yardımı ile değerlendirilecek ve gerekli testler yapılacaktır. Bu çalışmada sorgulanan hipotezlerin bilimsel değer taşıyabilmesi için istatistiki olarak test edilmesi gerekmektedir. Genelde sosyal bilimlerde hipotezler parametrik ve non-parametrik uygulamalar tarafından sınanmaktadır. Bu testler ana kütle dağılımı hakkında varsayım yapmaksızın ve belirli spesifik parametre değerlerine sahip olmaksızın hipotezleri sınavabilmektedir. Parametrik olmayan testlerden en yaygın olanı, Ki-Kare (χ^2) testidir. Bu testin amacı, örnek değerlerinin dağılımının hipotezde öne sürülen ana kütle dağılımını destekleyip desteklemediğini araştırmaktır. Test edilmeden önce aşağıdaki hipotezler kurulur. Bu çalışmadaki hipotezler, aşağıdaki gibi formülleştirilmiştir.

Ho: j. göç sorusu iktisadi açıdan anlamlı değildir.

H₁: j. göç sorusu iktisadi açıdan anlamlıdır.

j: Ankette bulunan sorulardır=1.....10 Ho hipotezini test edebilmek için

aşağıdaki formülü hesaplanan (χ^2) değeri bulunur. $\chi^2_{hesaplanan} = SD\left(\frac{\sigma}{\sigma^2}\right)^2$

SD: Serbestlik derecesi olup, bu anketteki tabloların satır (n) ve sütunlarının (m) bir eksiğinin çarpılması ((n-1)(m-1)) sonucu bulunmaktadır. σ^2 sorulan sorunun varyansını, σ^2 hipotezde öne sürülen ana kütlelin varyansını göstermektedir. Seçilen anlamlılık düzeyinde (α) hesaplanan Ki-Kare değeri, Ki-Kare'nin tablo değerleri ile kıyaslanır. Eğer;

$$\chi^2_{SD,\alpha} < \chi^2_{hesaplanan} < \chi^2_{SD,1-\alpha} \quad \text{ise } H_0 \text{ hipotezi kabul edilir, aksi durumda red edilir.}$$

Bu çalışmada seçilen güven aralığı (0,05)'den p olasılığı küçük olduğu zaman H_0 hipotezi red edilmiş, H_1 hipotezi kabul edilmiştir²⁵.

3.4.1 Frekans Dağılımları

3.4.1.1 Cinsiyet

Ankete katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Cinsiyet

	Frekans	Yüzde
Kadın	24	24,0
Erkek	76	76,0
Toplam	100	100,0

Tablo 1'den görüldüğü gibi Muğla köylerinden merkeze göç edenlerin %24'ü kadın ve %76'sı da erkektir. Dolayısıyla göç kadınlardan çok erkekler arasında daha baskın bir karaktere sahiptir.

3.4.1.2 Yaş

Anketteki yaş aralıkları belirlenirken bir kişinin zorunlu eğitim hayatını bitirdikten sonra işgücüne katılma yaşı olarak 16 alınmış ve yaş aralıkları bundan başlayarak belirlenmiştir. Yaşa göre dağılımlar, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

²⁵ D. N. Gujarati, *Temel Ekonometri*, Çev. Ümit Şenesen ve Gülay Şenesen, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Tablo 3.2: Yaş

	Frekans	Yüzde
16-25	11	11,0
26-35	21	21,0
36-45	33	33,0
46-55	18	18,0
55 ve Üstü	17	17,0
Toplam	100	100,0

İlk yaş aralığı olan 16-25 ankete katılanların yüzdesi, %11'dir. 26-35 yaş grubunda olanların ankete katılma yüzdesi %21, 36-45'de olanların %33, 46-55'dekilerin %18 ve son olan 55 ve üstündeki yaş gruplarının ise yüzdesi %17'dir. Buna göre, 36-45 aralığında bulunan kesimin göç etmesi daha yoğun bir şekilde olmuştur.

3.4.1.3 Medeni Durum

Ankete göre medeni durum dağılımı aşağıda bulunan tablodaki gibidir.

Tablo 3.3: Medeni Durum

	Frekans	Yüzde
Evli	83	83,0
Bekar	17	17,0
Toplam	100	100,0

Kırdan kente göç edenlerin %83'ü evli ve %17'si de bekadır. Bu bağlamda evli olan kişilerin bekarlara göre göç etme olasılığının daha fazla olduğu görülmektedir.

3.4.1.4 Köylere Göre Anket Sayıları

Muğla Merkeze bağlı 40 tane köy bulunmaktadır. Yapılan rassal seçim sonucunda anket yapılan köyler ve sayıları, aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 3.4: Ankete Katılanların Köylere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
İkizce	11	11,0
Dokuzçam	6	6,0
Denizova	8	8,0
Kıran	4	4,0
Yerkesik	7	7,0
Yeşilyurt	4	4,0
Salihpaşalar	5	5,0
Esençay	6	6,0
Akyer	2	2,0
Göktepe	5	5,0
Şenyayla	2	2,0
Yaraş	2	2,0
Kafaca	4	4,0
Zeytin	3	3,0
Gazeller	1	1,0
Derinkuyu	2	2,0
Kuzluk	4	4,0
Yenice	8	8,0
Gülağzı	2	2,0
Muratlar	2	2,0
Kozağaç	1	1,0
Fadıl	3	3,0
Akkaya	2	2,0
Doğan	1	1,0
Akçaova	2	2,0
Çiftlik	1	1,0
Çırpı	1	1,0
Algı	1	1,0
Toplam	100	100,0

Tablo 3.4'den de görüldüğü üzere ankete katılan 100 kişinin %11'i İkizce, %6'sı Dokuzçam, %8'i Denizova, %4'ü Kıran, %7'si Yerkesik, %4'ü Yeşilyurt, %5'i Salihpaşalar, %6'sı Esençay, %2'si Akyer, %5'i Göktepe, %2'si Şenyayla, %2'si Yaraş, %4'ü Kafaca, %3'ü Zeytin, %1'i Gazeller, %2'si Derinkuyu, %4'ü Kuzluk, %8'i Yenice, %2'si Gülağzı, %2'si Muratlar, %1'i Kozağaç ve %3'ü de Fadıl köyünden ankete katılmışlardır.

3.4.1.5 Eğitim Düzeyi

Eğitim düzeyleri belirlenirken en son yapılan düzenleme göz önünde bulundurulmuş ve ilkokul ve ortaokulun birleşiminden oluşan İlk Öğretim seçeneği

şıklara konulmuştur ve analiz sonuçları da buna göre değerlendirilmiştir. Ankete katılanların eğitim düzeylerine göre dağılımı, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3.5: Eğitim Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Okuma yazması yok	1	1,0
İlk Öğretim	52	52,0
Lise	33	33,0
Üniversite	10	10,0
Lisans Üstü	4	4,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların %1'i okuma yazma bilmemektedir. %52'si ilköğretim, %33'ü lise, %10'u üniversite ve %4'ü de lisansüstü derecesine sahiptir. Bu bilgilerden de görüldüğü gibi Muğla'ya merkez köylerden göç edenlerin eğitim seviyesi, oldukça yüksektir.

3.4.1.6 Meslek

Meslek grupları içerisinde memur, işçi (kamu, özel), serbest meslek (tüccar, esnaf,..), çiftçi, işsiz ve diğer seçenekleri yer almaktadır. Buna göre mesleklerin dağılımı, şu şekildedir.

Tablo 3.6: Meslek

	Frekans	Yüzde
Memur	19	19,0
İşçi	23	23,0
Serbest Meslek	18	18,0
Çiftçi	1	1,0
İşsiz	1	1,0
Diğer	38	38,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların %19'u memur, %23'ü işçi, %18'i serbest meslek, %1'i çiftçi, %1'i işsiz ve %38'i de diğer seçeneği içinde yer almaktadır. Diğer seçeneğini işaretleyenler içerisinde bir apartmanda kapıcı veya kaloriferci olarak çalışanlar, evlere temizlik yapmaya gidenler, emekliler, bahçıvan veya teknik personel olarak çalışanlar yer almaktadır.

3.4.1.7 Göç Etmeden Önceki Meslek

Bireylerin göç etmeden önceki meslekleri ile bilgileri, aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.7: Göç Etmeden Önceki Meslek

	Frekans	Yüzde
Memur	7	7,0
İşçi	4	4,0
Serbest Meslek	2	2,0
Çiftçi	52	52,0
İşsiz	25	25,0
Diğer	10	10,0
Toplam	100	100,0

Tablo 3.7'ye göre göç etmeden önce memur olanlar %7, işçi olanlar %4, serbest meslek grubunda yer alanlar %2, çiftçi olanlar %52, işsiz olanlar %25 ve diğer grubunda yer alanlar ise %10 oranındadır. Bu bağlamda göç etmeden önce çiftçi olanların oranı %52 ile üst düzeyde yer almaktadır. Bunun akabinde %25 ile işsiz olanlar yer almaktadır.

3.4.1.8 Sosyal Güvenlik Kurumu

Ankete katılanların sosyal güvenliklerine göre dağılımları, aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 3.8: Sosyal Güvenlik Kurumu

	Frekans	Yüzde
SSK	54	54,0
Bağkur	7	7,0
Emekli Sandığı	34	34,0
Yeşil Kart	0	0
Tarımsal Sigorta	0	0
Yok	5	5,0
Toplam	100	100,0

Yukarıdaki tabloya göre ankete katılanların %54'ü sosyal sigortalar kurumuna (SSK), %7'si Bağkura, %34'ü emekli sandığına bağlı bulunmaktadır.

Yeşil kart kullanan veya tarımsal sigortaya bağlı olan kimse bulunmamakla birlikte hiçbir sosyal güvencesi bulunmayanların oranı da %5'tir. Bu verilere göre %54 oranla SSK'nın en çok bağlı olunan kurum olduğu görülmektedir.

3.4.1.9 İkamet Süresi

Anket sonuçlarına göre, Muğla'da ikamet edilen süreler aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 3.9: Muğla'da İkamet Süresi

	Frekans	Yüzde
1-3 yıl	12	12,0
4-6 yıl	12	12,0
7-9 yıl	7	7,0
10 yıl ve üzeri	69	69,0
Toplam	100	100,0

1-3 yıl arasında ikamet edenler %12, 4-6 yıl arasında ikamet edenler %12, 7-9 yıl arasında ikamet edenler %7 ve 10 ve üzeri yıldır Muğla'da ikamet edenlerin oranı %69'dur. Buna göre, ankete katılanların içerisinde 10 ve üzeri yıldır Muğla'da yaşayanların oranı çok yüksektir.

3.4.1.10 Tarımsal Desteklemeler

Çiftçilikle uğraşanlara yapılan tarımsal desteklemeler ile ilgili düşünceler, aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.10: Tarımsal Desteklemeler

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle yeterli	1	1,0
Yeterli	3	3,0
Kesinlikle yetersiz	59	59,0
Yetersiz	25	25,0
Fikrim yok	12	12,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların %1'i tarımsal desteklemelerle ilgili soruya kesinlikle yeterli cevabını verirken, %3'ü yeterli, %59'u kesinlikle yetersiz, %25'i yetersiz ve %12'si de fikrim yok cevabını vermiştir. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere devlet tarafından yapılan tarımsal desteklemeler, ankete katılanlar tarafından kesinlikle yetersiz bulunmuştur.

3.4.1.11 Beklentiler

Ankete katılanlara “Göç ettikten sonra ekonomik ve yaşamsal anlamdaki beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?” diye yöneltilen soru karşısında verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.11: Beklentiler

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle düşünüyorum	24	24,0
Düşünüyorum	40	40,0
Kesinlikle düşünmüyorum	8	8,0
Düşünmüyorum	14	14,0
Fikrim yok	14	14,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların %24'ü göç ettikten sonra ekonomik ve yaşamsal anlamdaki beklentilerinin karşılandığını kesinlikle düşünürken, %40'ı düşünüyorum cevabını vermiştir. Buna karşılık %8'i beklentilerinin karşılandığını kesinlikle düşünmemekte iken %14'ü de sadece düşünmemektedir. %14'nün ise bu soru hakkında bir fikri bulunmamaktadır.

3.4.2 Ki-Kare Testi İle Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Teorik bölümde de vurgulandığı üzere göç kararı veya göçe neden olan faktörler bireysel, ailevi ve ekonomik faktörler olarak incelenmişti. Bu inceleme sonuçlarına göre aşağıdaki hipotezler, Muğla Merkez için test edilmiştir:

Anketteki her bir soru, göç bağımsız değişkeninin test edilmiş halidir. Bu bağımsız değişken, istatistikî açıdan Muğla örneğinde anlamlıdır. Bu çerçevede öncelikle genel bir değerlendirme yapılacak daha sonrada her hipotez için ki-kare testi sınavacaktır.

3.4.2.1 Göç Edilen Köy ile Gelir Düzeyinin Ki-Kare Testi

Tablo 3.12: Göç Edilen Köy ile Gelir Düzeyinin Ki-Kare Testi

	Gelir Düzeyinin Artacağı Beklentisi								Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	7	
İkizce	3	4	3	1	0	0	0	0	11
Dokuzçam	1	2	0	2	0	0	1	0	6
Denizova	1	0	4	3	0	0	0	0	8
Kıran	4	0	0	0	0	0	0	0	4
Yerkesik	4	0	1	1	1	0	0	0	7
Yeşilyurt	3	0	0	1	0	0	0	0	4
Salihpaşalar	2	1	1	1	0	0	0	0	5
Esençay	1	4	0	1	0	0	0	0	6
Akyer	1	0	1	0	0	0	0	0	2
Göktepe	2	1	2	0	0	0	0	0	5
Şenyayla	0	1	0	1	0	0	0	0	2
Yaraş	1	0	1	0	0	0	0	0	2
Kafaca	1	0	1	1	1	0	0	0	4
Zeytin	0	1	1	0	0	1	0	0	3
Gazeller	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Derinkuyu	0	1	1	0	0	0	0	0	2
Kuzluk	0	1	0	0	0	1	1	1	4
Yenice	6	0	1	1	0	0	0	0	8
Gülağzı	0	1	1	0	0	0	0	0	2
Muratlar	0	0	1	1	0	0	0	0	2
Kozağaç	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Fadil	1	0	1	1	0	0	0	0	3
Akkaya	0	0	0	2	0	0	0	0	2
Doğan	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Akçaova	0	0	2	0	0	0	0	0	2
Çiftlik	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Çırpı	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Algı	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Toplam	31	17	26	18	3	2	2	1	100

Ki-Kare: 213,407   p: 0.037 $F_{\text{tablo}}=18,492$

Ho: Göç ile gelir arasında anlamlı bir ilişki yoktur

H_A: Göç ile gelir arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden büyük veya göç ile gelir arasında ilişkinin olmama olasılığı %3 gibi düşük bir olasılık olduğundan Ho red edilip, H_A kabul edilir.

Yukarıdaki tabloya göre İkizce köyünden toplam 11 kişi Muğla Merkeze gelir düzeyinin artacağı beklentisi ile göç etmiştir. Bunlardan 4'ü birinci öncelikli, 3'ü ikinci öncelikli ve 1'i de üçüncü öncelikli olarak göç ettiklerini dile getirmişlerdir. Dokuzçam köyünden 6 hane, Denizova'dan 8, Kıran'dan 4, Yerkesik'ten 7, Yeşilyurt'tan 4, Salihpaşalar'dan 5, Esençay'dan 6, Akyer'den 2, Göktepe'den 5, Şenyayla'dan 2, Yaraş'dan 2, Kafaca'dan 4, Zeytin'den 3, Gazeller'den 1, Derinkuyu'dan 2, Kuzluk'tan 4, Yenice'den 8, Gülağzı, ve Muratlar'dan 2 hane, Fadıl'dan 3, Akçaova ve Akkaya'dan 2, Kozağaç'tan, Doğan, Çiftlik ve Çırpı köyünden de 1'er hane gelir düzeyinin artacağı beklentisi ile Muğla Merkez'e göç etmiştir. Toplam açısından baktığımızda göç edenlerin %37 sinin göç etmesinin birinci nedeni gelir düzeyinin artacağı beklentisidir. Eğer öncelik olarak göçe neden olan üç unsur sorulsa gelir beklentisi %74 lük gibi önemli bir paya sahiptir. Bu açıdan sonuçlar Todaro'nun ve Lee'nin modeli ile uyumludur. Göç ekonomik bir olaydır ve yüksek gelir beklentisi Muğla kırsalında da göçe nedendir.

3.4.2.2 Göç Edilen Köy ile Yaşam Standartlarının Ki-Kare Testi

Tablo 3.13: Göç Edilen Köy ile Yaşam Standartlarının Ki-Kare Testi

	Yaşam Standartlarını İyileştirme							Top.
	0	1	2	3	4	5	7	
İkizce	3	2	4	2	0	0	0	11
Dokuzçam	2	0	2	0	1	0	1	6
Denizova	1	1	0	3	3	0	0	8
Kıran	2	2	0	0	0	0	0	4
Yerkesik	2	2	0	1	2	0	0	7
Yeşilyurt	1	0	1	2	0	0	0	4
Salihpaşalar	1	0	4	0	0	0	0	5
Esençay	2	0	3	0	1	0	0	6
Akyer	1	0	0	1	0	0	0	2
Göktepe	1	1	1	2	0	0	0	5
Şenyayla	2	0	0	0	0	0	0	2
Yaraş	1	0	0	1	0	0	0	2
Kafaca	1	0	1	0	0	2	0	4
Zeytin	0	0	0	2	1	0	0	3
Gazeller	0	0	0	1	0	0	0	1
Derinkuyu	1	0	0	1	0	0	0	2
Kuzluk	0	0	1	1	1	1	0	4

Yenice	5	2	1	0	0	0	0	8
Gülağzı	1	0	1	0	0	0	0	2
Muratlar	2	0	0	0	0	0	0	2
Kozağaç	1	0	0	0	0	0	0	1
Fadıl	1	0	0	1	1	0	0	3
Akkaya	0	0	2	0	0	0	0	2
Doğan	0	0	0	1	0	0	0	1
Akçaova	0	0	0	2	0	0	0	2
Çiftlik	0	0	0	0	0	0	1	1
Çırpı	0	0	1	0	0	0	0	1
Algı	1	0	0	0	0	0	0	1
Toplam	32	10	22	21	10	3	2	100

Ki-Kare: 211,168   p: 0.006 $F_{\text{tablo}}=18,492$

H_0 : Göç ile yaşam standardı arasında anlamlı bir ilişki yoktur

H_A : Göç ile yaşam standardı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden büyük veya göç ile yaşam standartları arasında ilişkinin olmama olasılığı %6 gibi düşük bir olasılık olduğundan H_0 red edilip, H_A kabul edilir.

Kentteki yaşam standardını yükselten eğitim, eğlence ve sosyal imkanlar gibi göçü etkileyen başka unsurlarda bulunmaktadır. Muğla Merkeze göç edenlerden %10'nu sıralamada birinci öncelikli, %22'si ikinci öncelikli, %21'i üçüncü, %10'nu dördüncü, %3'ü beşinci ve de son olarak %2'si de yedinci sırada yaşam standartlarını iyileştirme amacıyla göç ettiklerini ifade etmişlerdir.

3.4.2.3 Göç Edilen Köy ile Eğitim ve Sağlık Ki-Kare Testi

Tablo 3.14: Göç Edilen Köy ile Eğitim ve Sağlık Ki-Kare Testi

	Aile Bireylerinin Daha İyi Eğitim ve Sağlık İmkanlarına Kavuşturulması							Toplam
	0	1	2	3	4	5	7	
İkizce	3	3	1	3	1	0	0	11
Dokuzçam	1	2	2	1	0	0	0	6
Denizova	5	1	0	1	0	0	1	8
Kıran	2	1	1	0	0	0	0	4
Yerkesik	1	4	1	0	0	1	0	7
Yeşilyurt	2	2	0	0	0	0	0	4
Salihpaşalar	1	2	0	2	0	0	0	5

Esençay	3	0	1	2	0	0	0	6
Akyer	1	0	0	0	0	1	0	2
Göktepe	2	2	0	1	0	0	0	5
Şenyayla	0	0	1	0	1	0	0	2
Yaraş	1	0	0	0	1	0	0	2
Kafaca	1	1	0	0	1	0	1	4
Zeytin	1	1	1	0	0	0	0	3
Gazeller	0	0	0	0	1	0	0	1
Derinkuyu	0	1	0	0	0	1	0	2
Kuzluk	0	3	0	0	0	0	1	4
Yenice	3	3	1	0	1	0	0	8
Gülağzı	1	0	0	1	0	0	0	2
Muratlar	2	0	0	0	0	0	0	2
Kozağaç	1	0	0	0	0	0	0	1
Fadıl	3	0	0	0	0	0	0	3
Akkaya	1	0	0	0	1	0	0	2
Doğan	1	0	0	0	0	0	0	1
Akçaova	1	1	0	0	0	0	0	2
Çiftlik	0	0	1	0	0	0	0	1
Çırpı	1	0	0	0	0	0	0	1
Algı	1	0	0	0	0	0	0	1
Toplam	39	27	10	11	7	3	3	100

Ki-Kare: 163,498   p: 0,452 $F_{\text{tablo}}=18,492$

H_0 : Göç ile eğitim ve sağlık arasında anlamlı bir ilişki yoktur

H_A : Göç ile eğitim ve sağlık arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değerinin tablo değerinden büyük veya göç ile eğitim ve sağlık imkanlarının arasında ilişkinin olmama olasılığı %45 gibi büyük bir olasılık olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Bu bağlamda göç ile eğitim ve sağlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.4.2.4 Göç Edilen Köy ile İş İmkanlarının Ki-Kare Testi

Tablo 3.15: Göç Edilen Köy ile İş İmkanlarının Ki-Kare Testi

	İşsizlik ve Daha İyi Bir İş Bulma Umudu							Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	
İkizce	6	2	0	0	2	1	0	11
Dokuzçam	3	1	1	0	0	1	0	6
Denizova	0	5	1	1	0	0	1	8
Kıran	3	1	0	0	0	0	0	4
Yerkesik	3	0	2	0	0	2	0	7

Yeşilyurt	3	1	0	0	0	0	0	4
Salihpaşalar	4	1	0	0	0	0	0	5
Esençay	3	1	0	2	0	0	0	6
Akyer	1	1	0	0	0	0	0	2
Göktepe	4	0	0	0	1	0	0	5
Şenyayla	0	1	0	0	1	0	0	2
Yaraş	1	1	0	0	0	0	0	2
Kafaca	1	2	0	0	0	1	0	4
Zeytin	1	1	0	1	0	0	0	3
Gazeller	0	1	0	0	0	0	0	1
Derinkuyu	0	0	1	1	0	0	0	2
Kuzluk	0	0	2	1	1	0	0	4
Yenice	7	0	0	1	0	0	0	8
Gülağzı	1	0	0	1	0	0	0	2
Muratlar	0	1	1	0	0	0	0	2
Kozağaç	0	1	0	0	0	0	0	1
Fadıl	1	2	0	0	0	0	0	3
Akkaya	1	1	0	0	0	0	0	2
Doğan	0	1	0	0	0	0	0	1
Akçaova	0	1	0	0	0	1	0	2
Çiftlik	0	0	0	0	0	1	0	1
Çırpı	0	1	0	0	0	0	0	1
Algı	0	1	0	0	0	0	0	1
Toplam	43	28	8	8	5	7	1	100

Ki-Kare: 160,853   p: 0,511 $F_{\text{tablo}}=18,492$

H_0 : Göç ile iş imkanları arasında anlamlı bir ilişki yoktur

H_A : Göç ile iş imkanları arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden büyük veya göç ile iş imkanları arasında ilişkinin olmama olasılığı %51 gibi büyük bir olasılık olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Yani göç ile iş imkanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.4.2.5 Göç Edilen Köy ile Kırdaki Sürekli Gelire Sahip Olamamanın Ki-Kare Testi

Tablo 3.16: Göç Edilen Köy ile Kırdaki Sürekli Gelire Sahip Olamamanın Ki-Kare Testi

	Kırdaki Sürekli Gelire Sahip Olamama ve Bunun Getirdiği Sıkıntılardan Kurtulma İsteği							Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	
İkizce	9	0	0	1	0	1	0	11
Dokuzçam	3	1	0	2	0	0	0	6
Denizova	3	0	2	0	1	2	0	8
Kıran	2	0	1	1	0	0	0	4
Yerkesik	4	0	0	1	0	1	1	7
Yeşilyurt	4	0	0	0	0	0	0	4
Salihpaşalar	3	1	0	1	0	0	0	5
Esençay	3	0	1	0	1	1	0	6
Akyer	1	0	0	0	0	0	1	2
Göktepe	3	0	1	0	0	1	0	5
Şenyayla	0	0	0	1	0	1	0	2
Yaraş	2	0	0	0	0	0	0	2
Kafaca	1	0	1	1	1	0	0	4
Zeytin	1	0	1	0	1	0	0	3
Gazeller	0	0	0	0	0	1	0	1
Derinkuyu	0	0	0	0	2	0	0	2
Kuzluk	0	0	1	2	1	0	0	4
Yenice	6	0	0	1	0	1	0	8
Gülağzı	2	0	0	0	0	0	0	2
Muratlar	2	0	0	0	0	0	0	2
Kozağaç	0	0	0	1	0	0	0	1
Fadıl	2	0	0	0	1	0	0	3
Akkaya	2	0	0	0	0	0	0	2
Doğan	1	0	0	0	0	0	0	1
Akçaova	1	0	0	0	1	0	0	2
Çiftlik	0	0	0	1	0	0	0	1
Çırpı	1	0	0	0	0	0	0	1
Algı	1	0	0	0	0	0	0	1
Toplam	57	2	8	13	9	9	2	100

Kare: 160,874

p: 0,510

$F_{\text{tablo}}=18,492$

H_0 : Göç ile kırdaki sürekli gelire sahip olamama arasında anlamlı bir ilişki yoktur

H_A : Göç ile kırdaki sürekli gelire sahip olamama arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden büyük veya göç ile kırdaki sürekli gelire sahip olamama arasında ilişkinin olmama olasılığı %51 gibi büyük bir olasılık olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre göç ile kırdaki sürekli gelire sahip olamama arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.4.2.6 Göç Edilen Köy ile Akrabaların Muğla Merkezde Olmasının Ki-Kare Testi

Tablo 3.17: Göç Edilen Köy ile Akrabaların Muğla Merkezde Olmasının Ki-Kare Testi

	Akrabaların Muğla Merkezde Olması								Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	7	
İkizce	6	0	1	1	0	1	2	0	11
Dokuzçam	4	0	0	0	1	0	0	1	6
Denizova	5	0	1	0	1	0	0	1	8
Kıran	3	0	0	0	1	0	0	0	4
Yerkesik	3	0	1	2	0	0	0	1	7
Yeşilyurt	2	0	2	0	0	0	0	0	4
Salihpaşalar	5	0	0	0	0	0	0	0	5
Esençay	4	0	0	0	1	0	1	0	6
Akyer	1	0	0	0	0	0	0	1	2
Göktepe	5	0	0	0	0	0	0	0	5
Şenyayla	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Yaraş	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Kafaca	1	0	0	0	0	0	3	0	4
Zeytin	3	0	0	0	0	0	0	0	3
Gazeller	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Derinkuyu	0	0	0	0	0	1	0	1	2
Kuzluk	0	0	0	0	0	0	2	2	4
Yenice	6	1	0	0	0	0	0	1	8
Gülağzı	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Muratlar	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Kozağaç	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Fadıl	2	0	1	0	0	0	0	0	3
Akkaya	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Doğan	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Akçaova	1	0	0	0	0	0	1	0	2
Çiftlik	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Çırpı	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Algı	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Toplam	65	1	6	3	4	2	10	9	100

Akkaya	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Doğan	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Akçaova	1	0	0	0	0	0	0	1	2
Çiftlik	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Çırpı	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Algı	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Toplam	73	2	2	1	3	6	7	6	100

Ki-Kare: 230,998   p: 0,020 $F_{\text{tablo}}=18,492$

Ho: Göç ile tarımsal destekler arasında anlamlı bir ilişki yoktur

H₁: Göç ile tarımsal destekler arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden büyük veya göç ile tarımsal destekler arasında ilişkinin olmama olasılığı %2 gibi düşük bir olasılık olduğundan Ho hipotezi red edilip, H_A hipotezi kabul edilir.

Genelde Muğla kentine göç, gelir beklentisi ile yapılırken kırsal kesimdeki devlet desteklerinin göç kararı üzerine etkisine de bakıldığında göç edenler açısından tarımsal desteklerdeki yetersizliğin göçe neden olması ilk üç unsur arasında %5 lik bir paya sahiptir. Tarımsal desteklerin yetersiz olması ve gelecekte daha da kötüleşeceği beklentisi ile toplam 27 hane Muğla Merkez'e göç ettiğini dile getirmişlerdir. Bunlardan 2'si birinci öncelikli, 2'si ikinci, 1'i üçüncü, 3'ü dördüncü öncelikli, 6'sı beşinci, 7'si altıncı ve 7'si de yedinci öncelikli olarak bu seçeneği sıralamıştır.

3.4.2.8 Göç Edilen Köy ile Diğer Nedenlerin Ki-Kare Testi

Tablo 3.19: Göç Edilen Köy ile Diğer Nedenlerin Ki-Kare Testi

	Diğer Nedenler						Toplam
	0	1	2	3	6	8	
İkizce	11	0	0	0	0	0	11
Dokuzçam	6	0	0	0	0	0	6
Denizova	6	1	0	0	1	0	8
Kıran	4	0	0	0	0	0	4
Yerkesik	6	1	0	0	0	0	7
Yeşilyurt	3	1	0	0	0	0	4
Salihpaşalar	5	0	0	0	0	0	5
Esençay	5	1	0	0	0	0	6
Akyer	1	1	0	0	0	0	2

Göktepe	3	1	0	1	0	0	5
Şenyayla	1	0	1	0	0	0	2
Yaraş	1	1	0	0	0	0	2
Kafaca	3	1	0	0	0	0	4
Zeytin	3	0	0	0	0	0	3
Gazeller	1	0	0	0	0	0	1
Derinkuyu	2	0	0	0	0	0	2
Kuzluk	3	0	0	0	0	1	4
Yenice	6	2	0	0	0	0	8
Gülağzı	1	1	0	0	0	0	2
Muratlar	2	0	0	0	0	0	2
Kozağaç	1	0	0	0	0	0	1
Fadıl	2	1	0	0	0	0	3
Akkaya	1	1	0	0	0	0	2
Doğan	1	0	0	0	0	0	1
Akçaova	2	0	0	0	0	0	2
Çiftlik	1	0	0	0	0	0	1
Çırpı	1	0	0	0	0	0	1
Algı	1	0	0	0	0	0	1
Toplam	83	13	1	1	1	1	100

Ki-Kare: 124,399   p: 0,733 $F_{\text{tablo}}=18,492$

H_0 : Göç ile diğer nedenler arasında anlamlı bir ilişki yoktur

H_A : Göç ile diğer nedenler arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden büyük veya göç ile diğer nedenler arasında ilişkinin olmama olasılığı %73 gibi büyük bir olasılık olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Bu bağlamda göç ile diğer nedenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.4.2.9 Muğla'da İkamet Süresi ile Hane Halkı Gelirinin Ki-Kare Testi

Tablo 3.20: Muğla'da İkamet Süresi ile Hane Halkı Gelirinin Ki-Kare Testi

		Hane Halkı Geliri					Toplam
		1*	2*	3*	4*	5*	
Muğla'da İkamet Süresi	1-3 yıl	3	6	2	0	1	12
	4-6 yıl	2	8	0	2	0	12
	7-9 yıl	1	1	0	3	2	7
	10 yıl ve üzeri	6	19	16	13	15	69
Toplam		12	34	18	18	18	100

Ki-kare: 21,703

p: 0,002

$F_{\text{tablo}}=10,117$

1*: 0-500 TL

2*: 500-800 TL

3*: 800-1200 TL

4*: 1200-2000 TL

5*: 2000 TL ve Üstü

H_0 =Muğla'da ikamet edilen süre ile gelir arasında ilişki yoktur

H_A =Muğla'da ikamet edilen süre ile gelir arasında ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden büyük olduğu için veya böyle bir ilişkinin olmama olasılığı da 0'a yakın bir değer olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre Muğla'da yaşanan süre ile gelir arasında ilişki vardır. İkamet süresi arttıkça gelir seviyesi de giderek artmaktadır. Tabloya göre 10 yıl ve üzeri yıldır Muğla'da ikamet eden ve geliri 2000 TL ve üstü olan kişi sayısı 69'dur. Bu bağlamda ankete katılan 100 kişiden % 69'unun göç ettikten sonra gelirinde büyük bir artış olmuştur. % 12'si 0-500 arasında gelire sahipken, % 34'ü 500-800 arasında gelire, %18'i 800-1200 ve de %18'i 1200-2000 TL gelire sahiptir. Göçün geliri olumsuz yönde etkileyip etkilemediğini anlamak için göç eden kişilere "Göçten sonra çalışılan iş geçiminizi sağlamaya yetiyor mu?" sorusu yöneltilmiştir. Bunun da sonuçları Tablo 3.20'de yer almaktadır.

3.4.2.10 Hane Halkı Geliri ile Göçten Sonra Çalışılan İşin Ki-Kare Testi

Tablo 3.21: Hane Halkı Geliri ile Göçten Sonra Çalışılan İşin Ki-Kare Testi

		Göçten Sonraki İş Geçiminizi Sağlıyor mu?				Toplam
		Evet	Kısmen evet	Hayır	Fikrim yok	
1*		2	5	4	1	12
Hane	2*	5	18	11	0	34
Halkı	3*	2	13	3	0	18
Geliri	4*	4	13	1	0	18
	5*	13	5	0	0	18
Toplam		26	54	19	1	100

Ki-Kare: 40,351   p: 0,000 $F_{\text{tablo}}=10,117$

H_0 =Hanehalkı geliri ile göçten sonra çalışılan iş arasında ilişki yoktur

H_A =Hanehalkı geliri ile göçten sonra çalışılan iş arasında ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Yani göç gelir artışına neden olmaktadır. Ankete katılanların % 26'sı çalıştıkları iş sonucu elde ettikleri gelirin geçimlerini sağlamaya yeterli olduğunu, % 54'ü kısmen yettiğini, % 20'si de geçimlerini sağlamaya yeterli olmadığını ifade etmiştir.

3.4.2.11 Harcamaların Dağılımının Ki-Kare Testi

Tablo 3.22: Harcamaların Dağılımının Ki-Kare Testi

	Kira	Beslenme	Giyim	Dayanıklı Tüketim Malları	Gayri menkul	Eğitim	Diğer
%10	1	7	46	12	9	9	10
%20	4	23	33	12	8	13	13
%30	10	34	13	4	7	2	12
%40	8	20	3	2	3	3	5
%50	18	16	1	0	0	3	4
%60	0	2	0	0	0	0	3
%70	1	2	0	0	0	0	3
%90	0	0	0	0	0	2	0
%100	0	4	0	0	0	0	0

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere temelde Muğla'ya göç eden aileler gelirlerini, yaklaşık %80'nini barınma, beslenme ve kira harcamaları arasında dağıtmaktadır. Göçe neden olan önemli faktörlerden birisi de ikametgah ve beslenme masraflarıdır. Muğla'ya göçün ilk yıllarında beslenme, kira gibi giderler ağırlık kazanmaktadır. Zaman içinde Muğla kentine uyum sağlandıkça gelir diğer harcamalara kaymaktadır. Çünkü gelirle ilgili anketlerde de ortaya konulduğu üzere bireylerin gelirdeki artışa bağlı olarak harcamaları çeşitlenmekte ve zenginleşmektedir. Tablo 3.22'den de görüldüğü üzere eğitim ve gayrimenkul gibi alanlardaki harcamalar temel harcamalara göre daha düşüktür. Özellikle göçün ilk evrelerinde Muğla gibi pahalı bir kentte göç kararının başarılı olabilmesi için başlangıçtaki ikametgah ve beslenme masraflarının karşılanması gerekmektedir. Tablodan da görüldüğü üzere Muğla'ya göç eden ailelerin en önemli gideri, barınma ve beslenmedir.

3.4.2.12 Cinsiyete Göre Köye Geri Dönüş Düşüncesinin Ki-Kare Testi

Tablo 3.23: Cinsiyete Göre Köye Geri Dönüş Düşüncesinin Ki-Kare Testi

		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Köye Geri Dönüş Düşüncesi	Evet	10	24	34
	Hayır	11	43	54
	Fikrim Yok	3	9	12
Toplam		24	76	100

Ki-Kare: 0,943

p: 0,624

$F_{\text{tablo}}=1,145$

Ho: Cinsiyete göre köye geri dönüş düşüncesi arasında bir farklılık yoktur

H_A: Cinsiyete göre köye geri dönüş düşüncesi arasında bir farklılık vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden küçük veya göç ile gelir arasında ilişkinin olmama olasılığı %94 gibi büyük bir olasılık olduğundan Ho hipotezi kabul edilir.

3.4.2.13 Göçten Önceki Meslek ile Sosyal Güvenlik Kurumunun Ki-Kare Testi

Tablo 3.24: Göçten Önceki Meslek ile Sosyal Güvenlik Kurumunun Ki-Kare Testi

		Sosyal Güvenlik Kurumu				Toplam
		SSK	Bağkur	Emekli Sandığı	Yok	
Göçten Önceki Meslek	Çiftçi	34	6	10	2	52
	Memur	0	0	7	0	7
	İşçi	2	0	1	1	4
	Serbest Meslek	2	0	0	0	2
	İşsiz	11	1	11	2	25
	Diğer	5	0	5	0	10
Toplam		54	7	34	5	100

Ki-Kare: 29,084

p: 0,016

$F_{\text{tablo}}=13,090$

H_0 =Göçten önceki meslek ile sosyal güvenlik kurumu arasında bir ilişki yoktur

H_A =Göçten önceki meslek ile sosyal güvenlik kurumu arasında bir ilişki vardır

Hesaplanan ki-kare değeri tablo değerinden büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Yani göçten önceki meslek ile sosyal güvenlik kurumu arasında bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan alan araştırmasında görüldüğü üzere göç edenlerin önemli bir kısmı çiftçidir ve tarım dışında bir gelirleri bulunmamaktadır. Sosyal güvenlik açısından sadece tarım sigortasına sahiptirler. Kente gelme ile beraber kurumsal işlerde çalışma imkanı bulabilenler ki ankete katılanların önemli bir kısmı SSK'lı olarak çalışmaktadır. Yapılan yüz yüze görüşmelerde gelir kadar sosyal güvenliğin de önemli olduğunun altı çizilmiştir. Bu durumda tablodan çıkan sonuç kentteki formel sektörün kırsal kesime göre önemli bir sosyal güvenliği de beraberini getirdiğidir.

Göç sonucu kurumsal bir sosyal güvenliğe sahip olanların oranı % 95 tir ki bu oran kırsal kesime ve Türkiye ortalamasına göre oldukça yüksektir. Tarım kesiminde

kayıt dışılığın oranı %87'dir. Türkiye'de kayıt dışılığın GSMH'ya oranı %36'dır ve bu konuda Türkiye dünya üçüncüsüdür²⁶.

---

²⁶ Fahri Yavuz, "Türkiye'de Tarım", 2005, http://sgb.tarim.gov.tr/yayimlar/turkiyede_tarim.pdf, (07.03.2009)

SONUÇ

Kırsal göçün birçok nedenleri bulunmaktadır. Demografik faktörlerden ekonomik faktörlere kadar birçok unsur, göç ve göç kararını etkilemektedir. Çok farklı nedenlerle göç kararı alınsa bile temelde göçü etkileyen en önemli unsur, ekonomik unsurlardır. Bu ekonomik unsurların başında da göç sonucu elde edilecek olan cari ve beklenen gelir bulunmaktadır. Göç kararının alınmasına dinamik açıdan bakıldığında göç sonucu elde edilen gelirlerin bugüne indirgenmiş değeri göçün alternatif maliyetlerinden büyük olduğu sürece iktisadi birimler kırsal kesimi terk ederek kentlere göçeceklerdir. Beklenen gelir veya gelecekteki gelirin iskonto oranının içine kentin getirdiği para ile ölçülen ve ölçülemeyen faydaları da dahil edilmelidir. Bu açıdan kentteki eğitim, sağlık, altyapı ve sosyal güvenliğe sahip formel işler, beklenen getiriye yükselttiğinden göçü cazip kılmaktadır. Bu faktörler yanında evlilik ve çocukların eğitimi de göç kararını etkilemektedir. Kentlerdeki barınma, beslenme maliyetleri veya işsiz geçirilen sürede yaşamı devam ettirme maliyetleri de göç kararını olumsuz yönde etkileyen ekonomik unsurlardır. Kira maliyetlerindeki artış, beslenmenin pahalı olması göç kararının alınmasını zorlaştırır ancak kentteki akrabalık ilişkileri yardımıyla göçün maliyet unsurları rahatlıkla aşılabilmektedir. Kısaca ekonomi dışı güvenlik gibi veya siyasi faktörler de göçü ve göç kararını etkilese de temelde göç kırsal getirinin cari ve gelecekteki yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Kırsal kesimdeki temel faaliyet tarım olduğundan tarımsal gelişimi incelemek hem Türkiye'deki hemde Muğla'daki kırsal göçün nedenlerini anlamamız açısından gereklidir. Türkiye'deki tarımın milli gelirden aldığı pay zamanla önemli ölçüde daralmış %10'lara kadar düşmüştür. Milli gelirdeki daralmaya rağmen tarımın istihdamdaki payının %50'lerden %27'lere kadar düşmesinin temel sebebi, kırsal getirilerin önemli ölçüde azalmasıdır. Getirideki azalma ile beraber kırdan kente doğru göç hızlanmıştır. Gerek tarım politikalarının yapısının değişmesi gerekse iç ticaret hadlerinin tarım aleyhine gelişmesi tarımsal üretim ve yatırımın cazibesini azaltmıştır. Asgari geçimlik düzeyde ve sosyal güvenlikten yoksun geniş bir gizli işsiz ordusu dikkate alındığında kırsal göç kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu sonuç sadece Türkiye için değil, Muğla Merkez kırsalı içinde geçerlidir. İkizce, Dokuzçam, Denizova, Kıran Yerkesik, Yeşilyurt, Salihpaşalar, Esençay, Akyer, Göktepe,

Şenyayla, Yaraş, Kafaca, Zeytin, Gazeller, Muratlar, Kozağaç, Fadıl, Akkaya, Doğan, Akçaova, Çiftlik, Çırpı, Algı köylerinden göç edilenlerle yapılan yüz yüze mülakatta kırsal getirinin hızla azaldığı, tutarlı bir tarım politikası olmadığı, kırsal alandaki işlerin sosyal güvenliğinin bulunmadığı ve kırsal alandaki altyapı yetersizliklerinin bulunmasından dolayı göç kararını aldıkları genel olarak ifade edilebilir.

Muğla Merkez köylerinden göçün profili incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır. Bu bilgilere göre %76'sı erkek ve %24'ü kadındır. Muğla'ya göçenlerin %64'ü 35 yaş ve altındadır dolayısıyla genç kesimdir. Ayrıca bu göç edenlerin %53'ü temel eğitim, %47'si de yüksek öğretim mezunudur. Yine göç edenlerin %83'ü evli ve %17'si bekadır. Görüldüğü üzere göçenlerin önemli bir kısmı hem erkek hem de evlidir. Kırsal getirinin düşüklüğü dikkate alındığında Muğla Merkez'e göç evli ve erkekler için bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında Türkiye'deki oranın çok üstünde göçenlerin yarısına yakını yüksek öğrenim mezunudur. Eğitim düzeyi arttıkça kırsal iş imkanları azaldığından göç kararı daha rahat alınabilmektedir.

Türkiye'de ve Muğla'da kırsal getirinin düşmesinin bir nedeni de 2001 yılında IMF'nin şart koşmasıyla uygulamaya geçilen doğrudan gelir desteği ve sübvansiyonların kaldırılması, destekleme alımlarının kaldırılması ve de ortak bir tarım politikasının belirlenememesi kırsal getiriyi ve kırsal tarım yatırımlarını önemli ölçüde azaltmıştır. Bu açıdan Muğla'ya göç edenlere bakıldığında tarımsal destekleme konusundaki temel düşünceleri %84 oranında tarımsal destekleme programının yetersiz olduğudur.

Temelde göç kararı cari ve gelecekteki gelirin artacağı beklentisine dayanır. Bu açıdan Muğla kırsalından Merkeze göçenlere gelirlerinin artıp-artmadığı sorulduğunda %64'ü gelirlerinin arttığını beyan etmişlerdir. Bu da çalışmamızın temel hipotezi olan göç gelecekteki gelirin bir fonksiyonudur hipotezini doğrular bir sonuçtur.

Göç edilen köy ile gelir düzeyinin ki-kare testi sonucu göç ile gelir beklentileri arasında pozitif bir ilişki olduğu Muğla Merkez köyleri için saptanmıştır. Sadece gelir nedeni ile Muğla'ya göçenlerin ağırlığı %17'dir. Yaşam standartlarını

iyileştirme nedeni ile Muğla'ya göç edenlerin oranı %10'dır. Aile bireylerinin daha iyi eğitim ve sağlık imkanlarına kavuşturulması için göç edenlerin oranı da %27'dir. İşsizlik ve daha iyi bir iş bulma umuduyla göç edenler %28, Kırsal sürekli gelire sahip olamama ve bunun getirdiği sıkıntılardan kurtulma isteği ile göç edenler %2, akrabalarının Muğla Merkezde olması nedeniyle göç edenler %1, tarımsal desteklemelerin yetersiz olması ve gelecekte daha da kötüleşeceği beklentisi ile göç edenler %2 ve de son olarak evlenme, çocukların eğitimi gibi diğer nedenlerle de göç edenlerin oranı da %13'dür. Dolayısıyla göçün beklenen getiriye bağlı olduğu hipotezi Muğla kırsalı içinde geçerlidir. Muğla kırsalından Merkeze göçün en önemli nedeni veya ankete katılanların Muğla'ya göç etmesinin en temel nedeni kırsaldaki işsizliktir. Göç edenlerin %28'i kırsal kesimde işsiz oldukları için Muğla'ya göç etmişlerdir. Dolayısıyla Muğla kırsalında kalmanın alternatif maliyeti sıfırdır.

Göç edildiğinde yüksek geliri elde etmek mümkün olmasa bile beklenen getiri ne kadar yüksek ise zamanla ne kadar artıyor ise göç kararını almak o kadar kolay olacaktır. Muğla kırsalında da benzer bir durum geçerlidir. Muğla'da geçirilen süre arttıkça hem cari gelir hem de beklenen gelir yükselmektedir. 10 yıl ve üzeri süredir Muğla'da ikamet eden ve geliri 2000 TL ve üstü olan kişi sayısı 69'dur. Bu bağlamda ankete katılan 100 kişiden % 69'unun göç ettikten sonra gelirinde büyük bir artış olmuştur. Ankete katılanlara elde edilen gelirin geçimi sağlayıp-sağlamadığı sorulmuştur. Buna göre ankete katılanların % 26'sı çalıştıkları iş sonucu elde ettikleri gelirin geçimlerini sağlamaya yettiğini, % 54'ü kısmen yettiğini, % 20'si de geçimlerini sağlamaya yetmediğini ifade etmiştir.

Muğla'ya göç eden ailelerin gelirlerinin yaklaşık %80'nini barınma, beslenme ve kira arasında harcamalarını dağıtmaktadır. Göçe neden olan önemli faktörlerden biri de ikametgah ve beslenme masraflarıdır. Muğla'ya göçün ilk yıllarında beslenme kira gibi giderler ağırlık kazanmaktadır. Zaman içinde Muğla kentine uyum sağlandıkça diğer harcamalara kaymaktadır. Çünkü gelirle ilgili anketlerde de ortaya konulduğu üzere bireylerin gelirdeki artışa bağlı olarak harcamalar çeşitlenmekte ve zenginleşmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere eğitim ve gayrimenkul gibi alanlardaki harcamalar temel harcamalara göre daha düşüktür. Özellikle göçün ilk evrelerinde Muğla gibi pahalı bir kentte göç kararının başarılı olabilmesi için başlangıçtaki ikametgah ve beslenme masraflarının karşılanması gerekmektedir.

Kentin kira, barınma ve beslenme gibi giderleri dikkate alındığında göç tersine dönebilir. Ankete katılanlara geri dönme düşüncelerinin olup-olmadığı sorulmuştur. Buna göre ankete katılanların %66'sı köye geri dönmeyi düşünmemektedir.

Beklenen ve cari gelirin yüksekliğini belirleyen bir faktörde sosyal güvenlidir. Kentteki işler formel işler olduğu için kentte çalışanlar kırsal ile kıyaslandığında daha yüksek bir sosyal güvenliğe sahip olacaklardır. Muğla kentinde de ankete katılanlar açısından formel sektörün kırsal kesime göre önemli bir sosyal güvenliği de beraberinde getirdiği gözlenmiştir. Göç sonucu kurumsal bir sosyal güvenliğe sahip olanların oranı % 95'tir ki bu oran kırsal kesime ve Türkiye ortalamasına göre oldukça yüksektir. Tarım kesiminde kayıt dışılığın oranı %87'dir. Türkiye'de kayıt dışılık GSMH'ya oranı %36'dır ve Türkiye dünya üçüncüsüdür. Dolayısıyla kentte çalışmak sosyal güvenliği de beraberinde getirmektedir. Bu da önemli bir göç nedenidir.

Sonuç olarak denilebilir ki Muğla'da kırsal göçün nedenleri arasında kırsal işsizlik, kentteki yaşam standardının yüksekliği, çocukların eğitimi ve sosyal güvenlik, bireylerin eğitim düzeyi sayılabilir. Bütün bu unsurlar göçün alternatif maliyeti olan kırsal getiriye azaltan göçü teşvik eden faktörlerdir. Bu ekonomik faktörler göçün cari ve beklenen gelirini belirlemekte, göç kararının daha rahat alınabilmesine sadece Türkiye'de değil, Muğla'da da neden olabilmektedir.

KAYNAKÇA

- ABADAN UNAT N. *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2002
- AKAN Y. ve İ. ARSLAN, *Göç Ekonomisi (Türkiye Üzerine Bir Uygulama)*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2008
- BARTEL A. P. “The Migration Decision: What Role Does Job Mobility Play?”, *American Economic Review*, Vol:69, 1979, pp. 775-786
- BAŞOL, K. *Demografi*, 4. Baskı, İzmir: Anadolu Matbaası, 1994
- BRETTELL C. B. ve J. F. HOLLIFIELD. *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, Ed.: Caroline B. Brettell and James F. Hollifield, New York: Routledge a Member of Taylor and Francis Group, 2000, ss. 19-20
- CHANDER P. ve S. THANGAVELU. “Technology Adoption, Education and Immigration Policy”, *Journal of Development Economics*, Vol.75, Issue 1, 2004, pp. 79-94
- ÇAĞLAYAN S. “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı.17, 2006, ss. 66-91
- ÇELİK F. “İç Göçlerin Seçkinlik Yaklaşımı İle Analizi”, 2002, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,
http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/14_Celik.pdf, (09.12.2007), ss. 275-296
- ÇELİK F. “Türkiye’de İç Göçler: 1980-2000”, 2007, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, [http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_22/6-%20\(87-109.%20syf.\).pdf](http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_22/6-%20(87-109.%20syf.).pdf), (09.12.2007), ss. 87-109
- DAY R., S. DASGUPTA, S. DATTA ve J. NUGENT. “Instability In Rural-Urban Migration”, *The Economic Journal*, Vol. 97, No. 388, 1987, pp. 940-950
- DEMİRCİ M. ve B. SUNAR. “Nüfus Sayımları ile Derlenen İçgöç Bilgisinin Değerlendirilmesi”, *Tarih Vakfı Türkiye’de İç Göç Konferansı Gerede 6-8 Haziran 1997*, İstanbul: Numune Matbaacılık, 1998, ss. 125-151

- DEMİRBAŞ N. ve D. TOSUN. “Türkiye’de Tarımın Sanayi ile Entegrasyonu, Ortaya Çıkan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 2005, *AÜD Ziraat Fakültesi Dergisi*, <http://www.dergi.adu.edu.tr/ziraatdergi/sayi04/ndemirbas.pdf>, (17.09.2008)
- DORIGO G. ve W. TABLER. “Push and Pull Migration Laws”, *Association of American Geographers*, 73(1), 1983, pp. 1-17
- DPT, “Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)”
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, (26.08.2008)
- EREN A. *Türkiye Ekonomisi*, 1. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi, 2006
- GALE S. “Explanation Theory and Models of Migration”, *Economic Geography*, Vol.49, No:3, 1973, pp. 257-274
- GORDON I. “Multi-Stream Migration Modelling”, Ed.: John Stillwell and Peter Congdon, *Migration Models: Macro and Micro Approach*, First Edition, London: Belhaven Press, 1991, p. 73
- GUILMOTO C. ve F. SANDRON. “The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries”, *An English Selection*, Volume:13, No:2, 2001, pp. 135-164
- GUJARATI D. N. *Temel Ekonometri*, Çev. Şenesen Ümit ve Şenesen Gülay, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1999
- GUNTHER M. ve P. WEISS. ”The Discrete Choice Approach to Migration Modelling”, Ed.: John Stillwell and Peter Congdon, *Migration Models: Macro and Micro Approaches*, First Edition, London: Belhaven Press, 1991, p. 17
- GÜR T. H. ve E. URAL. “Türkiye’de Kentlere Göçün Nedenleri”, *Hacettepe Üniv. İkt. ve İdari Bil. Fak. Dergisi*, 2004, http://www.iibfdergi.hacettepe.edu.tr/2004_1.htm - 141k, (12.01.2008), ss. 23-38
- HAN E. ve A. A. KAYA. *Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006

- HARRIS J. ve M. TODARO. "Migration, Unemployment and Development: A Two Sector Analysis", *American Economic Review*, 1970, pp. 126-142
- İYİDİKER, B. "Kalkınma, İşgücü ve Nüfus Hareketleri", 1983, <http://ekutup.dpt.gov.tr/uztez/iyidikeb.html>, (20.08.2007)
- KARLI B., Y. ÇELİK, S. PAKSOY. "Türk Ekonomisinin Gelişmesinde Tarım Sanayi İlişkilerinin Rolü ve Tarımın Sanayi Sektörü ile Entegrasyonu", Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi, 1996, ss. 203-212
- KELEŞ R. *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Yayınevi, 1990
- KENNAN J. ve J. WALKER. "The Effect of Expected Income on Individual Migration Decision", *NBER Working Paper Series*, No: 9585, 2003
- KOCAMAN T. "Türkiye'de İç Göçler İller Arası Kır-Kent Göçleri ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-1990)", *Türkiye'de Tarımsal Yapı ve İstihdam*, 1998
- LEE E.S. "A Theory of Migration", *Demography*, Vol.3, No:1, 1966, pp. 47-57
- LOI C. C. "Rural To Urban Migration In Vietnam", 2005, http://www.ide.go.jp/English/Publish/Asedp/pdf/071_cap5.pdf, (12.02.2008), pp. 115-143
- MINCER J. "Family Migration Decision", *The Journal of Political Economy*, Vol. 86, No. 5, 1978, pp. 749-773
- NEWBOLD P. *İşletme ve İktisat İçin İstatistik*, Literatür Yayıncılık, 2001
- NEWELL C. *Methods and Models In Demography*, The Guildford Pres, New York, 1988.
- NEWLAND K. "International Migration: The Search for Work", *Worldwatch Paper*, No:33, 1979, pp. 1-32
- ÖZCAN Y. Z. "İçgöçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar", *Tarih Vakfı Türkiye'de İç Göç Konferansı Gerede 6-8 Haziran 1997*, İstanbul: Numune Matbaacılık, 1998, ss. 78-90

- ÖZTÜRK Ş. “1980 Sonrası Değişen Tarım Politikalarının Sosyolojik Etkileri: Muğla Köyleri Örneği”, Basılmamış Tübitak Projesi, 2008
- RAO M. K. *Rural-Urban Migration and Economic Development*, New Delphi: Discovery Publishing House, 1996, p. 20
- RHODA R. “Rural Development and Urban Migration: Can We Keep Them Down on The Farm?”, *International Migration Review*, Vol. 17, No. 1, 1983, pp. 34-64
- SEEBORG M., Z. JIN ve Y. ZHU. “The New Rural-Urban Labor Mobility in China: Causes and Implications”, 2000,
http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6W5H-40NNM0H-3&_user=736709&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000040918&_version=1&_urlVersion=0&_userid=736709&md5=71100638cb43d2cde475ef38715e14b2, (05.03.2008)
- SJAASTAD L. A. “The Costs and Returns of Human Migration”, *The Journal of Political Economy*, Vol.70, No:5, Bölüm 2: Investment in Human Beings, 1962, pp. 80-93
- STILLWELL J. ve P. CONGDON. “Migration Modelling: Concept and Contents”, *Migration Models: Macro and Micro Approaches*, First Edition, London: Belhaven Press, 1991, pp. 24-25
- SÜSLÜ B. ve Ö. YANARDAĞ. “İç Ticaret Haddi”, *Mevzuat Dergisi*, Sayı.56, 2002, ss. 1-16
- TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. “Türkiye’de Tarım Sektörü”, http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=tarim_sektor/index.htm&curdir=\sanal_kutuphane\tarim_sektor&fl=giris.htm, (23 Eylül 2008)
- TEKELİ İ. “Türkiye’de İç Göç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi”, *Tarih Vakfı Türkiye’de İç Göç Konferansı Gerede 6-8 Haziran 1997*, İstanbul: Numune Matbaacılık, 1998, ss. 7-21

TEKELİ İ. Ve L. ERDER. *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler, Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, Sayı:26, Ankara, 1978

TEZEL, Y. S., “*Gelişmekte Olan Ülkelerde Ticaret Politikası*”, 1995,
www.geocities.com/ystezel/courses/utp10.doc., (20.06.2007)

TURAN A. “Tarım Sanayi Entegrasyonunda Kooperatiflerin Rolü ve Önemi”, *Türk Tarım Dergisi*, Sayı: 140, 2001, ss. 20-26

TURTON D. ve J. GONZALEZ. *Immigration in Europe: Issues, Policies and Case Studies*, Humanitarian Net, University of Deusto, Bilboa, 2003

WEGREN S. “Rural Migration and Agrarian Reform İn Russia: A Research Note”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 47, No. 5, 1995, pp. 877-888

YANARDAĞ Ö. “Bireysel Emeklilik ve Sosyal Güvenlik: Muğla Örneği”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009

YAVUZ F. “Türkiye’de Tarım”, 2005,
http://sgb.tarim.gov.tr/yayimlar/turkiyede_tarim.pdf, (07.03.2009)

<http://www.tuik.gov.tr> (20.12.2008)

<http://www.dpt.gov.tr> (15.01.2008)

<http://www.tarim.gov.tr> (10.02.2009)

EK:

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
“GÖÇ HAREKETLERİNİN HANE HALKI ÜZERİNDEKİ EKONOMİK
ETKİLERİ: MUĞLA MERKEZ ÖRNEĞİ”

Anket İle İlgili Açıklamalar:

- Anketteki bilgiler sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır.
- Cevaplarınızı lütfen şıkların karşısındaki kutucuklara işaretleyiniz.
- ilgi ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Yard.Doç.Dr. Nursen VATANSEVER DEVİREN
Araş. Gör. Filiz ÇALIŞ

1- Cinsiyetiniz

- A) Kadın
- B) Erkek

2- Yaşınız kaç?

- A) 18–25
- B) 26–35
- C) 36–45
- D) 46–55
- E) 56 +

3- Medeni durumunuz

- A) Evli
- B) Bekar

4- Kaç çocuğunuz var?

- A) 0
- B) 1
- C) 2
- D) 3
- E) 4 ve üzeri

5- Hangi köyden göç ettiniz?

.....

6- Çocuklarınızda sizinle birlikte kente geldi mi?

- A) Evet
- B) Hayır

7- Hane halkı kaç bireyden oluşmaktadır?

- A) 2
- B) 3
- C) 4
- D) 5
- E) 6 ve yukarısı

8- Eğitim durumunuz nedir?

- A) Okur-yazar değil
- B) İlk Öğretim
- C) Lise
- D) Üniversite
- E) Lisans Üstü

9- Eğitim hayatınıza devam etmek ister miydiniz?

- A) Evet
- B) Hayır

10- Eğer cevabınız “Evet” ise bunun nedenlerini **önem sırasına göre sıralayınız.**

- A) Bilgili ve kültürlü bir insan olmak için
- B) İtibar kazanmak için
- C) İnsanlarla daha kolay iletişim kurmak için
- D) Şehirde yaşamak için
- E) Para kazanmak için
- F)Diğer.....

11- Eğer cevabınız “Hayır” ise bunun nedenlerini **önem sırasına göre sıralayınız.**

- A) Ailem istemediği için
- B) Ekonomik imkânlarım olmadığı için
- C) Köyde veya yakınında okul olmadığı için
- D) Köyde tarım işleri yoğun olduğu için
- E) Diğer (Sağlık vs.).....

12- Göç etmeden önce mesleğiniz neydi?

- A) Çiftçi
- B) Memur
- C) İşçi
- D) Serbest Meslek
- E) İş yok
- F)Diğer.....

13- Şimdiki mesleğiniz nedir?

- A) Çiftçi
- B) Memur
- C) İşçi
- D) Serbest Meslek
- E) İş yok
- F)Diğer.....

14- Hangi sosyal güvenlik kurumuna tabisiniz?

- A) SSK
- B) Bağ-Kur
- C) Emekli Sandığı
- D) Yeşil Kart
- E) Tarımsal sigorta
- F) Diğer.....

15- Şu an sahip olduğunuz iş aşağıdakilerden hangisine dahildir?

- A) Düzensiz yüksek maaş ve sosyal güvenliği olmayan iş
- B) Düzenli yüksek maaş ve sosyal güvenliği olmayan iş
- C) Düzensiz düşük maaş ve sosyal güvenliği olmayan iş
- D) Düzenli düşük maaş ve sosyal güvenliği olan iş
- E) Düzenli yüksek maaş ve sosyal güvenliği olan iş

16- Aşağıdaki iş konumlarından hangisinde olmayı tercih edersiniz?

- A) Düzensiz yüksek maaş ve sosyal güvenliği olmayan iş
- B) Düzenli yüksek maaş ve sosyal güvenliği olmayan iş
- C) Düzensiz düşük maaş ve sosyal güvenliği olmayan iş
- D) Düzenli düşük maaş ve sosyal güvenliği olan iş
- E) Düzenli yüksek maaş ve sosyal güvenliği olan iş

17- Kaç yıldır Muğla'da yaşıyorsunuz?

- A) 1-3 yıl
- B) 4- 6 yıl
- C) 7-9 yıl
- D) 10 yıl ve üzeri

18- Göç için neden Muğla merkezi seçtiniz? **(Birden çok işaretleyebilirsiniz)**

- A) Akrabalarım burada
- B) İş olanakları fazla olduğundan
- C) Çevre ve sosyal ortam
- D) Burada geçinmek kolay olduğu için
- E) Memleketime yakın
- F) Sağlık ve eğitim imkânları
- G) Diğer.....

19- Göç etmenize neden olan faktörleri **öncelik sırasına göre sıralayınız.**

- A) Gelir düzeyinin artacağı beklentisi
- B) Yaşam standartlarını iyileştirme
- C) Aile bireylerinin daha iyi eğitim ve sağlık imkânlarına kavuşturulması
- D) İşsizlik veya daha iyi bir iş bulma umudu
- E) Kırdaki sürekli gelire sahip olamama ve bunun getirdiği ekonomik sıkıntılardan kurtulma isteği
- F) Akrabalarımın burada olması
- G) tarımsal desteklerin yetersiz olması ve gelecekte daha da kötüleşeceği beklentisi
- H) Diğer.....

20- Göç etmeden önce ailede herkes çalışıyor muydu?

- A) Evet
- B) Hayır

21- Göç ettikten sonra ailede işgücüne katılan kişi sayısı değişti mi?

- A) Evet
- B) Hayır

22- Bir önceki soruya cevabınız “Evet” ise, bu kişilerin işgücüne katılmasının ya da işgücünden çekilmesinin ailenin gelir düzeyine etkisi ne olmuştur?

- A) Gelirde çok fazla artış olmuştur
- B) Gelirde az miktarda artış olmuştur
- C) Gelirde çok fazla azalış olmuştur
- D) Gelirde az miktarda azalış olmuştur
- E) Gelirde hiçbir değişme olmamıştır

23- Şuanki hanenizin toplam aylık geliri nedir?

- A) 0-500 YTL
- B) 500-800 YTL
- C) 800-1200 YTL
- D) 1200-2000 YTL
- E) 2000 YTL ve üstü

24- Göç ettikten sonra çalıştığınız iş, geçiminizi sağlamaya yetiyor mu?

- A) Evet
- B) Kısmen evet
- C) Hayır
- D) Fikrim yok

25- Tarımsal destekleme politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- A) Kesinlikle yeterli
- B) Yeterli
- C) Kesinlikle yetersiz
- D) Yetersiz
- E) Fikrim yok

26- Göç ettikten sonra ekonomik ve yaşamsal anlamdaki beklentilerinizin karşılandığına katılıyor musunuz?

- A) Kesinlikle katılıyorum
- B) Katılıyorum
- C) Kesinlikle katılmıyorum
- D) Katılmıyorum
- E) Kararsızım

27- Kente göç ettikten sonra gelirinizi aşağıdaki harcama gruplarına göre nasıl dağıtmaktasınız?

- A) Kira (%)
- B) Beslenme (%)
- C) Giyim (%)
- D) Dayanıklı tüketim malları (Beyaz eşya, otomobil... vb.) (%)
- E) Gayrimenkul ve diğer varlıklara yatırım (%)
- F) Kredi Ödemesi (%)
- G) Eğitim (%)

28- Sabit bir geliriniz olsa (hem köyde hem de kentte) nerede yaşamayı isterdiniz?

- A) Köyde
- B) Şehirde
- C) Fikrim yok

29- Köyünüze geri dönüş yapmayı düşünüyor musunuz?

- A) Evet
- B) Hayır
- C) Fikrim yok

30- Cevabınız “Evet” ise;

- A) Kentteki iş durumum bozulursa
- B) Araziler sulamaya açılırsa
- C) Çocuklar okumayı bırakırsa
- D) Emekli olursam
- E) Başka iş bulamazsam
- F) Köyde yeni iş imkanlarının ortaya çıkması durumunda
- G) Diğer.....

31- Eğer cevabınız “Hayır” ise;

- A) Çocukların eğitimi
- B) Şehrin sağlık koşullarının iyi olması
- C) Şehrin sosyal faaliyetlerinin çokluğu
- D) Akrabalarımın çoğunun göç etmiş olması
- F) Diğer.....

32- Aşağıdaki tanımlardan hangisi size uymaktadır?

- A) Girişimcilik ve yenilikleri severim
- B) Girişimciyim ama zor karar veririm
- C) Girişim ve yeniliklere karşı her zaman mesafeliyim
- D) Bekleyip gördükten sonra karar veririm
- E) Eski köye yeni adet getirmekten hoşlanmam

33- Gelecekte beklediğiniz nelerdir? **(Birden çok işaretleyebilirsiniz)**

A) Daha iyi bir iş

B) Bir ev ve eşya

C) İş geliştirmek ve işimde yükselmek

D) Başka bir yere göç etmek

E) Zengin olmak

F) Çocuklarımla geleceğini hazırlamak

G) Diğer.....